

## VII.

*A' szőnyi béke. 1627.*

**T**öbb gondot, több nyugtalanságot alig okozott valaha ember e' nemzet felkent koronás fejei egyikének, mint a' szomszéd erdélyi fejedelemszékben biztosan ülő Bethlen Gábor, a' némelly fonák elvek tömkelegébe bonyolított, 's napjait az azok-szülte sok vészt hozó, mindig kétes kimenetű belháborúban leélt II. Ferdinandnak. Bethlent egy részről kellemes külsővel, szép lelki tehetségekkel, átható ítéllettel, másról alattomos terveit, titkos művelkedéseit, bámulható színlelni, palástolni tudással ruházá fel a' természet; jól, legalább irányához helyesen választott, éber gondossággal, 's a' meggon-doltaknak serény kivitelével eléggé fedett katonai 's polgári kormányösvényén \*) állandó kegyével késire a' szerencse; gazdag ajándékai, 's adott hitszavára keveset ügyelése a' törökkel, vallása a' két testvér haza protestansáival, a' hadakozással egybekötött szabados zsákmány a' harczos hajdúkkal tevő azon kedvező állásba, mely, hogy a' bécsi udvart szünteleni remegésben tarthatá, az európai nagyobb hatalmasságok kincstárának egy havonként 40.000 tallért ömlesztő csatornáját vezeté erszé-

---

\*) „Retulisse Principem ad mensam, se se singulo tridui aut quadridui spatio Vienna literas accipere.“ (Alsó-lindvay János tudósítása, 1625).

„Qui saepius fidem fregit, quique celeritate praevertere solet tempus praeparationi necessarium.“ (Pázmány Péter levele, júl. 9. 1625).

nyébe akkor , \*) midőn Ferdinand , az ellene minden felől összetódult háborúk költségei miatt többnyire pénz szűkében lévén , a' nádortalan ország védelmét nagyánt egyesek segedelmére , 's némelly roszul fizetett vezértelen hadakra bízni kénytelenitették. \*\*)

Csupán innen magyarázhatni meg azt, hogy Bethlen az 1624diki bécsi béke erős kötése ellenére is , a' törökkel kezdendő újabb szerződést , miután annak pontjai közé saját érdekeit be nem szűrhatá , minden gondolható útakon gátlá \*\*\*), hogy már a' gyarmathi alkudozások alatt az 1625ki tavaszon a' hajdúkat táborba szállani parancsolá , hadfogatásra háromszáz zászlót kiosztogata , 's a' budai basa követével , úgy Thurn gróf által a' velenceiekkel , és a' brandenburgi választó fejedelemmel is , titkos hadi terveket forrala \*\*\*\*); és Ferdinand mind a' mellett , hogy ezekről részint az erdélyből május közepén visszatérő sebes hírnöke Alsóíndvay János által ,

(\*) Hammer's , Geschichte des Osmannischen Reichs. 46. Buch. 74. l. Pray , Hist. Reg. Hung. P. III. p. 319.

\*\*) „Nullo unquam tempore res Ungariae magis confusas deprehendit Bethlenius quam jam. Nam in Confiniis commeatus et apparatus bellicus vix ullus est. Ujvárinum seu Neuhaus Capite et Supremo Ductore absente laborat, Filekio abest Supremus et Vice Capitaneus, Nogradino similiter. Comitatus quoque Palatino non existente, sine Magistratu sunt quodammodo. Populus terrae admirabiliter exacerbatus est propter metum vilem, ita ut passim maledicta et execrationes publice spargant.“ (Pázm. Pét. lev. jul. 9. 1625).

\*\*) A' gyarmathi béke. Tudományt. új folyam. 1837ki II. K. I. f. 59. l.

\*\*\*\*) „Dum pergeret in Transylvaniam (quod fuit ultima Aprilis) intellexit tribus septimanis ante, Bethlenum condixisse Haydonibus ut ad Lustram conveniant. Legati Bassae Budensis fuerunt apud Bethlenium, vidit eos in audientia Principis, fuerunt Equites 83. — Trecenta vexilla distribuit pro conscribendo et lustrando milite. — In egressu obvius factus Comes a Turn, Venetiis redibat; iam abit ad Brandeburgum.“ (Alsóínd. tud.).

részint más bizonyos forrásokból elég korán értesítetett, őt mégis újabb kegyelmével, a' *Fenséges* (Serenissimus) czim reá ruházásával halmozá. Récsey Bálint vivé meg Bethlennek junius elején, mint követ, ez újabb megtiszteltetése hírét, őt egyszersmind a' törökkel kezdett béke véget értéről, 's arról, hogy ellenséges tervei tudvak értesítendő, ez okért a' bécsi szerződési pontok szoros megtartására is felszólítandó.

Bethlen egy részről e' királyi kegyelem, másról titkos céljainak illy korán nyilván léte által, annyival inkább meg volt lepetve; mert az erdélyieken ez utóbbi időkben elkövetett zsarolásai, önkényes magaviselete, 's fejdelemhez illetlen bánásmódja, alattvalóit tőle szerfellt elidegeníték \*). Mi volt természetesen illy helyzetben, mint tagadni az üszögében felfedett tervet, 's szép színt ügyekezni adni a' lepelbe burkolt fortélynak. Szolgálatok hánytatásával, mellyeket soha nem teljesített, 's nem csekély adag tréfás gúnnyal rakva a' levél, mellyet Bethlen Récsey Bálinttól junius 18dikáról Gyulafejevárról intézett Sennyey István magyar kancellárhoz. „Hogy a' törökkel, úgy mond ebben, isten a' békét végre engedé hajtani, szüinkből örvendünk, annak állandóságát, hosszú időkre megmaradását tiszta szüiből ohajtjuk. Isten, és a' mi tiszta lelkiismeretünk tudja, nekiünk is van abban némi szolgálatunk, de erről most semmit nem írunk, hanem csöndes lélekkel viseliünk minden rólunk elhíresztett rágalmakat. Bocsássa meg isten azokat! Tudunk minden véleményeket felölünk, *his quoque dabit Deus finem!* mi münmagunkat nem magasztalhatjuk, de igazat írunk: ha ideje korán szavunkat fogadják, hasznosbban lehet vala megkötni a' békét, mert

---

\*) „Intendisse Bettlenum in singulis Civitatibus Saxonicalibus ternas officinas erigere constituisse; ubi mercatura exerceretur. Id Saxones succensentes Principi nunciarunt illi, quod si hoc facere conaretur se se mercaturae exercitio valedicturos. Iudici Regio id dicenti alapam inpegit.“ (Alsóind. tud.).

ez bizony úgy látszik mi nekünk, igen csak jégre van építve. \*) Mindazáltal nem akarunk ezekről tudni semmit is, nem felették vitatkozni, nem a' felölök szárnyaló hírekről irkálni; magok a' török biztosok mi nemű itéletet hoztak e' béke állandóságáról, másoktól megfogja érteni kegyelmed, mi annak csak megmaradását ohajtjuk“ stb.

„Mennyire terhiünkre legyen, mi szerint a' felölünk koholt hazug hírek a' helyett, hogy szünnének, árviz módra nevedednek 's újjúlnak naponként, le nem írhatjuk; nem csak becstelenségnek, de halálunknál is nagyobb-nak tartjuk; mert a' jó hírű embernek semmi sem eshetik érzékenyebben a' hamis rágalomnál. Miként lehessünk illy helyzetben mi is őszinte egyetértésben ő felségével? módját nem látjuk; mert a' kinek nem hisznek, személye gyanús, lehetetlen, hogy bár mi szolgálatot is tehessen. Nem tagadhatjuk, a' legnagyobb boszorkodással, 's szűbeli fájdalommal tűrjük mind ezen rettentő hamis híreket. Mert az ő felsége alattvalói naponként járnak kelnek ezen vidékeken, magának ő felségének szolgálói szabadosan jönnek mennek udvarunkban, mennyi római hitűek laknak állandóan oldalunk mellett! hajlékainkban jesuiták vagynak, 's mind ezek ha igazat akarnának írni és izenni, ő felsége minden művelkedéseinknek végére járhatna, piaczon szédett hírekre udvarokban nem építenének \*\*). Valóban, gyalázat az ő felsége

---

„Adverti potest quod indigenae Transylvaniae alienissimo sint animo contra Principem, ex eo capite, quod motu duntaxat proprio, absque demerito vel causa jurisque ordine bona illorum adimat. Ferri pro nunc pluribus ablata esse quam Nro 25. Sigismundo Lónyai 1000. Colonos ademit.“ (Alsólind. tud.).

\*) „Nam ista certe nimis super glaciem videtur nobis aedificata.“

\*\*) „In foro publico collectis rumoribus in Aulis non superaedificarent.“

udvarának az is, hogy a' hamis hírek terjesztését megengedik, de az még sokkal nagyobb, hogy azoknak tüstént hitelt is adnak. Az ő felsége Szendrőben és Eperjesen lévő tisztei, kik ezen hamis hírekkel udvarát eltöltik, büntetést érdemlenének. Mi már annyira jutottunk, hogy még zsoldos katonáink szemlétjét sem tarthatjuk, midőn azoknak hópénzt osztatunk, egyik lakó helyünkről másikra nem mehetünk, sőt ha csak nyúl vadászatra is lépünk ki, kegyelmeteknek mindjárt azt viszik be, hogy ő felsége ellen indulunk \*). Jobbnak latnók nyilvános ellenségeskedést gyakorolnunk, mintsem illy becstelen életet élnünk. Mert ez, hol az árulkodók az annyszor ismételt *te monddával* ügyekeznek ellenséges zavarokká tenni a' fejdelmek közötti egységet, nem tisztességes béke, nem állandó szerződés“ \*\*).

De mesterművét a' színlelésnek, melly ezen levél egész tartalmán előmlik, csak akkor tökélette meg Bethlen, midőn abba e' sorokat tűzé; „Minden napi imádásunkban azon kegyelmet kérjük úr istentől, hogy mi is ő felségének, irántunk mutatott kegyességeért, bár csekély, de hasznos szolgálatokat tehessünk minden alkalommal. Csak értsük, és vegyük ő felsége parancsait, mennyire erőnk engedi, tiszta szüből fogunk ügyekezni szolgálni ő felségének; sőt dicsőségnek tartandjuk, ha mi-  
ben ő felsége velünk parancsoland.“ \*\*\*)

Mert Récsey Bálint jó szerint még csak alig érkezhették fel Bécsbe,

---

\*) „Etiamsi solummodo ad venationem leporum egrediamur, confestim Dominationibus vestris perferunt, Nos contra Suam Majestatem proficisci.“

\*\*) „Nam haec non est honesta pax, stabilis pacificatio, ubi toties repetitis Tu dixisti conantur proditores homines, unionem inter Principes in perturbationes hostiles vertere.“

\*\*) „A Domino Deo in quotidianis precibus nostris gratiam imploramus ab hoc, ut Suae Majestati nos quoque omni occasione exigua licet, utilia tamen servitia praestare possimus, ob benignitatem nobis declaratam.“

midőn az erdélyi fejdelem már követe Keresztési Pál által, a' török udvarnál arra, hogy a' Ferdinand iránt ellenséges indulattal viseltető európai hatalmasságokkal szövetségbe léphessen, s' a' brandenbúrgi választó fejdelem testvérével egybekelhessen, az engedelmet nem csak sürgette, de főként az angol követ Sir Thomas Roe működésére, ki neki a' fényes portánál főgyámola volt, csakhamar meg is nyerte \*).

Augustus 17dikén tért vissza Keresztési Pál, a' török követ Jusuf Murtaherrel, ki a' jóváhagyás' örvedetes hírének felül még, gazdag ajándékokat, 's célba vett házasságához jó szerencse kívánatokat is hozott a' kajmakám részéről. \*\*) Hogy Bethlen még is mind e' mellett, csöndesen hagyá felövedzett kardját nyugodni hüvelyében, jó részt alattvalóinak felebb említettem idegensége, nem kevéssé házassági készületeivel bajlódása, de főként a' keleten kifejlett váratlan események lehetének okai. Miután ugyanis a' Konstantinápolyban és Várnában felzendült katonaság september közepe táján nagy bajjal lecsendesítetett, hirtelen a' kozákok támadák meg a' porta hajós seregét, az 1624ki december 29-kén elhunyt Cserkesz Mohammed basa nagyvezér helyét elfoglaló Háfisz pedig Bagdád ostromát vala végre elkezdendő, mi felett Diárbekr előtt felütött táborában tavasztól óta fontolgatá terveit. \*\*\*) Ide járulván még az is, hogy Ferdinand az ország békés állapotja fenntarthatása, új nádor választás, és fiának megkoronáztatása tekintéből september hónapban a' haza rendeit egybehívá, 's

---

„Dummodo intelligamus et accipiamus mandata  
Suae Majestatis, in quibus sufficientes sumus, sincero  
corde servire contendemus Suae Maiestati. Imo laudi  
ducemus, si in quibus Sua Maiestas nobis mandaverit.“

\*) Hammer. 73. l. Khevenhiller, Annales Ferdinandi.  
Tom. X. p. 695. ki ezeket hibásan september hónapra teszi.

\*\*) Hammer, ugyan ott.

\*\*\*) Hammer, 40. 45. 46. 47. l.

hogy már october 24-kén a' hadi mint polgári dolgokban nagy tapasztalású Eszterházy Miklós gróf nádernak választaték \*), az erdélyi fejdelem meg elégedett ez idén azzal, hogy a' gyarmathi békében biztosságokra halasztott pontokat felélesztette, Zemplén vármegye főispánját Alaghi Menyhartot, és a' leleszi prépostot Telekesi Istvánt küldvén october 1jén Szathmárról Ferdinandhoz azon utasítással, adnák elő ezek levele kézhez szolgáltatása mellett élő szóval bővebben: miképen a' budai basa a' szolnoki béget néhány előkellő törökkel a' végett küldé e' napokban hozzá, hogy ő a' Zsitva torkánál szerzett, 's mind a' bécsi, mind közelebb az esztergomi \*\*) alkudozások alkalmával jóvá hagyott 's megerősített egyesség szerint, a' törvényhatósága alatti hódolt falukat, mellyek hajdan adófizetők voltak, eresztené vissza 's engedné ismét adót fizetni; de ő a' török küldötteknek azt adá válaszul, hogy mivel a' zsitvatoroki béke még boldog emlékezetű Rudolf csacszár alatt kötöttet, 's Magyarországot illeti, találják meg ezen kérelmök iránt azon ország királyát 's rendeit, és a' mit ezek e' részben határozni fognak, ő abban megnyugszik, sőt magát ahhoz alkalmazandja. \*\*\*).

Azonban mind a' mellett, hogy hadi készületeit alattomban folytatá, hízolgó maga viselete, mellyet a' múlt év utó felében Ferdinand iránt kitüntetett \*\*\*) öt négy szövetségeseinek, úgymint az angol, francia, hollandi, és velencei hatalmasságoknak követői előtt olly gyanúsá tevő a' bealott 1626ki év elején a' portán, hogy ezek, a' szerződés szerint öt illető 40.000 tallér honaponkén-

---

\*) Pray, 316. l. hibásan teszi 1626-ra.

\*\*) Ugyan az a' gyarmathival, nevezteték szögyéninek is, így nevezi Kazy, Hist. Regni Hung. Tyrnaviae, 1737. 221. l.

\*\*\* Bethlen levele, oct. 1-ről 1625.

\*\*\*\*) Engel, Gesch. des Ung. Reichs. 5-dik K. 445. l.

ti járandóságot csak nagy nehezen fizeték ki neki, sőt a' franczia követ, bár első nyilatkozott az ígérlet pontos megtartása mellett, őt a' szövetségből egészen ki szeretne volna rekeszteni. \*). Így Bethlen visszatartóztatva magát, minden szembetünőbb hadi mozgásoktól, a' török udvar dolgainak a' keleten naponként komolyabb 's kétesb helyzete okozta aggodalmát, a' brandenburgi fejedelem nő keze elnyeréséből bőven ömlő örömeivel üzé, 's vidor fényüzéssel laká el Kassán martiusban, megúnt özvegyi éltének ismét tavasz felvirulta reményét nyújtó, rég' ohajtott menyegzőjét, hol maga a' Ferdinand képviselője váci püspök és udvári kancellár Sennyey István is, túltéve magát az egyházi köntös szűkebb korlátain, szökeltre kerekedett, a' diszelgő fejedelmi menyasszonnyal \*\*).

Ellent nem állván, hogy a' porta parancsára Podoliába berohant tatárokat a' lengyelek annyira megverték, hogy maga a' khán is csak egy ümegben szaladhata el éjjel, gyalog egy közel ingoványba \*\*\*); Háfisz 'nagy vezir pedig Bagdad alatt a' perzsáktól csaknem tönkre tetetett \*\*\*\*), a' kozákokon nagy győzedelmet nyert török hajóserег fényes diadallal tért vissza aprilisban Konstantinápolyba. Kedvező viz volt ez Bethlen malmára, 's elég indító ok arra, hogy ismét megzörrentse fegyverét.

---

\*) Hammer, 74. l.

\*\*) Engel. u. o. 446. l. A' müncheni 15-k századbéli magyar Codex, *szökeltet* szavat használ a' német eredetű *táncz* helyett.

\*\*\*)) „Certum esse Tartaros per Dominum Hetmanum profligatos, ita ut Cham ipsemet in indusio (noctu enim aggressi) solo tectus, pedes coenum quoddam ingens peteret.“ (Ferenczffy tudósítása 2-dik majusról 1626.)

Hammer, 59. l.

\*\*\*\*)) „Ex literis Hetmanni scriptis ex Zaroszlav. stb. Explorator meus retulit, quod Persa Turcarum exercitum ad interencionem cecidit.“ (Ferenczffy tud.).

Hammer 50. l.

Nem késett Toldalaghit azonnal a' portára küldeni, hogy ez a' segedelem iránt parancsot hozzon onnan a' budai basához, egyszersmind a' spanyollal kezdett alkudozásokat semmivé tegye, 's a' tatároknak Lengyelországba ismét beütését kieszközölje. Toldalaghi a' budai basához intézett azon parancsolattal tért vissza, ha a' béke megújítása Ferdinanddal a' porta részéről elkezdetnék, abba Bethlen is befoglaltassék; 's ennek következtében a' törökök megpendíték a' már ősszel mozgásba hozott, biztosságok által elintézendő kérdéseket. Szofi Mohammed budai vezér aprilis 24dikéről, Murad basa azon hó 25ről, Redzsep basa pedig 26ról, szemrehányásokkal teljes leveleket íranak az udvari hadi tanács elnökéhez gróf Althánhoz az iránt, miért nem tétetik elég a' békekötés pontjainak; \*) nyomban erre pedig hadaikat is kezdék egybegyűjteni.

De más részről, az országtól minden fenyegető veszedelemek elhárításában, királyi tisztének 's hivatalának nem fogyatkozik meg Ferdinand is, ki a' Bethlen által hozzá írott levelek közlésével ennek hitelét a' portán gyöngítvén \*\*), a' résen vigyázó új nádor örökösére biztosan hagyhatá a' sok vész érte haza gondjait. Mindazáltal, a' mint az évszak előhaladtával az idő melege, Bethlen forrongása is azon fokban kezdte naponként mindinkább lángba borítani. Egymást gyorsan felváltó időszakonként, több felől érkezének hírek ellenséges mozgásairól. Aprilis 27dikén Koháry Péter közlé Érsekujvárról Pálffy Istvánnal, 's ez a' nádorral, hogy a' portáról hirtelen két kapucsi küldetett Budára, kik azon hó 26dikán már sietve valának Konstantinápolyba visszatérendők; ezekkel a' Bethlen követei az elmúlt szombaton, reggeltől délutáni 2 óráig tanakodnak a' vezér basánál tartatott divánban; e' tanakodás iránya még nem volna ugyan egész bizonyossággal kipuhatolva, a' Beth-

---

\*) Hammer, 45. 46. 74. 76. l.

\*\*) Hammer, 74. l.

len követségéhez tartozó egy ember mindazáltal annyit már felfedezett némelly budai meghittjének, hogy a' fejdelem rövid idő multával erdélyből kiindulni, 's Szolnoknál fogna átkelni a' Tiszán. A' nádor, kinek ezeken felül még az adatott tudtára, hogy Bethlen pünkösdt után Munkácsra jövend ki, azon törekedve minden mód' miképen találkozhassek Mansfelddel személyesen, a' lengyelek pedig félvén az erdélyi fejdelem berontásától, számos hadakkal tölték el az ország határszéleit, sietett mind ezen gyanús mozgásokat a' nála éppen követségben járó Ferenczffy Lőrincz udvari titoknak által, május 2dikán királyának értésére juttatni, ennek egyszersmind figyelmeztetőleg javallani; „költessenek fel azonnal a' megyék, 's irássék meg egy felől az erdélyi fejdelemnek *szerény modorban*: nem gondolja ugyan ő felsége, hogy jelennen a' török, vagy bár ki is más, ellene, induljon, miután azonban szomszédját fegyvert köszörülni látja, annyival inkább illik, vigyázzon ő is magára, mert a' török, a' vele függőben lévő egyezkedések kétes kimenetele miatt, az előkészületek nélkül hagyott ország ellen, könnyen megkísérthetne valamit, más felől a' budai vezér basának *panaszkodva*: hogy a' török részről, mi irányból? nem tudni, sereg gyűjtetik, 's ez az elkezdett egyezkedések jó kimenete minden reményét elhervasztja.“ \*).

Nem kevéssé aggaszták Ferdinandot ezen, 's ezekhez hasonló fenyegető hírek akkor, hol a' római birodalom fejdelmei' 's herczeginek, a' személyes elnöksége alatt tartandó kisebb gyűlést már kihirdeté, 's így országait egy időre távolhagyni kényteleníték. Hogy tehát gondviselet hián ne hagyná e' hazát, sőt azt minden előre nem látható fergeg ellen biztos oltalmi állásba helyhetné, czélszerű rendeletek tétele végett Bécsbe hivatá főbb magyar tanácsnokait. Május 11dikén gyülekeztek egybe a' királyi udvarban: Eszterházy Mik-

---

\*) Ferenczffy tud.

lós gróf a' nádor, Pázmány Péter esztergami érsek, a' kalocsai érsek, az egri és győri püspökök, Sennyey István váci püspök és udvari kancellár, Czobor, Pálffy, Osztrócsics, Eszterházy Dániel, és Cziráky Mózes; kik között a' király reggeli 7 órakkor személyesen megjelenvén, elejekbe terjeszté írásban: „Miképen, nem kétli még eleven emlékezetökben lesz az ő kegyelmes, kegyes és atyai gondoskodása, mellyel ezen nekie különösen kedves országa épségét, fenntartatását, és csündes megmaradását, nem csak szívéen viselte mindenkoron, de uralkodása' kezdete óta leginkább azon ügyekezett is, hogy annak határait a' jogtalanságoktól megóttalmazza, méltóságát, és dicsőségét nevelje; nem csekélyebb kegyes indulattal ügyelvén tehát a' dolgok jelen helyzetére 's állapotjára is, illőnek itéli, hogy a' közjó iránti gondviseletről, a' szükséghez képest, alkalmas rendeletek tétessenek ideje korán.“

„Mivel pedig nem épen bizonytalan hírek szárnyalának immár minden felé, hogy a' török hadi seregeit készíti, néhány bégek a' véghelyekről Budára 's Pestre gyülekeztek, több basák pedig katona csoportokkal váratnak, nem lévén tudva hova czéloz ezen művelkedése, 's mi tekintetből készíti már illy kora kikeletkor e' rendkívüli táborozást, nem csak tanácstalan nem lesz, de a' political helyes kormány 's igazgatás elve javallja, hogy a' szomszéd is üdvesen gondoskodjék saját bátorságáról. Ez okért hív tanácsnokai véleményét 's javallatát kívánja tudni az iránt; a' dolgok illy bizonytalan állásában mit látnának szükségesnek cselekedni az elenség netalán felingerülése elhárítására, jelesbben, csak behúnyt szemmel kell-e nézni az egészet? vagy pedig az ország törvényei által elhatározott módon nemesi felkelésről gondolkodni, 's ez esetben mi útat követni? "

„Ide járul még, hogy ha a' török mint imént említett ellenséges mozgásokat tenne, és így szükségkép' ellentállási eszközökhöz kellene nyúlni, mi lenne mit-tenni, ha a' török ellenséges ügyekezetéhez *mások is*

segéd fegyvereikkel járulnának, vagy megtámadó háborút kezdenének, és az ország részei megrohanására gyűlöletes indulatot nyilvánítanának.“

„Meg van győződve a' felől; igenis tudva lesz a' magyar tanács előtt, a' római szent birodalom, 's a' keresztyén tartományok, már több évek óta milly vészes lángjaitól emésztetnek a' belháborúnak, melly harczviharok lecsendesítésére és szétosztatására, hogy a' keresztyén országok és birtokok a' végveszélytől megmentessenek, az ő különös még pedig nem csekély gondja, munkája, sőt személyes jelenléte is megkívántatik. Mire nézve, mivel a' római birodalom választó fejedelmei' hercegei' és más e' végett küldendő rendeknek a' kisebb gyűlést már kihirdette, ott meg is jelenni feltette magában; nehogy azonban távolléte alatt ezen országnak valamely kára történjék, sőt inkább mindenek rendesen igazgattassanak, és az ország lakosai helyzete 's állapota is bátorságban, nyugalomban maradjon, érteni kívánja: mit javallhat a' tanács, mi ezen tárgy iránti gondviselethez megkívántatónak látszanék, és mi rendeleteket tehetne, parancsolhatna ő is maga részéről?“

„Nem utolsó helyet foglalnak pedig el az ország illyetén több köztárgyai között a' véghelyek is, hogy azok mind magok épségében megtartassanak, mind pedig őrsereggel és zsoldosokkal is illendően ellátassanak. Miként kelljen ezekről gondoskodni, gyámolításukról, felségelésükről miként rendelkezni? a' tanács' javallatát 's ítéletét kéri kegyelmesen.“

„Hasonlóan, kegyelmesen kívánja érteni az iránt is véleményét: a' törökkel kezdett béke előmozdítására, hogy az ennyi hosszadalmas alkalmatlan alkudozások és nagy költségek után, valahára véget és ohajtott sükert érhessen, mit látna nézetei szerint hasznosnak?“

„Végre, mivel nem kétli, tudva van az is a' tanács előtt, hogy az elmúlt háborgós időkben, köz zavarakban, és belső forrongásokban, feles költségeket vala sőt még most is folyvást kénytelen tenni, az ország köz

jogai védelmére, hasznai előmozdítására és biztosítására megkivántató szükségek pedig láthatólag fognának növekedni, ha az ország ellen netalán háborúságok intéztnének, a' dolog ezen fekvését is elébe akará a' tanácsnak terjeszteni, 's attól megérteni, mi módot javallana, hogy mint említettett, valamelly rendkívüli szükség előálló esetében az ő kincstára felsegélésére némi szaporaság nyújtatnék, jelesül pedig az országgyűlésen rendelt és határozott segedelem mellett még, különösbbe az uradalmakat és birtokokat valló nagyobb méltóságú főrendű lakosok, a' köz jóra mit áldozhatnának saját vagyonukból."

További kegyelme és kegyessége ajánlása mellett, azon megjegyzéssel rekeszté be a' király, tanácsosaihoz intézett jelen előterjesztményét; hogy ezen segedelemre csupán ez egyszer szólitatnának fel, nem pedig hogy az például szolgálva jövődre, bár miképen is szokásba hozatnék valaha; \*) kegyelmes bizodalommal lévén egyébként, hogy hűségük' 's őszinteségüknél mellyel iránta, szeretetüknél, mellyel a' köz haza, úgy az épségben maradás fenntartása és előmozdítása iránt viseltetnek, végre derék és elégséges voltoknál fogva, minél hasznosabbat fognak e' részben feltalálni és neki engedelmesen javallani.

Mi czélszerű intézkedéseket tanácslnak mind ezen kívánatok iránt a' haza egybehívott főnökei fejedelmöknek? azt, az az óta egy pár száz években lefolyt agg idő leple fedí. Háfisz basa egész május és junius hónapokban változó szerencsével csatáza a' perzsa sachtchal Bagdád alatt, 's juliushan a' táborában kiütött zendülés miatt kényteleníték az egész ostromot félben hagyva a' legnagyobb zavarban visszavonulni. Ann yokának a' szultánnának működégére dicséretet kapott ugyan a' szultántól a' 9 hónapi ostromnak olly türelemmel kitartá-

---

\*) „Pro hac tantum vice, non autem ut tali exemplo, in usum futuris temporibus quovis modo trahi deberet.“

saért, de Konstantinápolyban az ostrom félben szakasztásaért leginkább a' kapudán basa Redzsep unszolására fellázadt katonaság mind addig le nem csöndestethetett, míg a' 90 éves Gurdzsi Mohammed kajmakám meg nem zsinoroztaték 's helyébe Redzsep ki nem nevezteték. \*) Így, azon czélszerű rendelkezéseken felül, mik a' magyar tanács javallata következtében Ferdinand által tétethettek, ezen események lehetének okai, hogy Bethlen, ki Gurdzsi Mohammedben legnagyobb pártfogóját veszté el még mindig visszatartóztatá magát a' kirohanástól. Nem késett ez alatt Ferdinand is, a' gyarmathi béke megerősítését, a' portán ülő követé Lustrier Sebestyén által augusztus 16dikán ünnepies szertartással átadni a' török udvarnak, 's ez alkalommal minden ügyeket oda fordítani, hogy egy részről a' porta és a' spanyol udvar között célba vett, de később leginkább az angol követ ellendolgozása miatt semmivé lett béke alkudozások ohajtott véget érjenek; másról pedig a' Bethlen ellenséges művelkedései meggátoltassanak. \*\*) Azonban az erdélyi fejdelem sajátos ügyességgel tudá Ferdinand mind ezen ügyekezeteit, a' magyar főnökök minden tanakodásait megghiúítani, 's a' portánál Bornemiza által kieszközölni azt, hogy a' békés Szofi Mohammed helyett, az új kajmakám Redzsep kedvelte harcos bosnyák Murteza basa, tétetnék budai helytartóvá \*\*\*).

Mihely dolgait a' keleten ekképen jó rendbe hozhatá, eddig lappangtatott forrongásai mérgét egy leveleiben önté ki hirtelen, mellyet aug. 21dikén Gyulafejérvárról intézett Ferdinandhoz. Ál hizelgésekkel, egyszerűsmind szemrehányásokkal 's fenyegetésekkel telvék annak sorai, miként azokat minden illyes alkalmakkor vegyesen szokta volt használni. „A' császári királyi felséggel utóljára kötött szerződés után úgy mond, men-

---

\*) Hammer, 56. l.

\*\*) Hammer, 72. 74. 76. l.

\*\*\*) Hammer, 74. l.

nyire ügykeztem legyen a' békeség és köz nyugalomfentartásán, milly pontosan teljesítettem mind azokat, miket a' megállapított egyesség szerint teljesítnem kellett, a' dolog maga nyilván bizonyítja, és még is midőn minden gondolatom oda van irányozva, hogy a' sok fáradságos munkával, és ennyi tömérdek költséggel megállapított béke mind két részről épségben megtartassék, miszerint mind azok, mik engemet a' szerződésnél fogva illetnek teljesítenének, mind pedig egyszersmind személyem is sértetlen maradna minden önkénytől és jogtalanságtól felséged részéről, ki iránt én eddig elő minden tartozó tisztelettel viseltetem, és méltóságát szentül szemem előtt tartottam; midőn mondom, mind ezeket hiven teljesítve magamat hasonló kegyelmes indulat viszon jeleivel kecsegtetem, a' reményleteknél sokkal szigorúbbakat kell szenvednem. Mert a' felséged főbb tisztviselőitől, kiknek cs. k. felséged után, az országok's tartományok üdve és nyugalma első gondjuk tartoznék lenni, sokszerű, még pedig a' legnagyobb gyalázattal egybekötött, és így, egy keresztyén fejdelemhez legméltatlabb jogtalanságokkal illettetem stb. A' honnan, bár ki is igen könnyen átláthatja, hogy én hasztalan fáradozom ennyire a' béke megtartásában, hiában tisztelem felséged' méltóságát" \*).

„A' béke pontjai ellen rajtam elkövetett azon jogtalanságok közül némellyeket jelen levelemben csász. felségednek ime megemlítendőknék gondoltam. Midőn a' múlt évben, felséged és a' török császár között a' békealkudozások folyának, és az én, általam a' közös tekintetéből oda rendelt, biztosaim azt előmozdítani szinte törekedve, a' többek között erdélynek hajdani állapotjáról is említést tőnnek, és akarák hogy arról a' béke czikkelyei közé szinte iktassék valami ez pedig, a' men-

---

\*) „Vnde colligere cuius promptum fuerit, frustra me in conservanda pace tantopere laborare, in vanum dignitatem Maiestatis Vestrae venerari.“

nyiben ott semmi más, kérdésben nem forgott, mint hogy erdély azon helyzetében maradna és tartatnék meg, mellyben vala az üdötől óta, midőn a' fejdelmek bizonyos egyezkedései által, a' magyar koronától különvált fejdelemséggé emeltetett, csász. felséged minden kára, minden sérelme nélkül. Magyarország mostani nádora, erdélynek megemlítésén egészen felháborodván, néhai Nagyságos Kamuthi Farkas és társai, nekem biztosaim előtt, nyilván és világosan azt állítá: készebb ő az egész béke folyamát megtörni, mint engedni hogy erdélyről a' béke czikkelyei között csak egy szóval is emlékezet legyen, minthogy erdély felett bár mi egyezkedés is nyilván sérelmével törtenék Felségednek, kinek az iránt mint magyar királynak saját követelései vagynak."

„Elhalgatom úgy mond, az ő többi mocskos szavait, és rágalmait, nemcsak hogy egy istentől rendeltett fejdelemhez, de bár melly egyes nemesi személyhez is méltatlan szitkait, mellyekkel engemet nyilván mint titkosan sértegetni, már mintegy szokásba vett.“ \*) Nyílt-szívüségemnél fogva mindazáltal, tudtára kívánom csász. Felségednek adni, hogy én, *miután erdély, ellenségei eltiprásától több évek óta isten után főként a' török segedelme, ereje, által szabadittatott és otalmaztatott meg,* \*\*) feltettem magamban, azon béke feletti alkudozások alkalmával, mellyet csász. Felséged a' török császárral elkezdni maga részéről netalán czélszerűnek látna, magamat a' törökkel egybekötöm, és így azok iránt, mik az én és birtokaim békesége 's bátorsága megállapítására tartozandóknak fognak látszani,

\*) „Taceo reliquas eius probrosas voces et diffamationes, adeoque nedum Principi a Deo constituto, sed quavis Nobili persona indignissima convitia, quibus me publice et privatim proscindere quasi in more habet.“

\*\*) „Quandoquidem Transylvania a compluribus annis, ab oppressionibus hostinum suorum, secundum Deum Turcarum praecipue auxilio et viribus sit liberata et defensa.“

velek együtt alkudoznom és egyezkednem császári Felségeddel.“ stb.

Több illetén nyiltszívűségi tanutételekkel rakva e' 7. nehezségi pontokra osztott levél, de jelen értekezésem irányára nézve legérdekesebb annak azon kardcsörrenéstől kísért záradéka, mellyel törvényszerűséget iparkodik adni panaszainak. „Ezen jogtalanságokat és nehezségeket úgy mond, elébe akarám adni csász. Felségednek, hogy így e' részben is a' szerződéshez tartanám magamat, melly a' kölcsönösen eredt viszálykodásokat, mielőtt fegyverre kerülne a' dolog, előleges alkudozások útján parancsolja kiegyenlíteni. Mire nézve, hogy csász. Felséged is mind ezek iránt nekem *minden időhaladék nélkül, még pedig elegendő elégtétellel*, adja válaszát, ismét meg ismét kérem Felségedet.“ \*)

September 9dike éjén érkezék meg e' levéllel Bethlen sebes hírnöke Pozsonba a' nádorhoz, ki azzal, 's a' hirtelenében egybegyűjtött tanács véleményével másnap azonnal útnak indítá a' pozsoni kamra elnökét Pálffy Pált a' királyhoz, felette kérvén ezt: méltóztatnék az előterjesztett pontokra minél hamarább adni kegyelmes választ. \*\*) De mit használt e' serénykedés akkor, midőn Bethlen be sem várva még, hogy hírnöke Ferdinandhoz érhessen, september 7dikén már, ellenséges csapataival kirohanván a' köz haza ellen, azon hó 13dikán Debreczennél, 23-dikán Rima-Szombathnán, 25dikén pedig Füleknél ütö fel táborát, 's Pozsonnál áll vala meg ismét hihetőleg mint 1619-ben, ha a' nyitrai oldalról,

\*) „Eam igitur ob rem Maiestas quoque Vestra Caesarea, super iis omnibus, omni exclusa mora sufficienti cum satisfactione ut sese mihi resolvat, eandem iterum atque iterum rogo.“

Engel is emlékezik e' levélről, de azt mondja, Ferdinand már sept. elsőjén válaszolt rá, (448. l.) pedig Bethlen hírnöke csak sept. 9kén érkezett vele Pozsonba.

\*\*) Eszterh. Mik. lev. Pozsonból, sept. 10. 1626.

a' Bethlen által ígért feles segedelmek reményével berontó, 's kegyetlenül dúlva, pusztítva mindenütt, már egész' a' bányavárosokig nyomult Mansfeld hadai, midőn azon segéd hadi népelt olly kevésnek látnák, hogy számuk 3.000-et sem tenne egészen, gúnyoló kifejezések közt, hogy Bethlen azt bizonyosan nem azért küldötte, hogy segedelmökre legyen, hanem őket Magyarországból, visszatértükben kikésérje, \*) fel nem kerekedtek, 's azon úton, mellyen jöttek visszavonúlva Galgóc mellett nem veszteglettek volna. Ez alatt a' török is elötoppant ugyan segedelmére Bethlennek, 's Nógrád vármegye nagyobb részét siralmas állapotra juttatván, magát Nógrád várát is erősbben kezdé lövetni, \*\*) de egy részt a' Mansfeld visszavonulása, más részt a' nádornak Érsekújvár mellett számos sereggel táborba szállása, de főként a' győzedelmes Wallensteinnak, 's a' vele együtt táborozó még csak 28. éves ifjú hős Zrínyi Györgynek roppant hadi erővel közelgetése \*\*\*), annyira megrettenté Bethlent, hogy ez semmit sem késnék sebes hírnökét küldeni Ferdinandhoz, ki ezzel elhitesse, hogy ő csupán a' török parancsára fogott ismét fegyvert, kész volna egyébiránt nem csak maga részéről megkötni bizonyos feltételek alatt a' békét, de azt közbenjárása által a' töröknél is kieszközölni. September 26dikán érkezett e' hírnök a' nádorhoz érsekújvári táborába, ki azt maga épen a' török ellen indulván, más nap Pozsonba, 's innen a' Pálffy János által hozzá adatott Wattericher nevű, kamrai tisztviselő kíséretében azon hó 28di-

\*) „Et cum milites a Bethlenio submissos viderent adeo paucos esse, ut trium millium numerum non attingant, dixisse feruntur, hos a Bethlenio non ut opem ferant, sed ut redeuntis extra Vngariam comitentur, submissos esse.“ (Pázmány Péter lev. sept. 25. 1626).

\*\*) Ugyan ott.

\*\*\*) Wallenstein seregét Engel, Zrínyi és a' nádor hadain kívül 32.000-re teszi (448. lap.) Kazy 66.000-re (226. lap.).

kán, azon megjegyzéssel utasítá rendeltetése helyére: hogy mivel Bethlen egész szándéka világosabb a' déli napfénynél, ez iránt nem látá szükségesnek véleményét adni, azt az egyet mindazáltal megakará említeni, miszerint az erdélyi fejdelem kijelentvén a' többek között világosan, hogy ő a' török nélkül békét nem köthet, 's jelennen is a' török akaratjából vala kénytelen a' szerződések' ellenére is fegyvert fogni, ő felsége magas ítéleténél fogva át fogja látni, egy a' török kényének ennyire hódoló emberrel minő sikerrel lehessen valamelly béke alkudozásokba ereszkedni, ez okért levelére leginkább azt lehetne válaszolni, hogy addig semmi vele kezdendő béke alkuba ereszkedésnek helye nem lehet, míg a' magyar királyi birtokokból, seregével együtt ki nem takarodik \*).

Ebersdorfi várában találá Ferdinandot a' fejdelem hirnöke, kitől october 2-dikán következő levéllel útasított vissza küldőjéhez; „Fenséges fejdelem, becsülendő sógrunk! kedvességed levelét, melyet különös udvari hirnöke által küldé hozzánk a' táborból, kegyelmesen, elégségesen megértettük, és úgy látjuk, kedvességed terjedelmes egész iromány velejét 's alapját azokba helyheti, mik emez újabb ellenségeskedések, zavarok, és homi egyenetlenségek eredtét tárgyazzák.“

„Mi a' kedvességed', mint mondja erdélyi birtokaiból sereggel kiindulása iránti intézkedéseit és tetteit illeti, maga tudja ugyan, mi szándékból, mi ügyekezethől kívánta légyen azt célba venni; mi azonban, kik a' kedvességeddel kötött béke szerződéseket szenteknek tekintjük, azt hisszük: maga sem kétli, hogy nem legfőbb ohajtásunkul tettük volna fel magunkban mindenkor azt, mi szerint semmi legkissebb ellenségtől, annál kevesbbé háborúságtól sem lehessen még csak távolról is tartani. A' honnan mi, valamint legnagyobb gonddal ápolgattuk

---

\*) Eszterh. Mik. gr. lev. az érsekújvári táborból sept. 26. 1626.

a' kedvességgel kötött békét, úgy áttól is ovakodtunk szorgalmasan, nehogy legkisebb is történjék, mihöl méltó' ok vétethetnék a' háborúságra. És bár tökéletesen értesítettünk mind azokról, miket kedvességgel, a' keresztyénség ezen vész tele korszakában, mellyel annak a' fejdelmek átok fogta viszálkodásai miatt küzdenie kellett, részint a' török udvarnál, részint birodalombeli ellenségeinknél szorgalmazott és tanácskozás alá vett: mindazáltal istenre bízván igaz ügyünket, inkább akartuk a' rajtunk elkövetett jogtalanságokat elfeledni, és leplet húzván azokra, miket méltó sérelmünknek tekinthetünk, inkább azt tettük, mi szerint a' kedvességed szívét újabb meg újabb megtisztelésekkel 's jótétekkel ügyekezniék magunkhoz fordítani."

„Nem kevesb' őszinteséggel és jó lélekkel hajtattak végre a' törökkel kezdett alkudozások, köttetett meg a' béke, határozattak és állapítottak meg ünnepies szer-tartással a szerződések, mind általunk, mind a' szultán teljes hatalmú biztosa a' budai basa által; mégis e' béke megerősítése, bár elég szorgalmasan sürgettetett is részünkről a' török udvarnál, miért nem eszközöltet-hetett mind eddig? az iránti nézetek azt hisszük sokkal inkább tudva lehetnek kedvességgel, mint más bár ki előtt is. Hogy pedig jelennen, a' török, Mansfeld, 's kedvességed hadai, úgy szólván egy zúdúlással 's rohanással áradtak el e' mi Magyarországunk szent koronája birtokain, 's öldökléssel, rablással, égetéssel, várvívásokkal, és az ellenségeskedés minden nemeivel, nem csak a' török 's Mansfeld boríták el ezen mi Magyarországunkon felül még más tartományainkat is, de ugyan azon időben kedvességed is felségünk birtokaiba nyomúlt, az országban ellenségszerűen dühöngő Mansfeldnek segedelmet küldött, némelly királyi városainkat, 's birtokunkban fokvő más helyeket meghódított, híveink jószágait elfoglalta, vármegyéinket felkelésre kisztette, mind ezen tetteit kedvességgelnek, bizonyosan senkivel sem lehet

elhitetni, hogy azok jó indulatának, hajlandóságának, és a' békéhez vonzalmának volnának szüleményei.“

„Mi ugyan, országunk ezen inségeit, fenyegető romlását és pusztulását fájdalommal szemlélvén, bizonyos reményünket 's bizodalomunkat helyhetjük az isteni felség igaz ítéletében; megfogja hoszúlni a' békétörököt, 's azokra fordítani az egésznek sulyát, kiknek a' köztársaság ezen insége és általános veszedelme egyedül tulajdoníthatik; mindazáltal hisszük: igazságos ítélettel és akarat-tal kedvességed sem fogja, a' török szünteleni sürgetéseitől meggyőzetve is magát arra határozni, hogy az erdélyi tartományi népséget fegyverfogásra, annál kevésbbé a' magyar szent korona alátivalóit, kik közül jól tudjuk, hogy némellyek élte napjáig neki engedtettek, eddig hallatlan példával, a' köz haza és saját véreik ellen szegezendő nyilvonásra, vagy pedig a' mi országunk nádora, vagy más valamely egyes személy miatt, kiknek magános szenvedélyeik és indulataik, ha mellyek volnának is, a' keresztyén köztársaságban közönséges viszázkodás és veszély támasztására elegendők nem lehetnek, kardrántásra kényszerítse. Távol kell vala lenni kedvességednek minden az iránti félelemtől, hogy ellene a' nádor, ki egyedül a' mi parancsunktól függő hadi seregeinkről ön kénye 's tetszése szerint nem rendelkezhetik, talán valami sérteni kívánó tervet 's csel-szövényeket készített, vagy birtokaiba beütni szándékozott volna.“

„Nem szükséges pedig, hogy kedvességed jelennen a' török béke dolgait is, mellyre közbenjárási fáradságát ajánlani látszik, ide vegyítse, mert ha mit e' részben csak ugyan kell kezdenünk, azt tenni, mód és alkalom nélkül szükölködni nem fogunk.“

„A' háborútól tehát, mint az előszámlált veszedelmek, és mintegy köz romlás, inség és pusztulás táplálékától borzadván, bár melly újabb meg újabb alkalmatlanságokat is inkább akaránk békétüréssel elszenvedni, hogy így mik békekötés által szereztek, minden

csekélyebb ok miatt össze ne zúzassanak; \*) és így mi a' békétől, mellynek szabályait minden módon kívántuk megtartani, most sem vagyunk idegenek, csak az úgy köttethessék meg, nehogy jelenben is attól kelljen rettegni, mi eddig elő boldogtalanul történt igen gyakran, midőn csaknem minden évben újabb háborúságok indittatván, újabb alkudozások is valának mindenkor kezdendők.“

„Mivel pedig kedvességed, akaratját és hajlandóságát nyilatkoztatja a' békéhez, hogy ezen köz jóra célzó akarat 's ohajtás ment legyen minden bal gyanútól, minden ellenséges indulat jeleitől, szükség eltávoztatni és megsemmíteni az okokat is, mellyek azokat szülhetnék. Megkívántatik tehát, hogy kedvességed seregei felségünk birtokaiból, a' mi híveink jószágainak minden kára nélkül kitakarodjanak, az elfoglalt helyek és javak pedig visszaadassanak és eresztessenek. Ezeken felül annak megbizonyítására, hogy az országunk szélleire herontó, ottan rabló, 's több vétkes tetteket elkövető Mansfeldet sem nem csalta, sem nem akaratjából jött be, mert ő nyilván ezzel kérkedik, pártfogását, segedelmét, mellé ne adja, sőt hadai vezérét Horváth Istvánt, ki mint a' hír szárnyal magát vele már egyesítette, visszahíja, 's társaságától elválassza. Nem fogjuk elmulasztani azután mi is a' kedvességed kívánatait megérteni, és magunkat azon kegyelmességuinknél fogva, mellyel a' köz nyugalom előmozdításán 's állandósága megalapításán ügyekszünk, a' közönség javára nyilatkoztatni és harározni stb. Kinek egyébiránt szerencsét 's állandó egészséget kívánunk. Költ Ebersdorfi várunkban, october 2-dikán 1626.“ \*\*).

\*) „Ut quae per pacificationem coaluerant, leuiori quavis tandem de causa non convellantur.“

\*\*) Ezen levelet is említi Engel, de úgy, mintha Ferdinánd ajánlotta volna előbb Bethlennek a' békét, 's ez oct. 10kén költ válaszában ahhoz szinte hajlandónak mutatkozott volna. 451. l.

Azon hó 10-kén költ újabb levelében Bethlen ismét hajlandónak nyilatkoztatá ugyan magát a' békéhez, de más oldalról nem késett már korábban szeptember 28-dikán Balassa-Gyarmath mellett. Csalománál felütött táborából Horváth Istvánt a' végett küldeni előre, hogy ez magát Mansfelddel egyesítse; october 1-jén pedig a' Mansfeld és a' weimari herczeg 8000 emberből álló seregével, 's a' Nográd ostromát félbenhagyó törökökkel maga is egyesülvén, miután fő czélját, melytől már a' gyarmathi béke alkalmával is elesett, hogy ha a' törökkel ismét egyezkedésre kerülne a' dolog, a' béke czikkei közé, Bocskay példaja szerint saját érdekeit is befoglaltathassa, Ferdinand eme' válaszában, olly keves szavakkal 's olly hidegen látá elvágatni, rettentéssel kíváná kitüzött irányát elérni. Nyitra vármegyének 26. falui, melyeket felégetett, 's számos lakosai, kiket fogásra vitetett lönek e' boszújának áldozatai, 's ellenségeskedései fakonként nevededének hihetőleg; mert az eleség megfogyta miatt már Wallenstein is visszavonta magát, ha october 15-dikén hirtelen dugába nem dől egész hadi terve az által, hogy Verebélynél a' török hadak, sz. Demeter napja beközelgetése miatt fellázadván, Murtéza sátorát megtámadták, öreit lekaszabolták, 's olly zavarodást okoztak az egész táborban, hogy csak Bethlen bátor fellépte által, ki rájok ütven parancsoló hangon adá tudtokra „ő fogja majd meg határozni, mikor légyen sz. Demeter napja“ nyerhete a' dolog csendesebb helyzetet. \*) Egyebeket elhalgatva, már csak e' körülmény is elég indító ok lehete arra, hogy Bethlen magát hátrább vonja. October 18-dikán még Kéméndnél táborozott, de itt nehezen szívelvén a' török, hogy az Erztergomhoz közel vidéket egészen eléli, a' budai vezér személyes unszolására is, felebb vonult a' Garan mellé. Mind a' kéméndi táborból már, mind később a' barsiból, nem

---

\*) Engel, 448 — 451 lap. Hammer, 74. l. Khevenhiller, 1287 l.

csak Bethlen maga, de a' veletartó megyék is nyugtalanabbúl kezdék a' nádorhoz, 's az esztergomi érsekhez küldözött leveleik 's követeik által, előbb a' fegyvernyugvást, azután a' derék békét is sürgetni \*); mi leginkább ezen két férfi hathatós közbenjárására, december' hónapban Pozsonban létre is jutott. Mansfeld népe nagyánt elveszett, egy része Silesiába visszavonult a' császár kegyelmeért esedezendő, maga Mansfeld a' Bosnyaságban halt el. \*\*) Bethlennek meg kellett elégednie az 1624diki bécsi békekötésnek rá nézve nem nagyon kedvező feltételeivel, 's magára vállalni, nemcsak a' fegyvernyugvásnak, de a' foglyok szabadon bocsátatásának, 's a' Bercsényi gondviseletlensége miatt elfoglalt Damasd visszaadásának kieszközlését is a' török udvarnál, \*\*\*) mellyel novemberben, követe Borsos Tamás által csak 10.000 darab arany lefizetése mellett hitethet el, hogy a' magyar királylyal szükségkép' meg kell békéllenie. \*\*\*\*).

Mihelyt Bethlennel a' béke dolga rendbe hozathaték, minden gondját oda fordítá Ferdinand, hogy a' szerződést, mint más több hasonló esetekben már, a' törökkel ismét megújíthassa. Kedvező körülménynek látszék erre nézve, hogy a' nagyvezér táborában Hálebben a' katonaság között zendülés támadott, 's Abaza basa mozgani kezdé Erzerumban, mik szülői valának, hogy de-

---

\*) A' Bethlennel tartó magyar 'rendek levele a' nádorhoz. Ex Castris ad Kemend positis. 18. Octob. 1626.

Bethlen levele ugyan ahhoz, ugyan onnan oct. 19. 1626.

Azon rendké az esztergomi érsekhez. Ex Castris ad Bars. 25. Octob. 1626.

\*\*) „Milites Mansfeldii majori ex parte interierunt, reliqua pars in Silesiam pergit, gratiam imploratura, ipse vero Mansfeldius procerto in Bosnia mortuus est.“ Eszterh. Mik. lev. januar. 11. 1627.

\*\*\*) Engel, 453. l. Pázmány Pét. lev. jan. 9röl 1627.

\*\*\*\*) Hammer, 74. l.

cember 1jén mind Háfisz nagyvezér, mind Chozrev jancsár aga, hivataluktól megfosztatván, a' portára visszahívatlak, 's az elsőbb helyét Chalil basa, az utóbbét pedig Ali csauzbasi foglalá el; \*) sürgetővé tévé pedig az, hogy Bethlen azon pillanathban, mellyben a' pozsoni békét aláírta, négy szövetségesei követének a' portánál, már ismét újabb hadi terveket terjesztgete elő, ezen felül, nejét az erdélyi rendekkel jövődő következőjének a' fejdelemségben elválasztatván, annak részére Mikó Ferencz által nem csak az illető oklevelet, de a' szokott megerősítési jeleket, úgymint a' botot és zászlót is már az 1627diki januarius elején kieszközlé a' török császártól \*\*). Siete tehát Schmidt Rudolf Jánost, kit Lustrier Sebestyén sebes hírnökül küldé fel Bécsbe, a' béke dolga előmozdítása végett a' portához visszautasítani, de ez a' nádor fegyvernyugvás iránti biztosító levelének késedelmezése miatt, Murtéza által Budán letartóztatván, csak februarius végén érkezhettek rendeltetése helyére. \*\*\*) Lustrier, ki Schmidt által azon utasítást

---

\*) Hammer, 58. l.

\*\*) „Siquidem Principissa Bethlenii Conjux a Statibus et OO. Transylvaniae, communi consensu, in legitimam Transylvaniae Principissam accepta et approbata est. - - - Turcarum Imperator quoque pro confirmatione istius negotii praelibatae Principisse de more et consuetudine portae Otthomannicae, tamquam Vasallae, baltheum una cum vexillo ad Albam Juliam expediverit.“ Eszt. Mik. lev. januar. 12ről 1627. Hammer (75 l.) martius 25ről költnek állítja a' megerősítő levelet, 's eszakkozással említi, hogy arról, és hogy Bethlen a' jóvá hagyást a' portánál munkálódta volna, semmit sem szólnak a' magyar történetírók, úgy látszik, Engelnek következő szavaira. „Bey dem Ansehen, das Bethlen bey den Türken hatte, war es ihm leicht hiezu die Beystimmung von Konstantinopel aus, und eine Fahne für die Fürstin zu erhalten“ nem figyelmeztet Hammer.

\*\*\*) „Quantum ad Cursorem Agentis ad portam Otthomannicam attinet, is ut existimo Budae ea de causa de-

kapta Bécsből, hogy Murtezának, mint Nógrádot a' gyarmati béke kötés ellenére nyilván ostromlónak, hivatalából letétetését és érdeme szerinti megbüntetését eszközölje, Bethlennek pedig a' béke dolgába minden befolyását gátolja, martius 3dikán nyújtá át Konstantinápolyban Redzsep kajmakámnak, Ferdinand emlékjegyzékét (memorialis), ki is megértvén annak tartalmát, eleinte tagadni kezdé, hogy a' török hadak Nógrádot ostromlották volna, miután pedig Schmidt arról nyilván bizonyosságot tett, azt felelte, hogy midőn azon török hadak Bethlennel akartak volna találkozni, menetelek alkalmával, a' várbeliek néhány ágyút rájuk sütöttek, 's ők csak a' hason üdvezletet kívánták visszaadni, több illetén fogatkozások után pedig csakugyan hajlandónak mutatá magát a' béke megújításához. \*) Azonban már martius 2dikán elterjedvén azon hir, hogy mind a' volt jancsár aga, mind a' perzsa hadban vezérséget viselt Háfisz basa Konstantinápolyba fognának rövid idő múlva érkezni, még pedig ez utóbbi azon reménynyel, hogy kajmakám leend, Lustrier tanácsosnak tartá, addig még bizonyosan el nem határoztatik elnyeri-e Háfisz a' kajmakámi tárczát, vagy sem? minden elhatározó alkudozást elhalasztani a' béke dolgában. „Mert“, úgy mond, „ha Háfisznak sikerül reménye, akkor Ferdinand teljesen meg lehet nyugodva, de ha Redzsep marad kajma-

---

tentus est, quod Assecuratoriae mae necdum illuc pervenerant, jam vero, cum illas Vezirius acceperit, singulariterque postmodum de illo scripserim, non video difficultatem de ipso libere emittendo.“ Eszt. Mik. lev. januar. 11ről 1627.

\*) „Il quale doppio haverne inteso il tenore, cominciò à negare l'assedio di Novigradt, et non ostante la replica di Rodolfo Schmidt disse, che nel passare per ritrovarsi col' Bettlem, quelli della fortezza habbino sbarato alcuni pezzi d'Artegliera; e lui poi habbia reso simil saluto, et oltre diversi spropositi, in effetto dimostrò assolutamente pronta volontà verso la Pace.“ Lustrier tudósítása, mart. 13ról 1627.

kám, nagyobb nehezség fog elő gördülni, a' mennyiben ez Murtezának nagy pártfogója, 's nagy hitelt ad, a' nádor részére, mint állítatik a' béke dolgában kiadatott azon teljes hatalom levélnek, melyet Murtéza másolatban küldé be a' portára. És bár nem szenved kétséget, mind a' mellett hogy e' hónap 1jén a' visszatérő Mehemed effendi és alaihbég által, már a' porta is küldé Murtezának hasonló teljes hatalom levelet, ha áll Ferdinandnak azon erős elhatározása, hogy ezzel teljességgel nem akarja a' béke alkudozásokat elkezdni, annál kevésbbé pedig a' dologba Bethlent is belé vegyítve látni, kevés sikere lesz ezen teljes hatalomnak, sőt az is bizonyos, hogy ezen esetben, miután már a' szultán annyira hajlandó a' béke megkötésére, Murtéza meglakolását is ki lehet eszközölni, mindazáltal, mi Bethlent illeti, őt mint adófizetjőket inkább védeni fogják mint üldözni, a' honnan, utolsó kirontása alkalmával ellene tetlegesen fellépni sokkal célirányosb, és könnyebben is kimenthető dolog lett volna " \*).

Azon hirt, hogy Ferdinand 's az erdélyi fejdelem között a' béke megkötöttét újságul közlé ennek ügynöke martius 5kén Lustrierrel, mit ez csupán mesterséges fogásnak nézett, hogy amaz töle azokat miket Ferdinand Schmidt Rudolf által a' portán ki akart vinni, kitudhasa. Martius 7dikén Háfisz basa csakugyan megérkezett Konstantinápolyba, 's egybekelt a' szultán 10 éves hűgával, \*\*) de kajmakámságáról még semmi bizonyos nem

---

\*) „Ma il secondo cioe Bettlem; come tributario difendarano piuttosto che lo perseguitarano, e percio un' attual dimostrazione contro di lui seguita costí ne gli ultimi humori sarebbe stato di segnalato profitto, e quí facile á rispondere.“ Lustr. tud. mart. 13. 1627.

\*\*) „Li 7. detto, entro il Haffis Achmet Bassa gia Generale in Persia se accaso con la Sultana sorella del Sultano.“ Lustr. tud.

hallatszék, sőt Redzsep kajmakám, úgy értesítetvén, hogy Zrinyi grófon kívül a' nádor, sőt még Bethlen Gábor is meghalálozott, azon hó 8dikán kijelentette, hogy mind Lustriert, mind Schmidtet, mind pedig a' tolmácsot Budára küldje, 's csak ezek által előhordott több alapos ellen-okok bírhaták arra, hogy a' dolgot egy újabb szembenlétig elhalassza. Nagy kívánsággal várták a' követ-ségek a' kajmakám elhatározó feleletét, kinél jól tudták, hogy szép szavakkal kevesre boldogulhatni. \*) Végre martius 12dikén tanácskozás alá vétetvén a' köz di-vánban Ferdinand emlékjegyzéke, ismét azt vevék határozatúl, hogy a' béke létre hozásának előmozdítására mind hárman induljanak Budára. Ellenszegültek a' kö-vetségek ismét a' lehetőségig, de hogy a' feltételeiben állhatatos Redzsep kimondott szavát megváltoztassa, annál kevesbbé reménylheték, mert annak fogatnba vétele tekintetéből a' más alkalommal már egész Bécsig járt Abdi csauzt is azonnal hozzájuk rendelé útítársul. Egybe vetvén mind ezen környülményeket, martius 13-dikán költ tudósításában szükségesnek véle Lustrier né-melly véghelyeket örseregekkel minden esetre megrakni, hogy így hol a' Bethlen haláláról elterjedt hír megva-lósodnék, az erdélyieket, ha ezek a' kormányt az ő özvegyére ügyekeznének átruházni, szabad fejdelem vá-lasztásukban meglehessen akadályoztatni.

Mielőtt Lustriernek e' tudósítását vevé, a' bizto-sok kinevezéséről már korán gondoskodott Ferdinand, hogy így mihelyt a' török jóváhagyása hozzájáruland, a' béke alkudozások azonnal elkezdehessenek. A' teljes hatalommal felruházott nádornak tevé ez okból kötele-ségévé, hogy azon biztossági elnökség elvállalására a' győri püspököt felszólítsa, 's értésére adja Cziráky Mó-zsesnek is, mi kedves dolgot cselekednék, ha e' bizto-sok egyikéül magát ismét felajánlaná. Ez, nem csak kész-

---

\*) „Poiche li mezzi piaceuoli presso questo Chaimecan poco vagliono.“ Lustr. tud.

nek nyilatkozott megbízatásának megfelelni, de azonnal útnak is indult; a' győri püspök azonban, beteges állapota ellenvetésével ügyekezett magától e' sok kellemetlenségekkel egybekötött foglalatosságot elhárítani, mitől, noha a' nádor, ezen betegséget mellyhen már rég óta sinlődött olly neheznek nem látá, hogy a' mellett nem tehetné szolgálatját, fel is mentetett. Ez alatt Bethlen ellenséges mozgásai felől ismét újabb hírek érkezvén, Damasd visszaeresztésétől pedig a' budai basa még mindig vonakodván, a' nádor, egy részről erdélybe küldé királyi jóváhagyás reménye mellett különös emberét, ki a' fejedelmet adott szavára emlékeztesse, másról pedig a' hozzá érkezett csauzzal a' budai basához ereszté postáját, Damasd visszaadását még egyszer kívánni, egyébíránt nem mulasztá el martius 19kén Kis-Martonban költ levelében' királyának is előterjeszteni; miként ő jelennem, hol már a' törökkel kialakult fegyvernyugvás is végét érte, minden történhető veszedelmek elhárítására legfőbb eszköznek javallhatja a' békének minél előbbi létre juttatását, mert bár ha a' tapasztalás bebizonyította is már, hogy Bethlen ellen ez sem elég fegyver, mindazáltal az nem kevéssé vissza fogja őt rettenteni szándékaitól, 's a' békét megszegni nagyobb nehezséget gördítend mind Bethlen, mind a' török eleibe.

Az önkényesen elfoglalt Damasd visszaadásában késedelmes török ellen, végre szinte önkény kezde használtatni. Murtéza ugyan is Ahmet esztergami bégnek az ottani vár megépítését parancsúl adván, a' dunamelléki egyszer'smind érsekújvári főkapitány Pálffy István, attól a' hódoltsági 60. falukat eltöltá, 's tilalmát mind addig vissza nem voná, míg Murtéza Damasd visszabocsátását ki nem jelenté, hozzá intézett 's itt szórol szóra következő levelében: „Mi vezér Murtéza pasa, istennek kegyelmességébül a' hatalmas és győzhetetlen császárnak a' tengeren injed lévő országának gondja viselőjő, hadainak szerdára, Budán, a' hozzá tartozandó országában, helytartója.“

„Tekintetes és nagyságos vitézlő úr, jó szomszéd barátunk! Minden hozzánk illendő tisztességes dolgokban ajánlok jó akaratunkat, és istentől kívánunk minden jókat megadatni nagyságodnak.“

„Jó akaró úr, szomszéd barátunk! Ezen órában érkezék az esztergami Ahmet bék levele hozzánk, melyben mineliünk írja: a' tartományokkal a' mi Hatalma \*) várát épétni akarván akaratunkbul és parancsolatunkbul, nagyságod 60 falunak, a' vár építésére jövetekben ellentartó lévén, be nem bocsátta nagyságod. Mineliünk azt írja: azok a' faluk pedig ennekelőttö is az ő Hatalma Esztergam várát épétvén, az előttiünk Budán meghólt vezér Mehemet pasának egy fő embere kapocsi basája a' faluk jobbágyit az esztergami csináláson találván, a' szegénységtől megkérde, hogy ha mindenkor ők Esztergamhoz szolgáltak volna? a' szegénység is azt felelte, mi mindenkor Esztergamba szolgáltunk. A' magok nyelvek vallása és ígéretek szerént, a' kadiánál, igazság szerént, a' törvénybe íratta az a' kapocsi basa fő ember a' bék előtt.“

„Jó akaró úr, szomszéd barátunk! az igazságot így megértvén Nagyságod is, a' régtől fogván való, szolgáló adófizető jobbágyinknak e' részre bejövetelekben ellentartó ne legyen Nagyságod, mert az országban való szegénység is ez részre münd szintén az részre jobbágy; a' jó szomszédságos barátságghaz, és a' köztünk való indiczióhoz \*\*) nem illik; a' vára is, az ország is Ő Hatalmaé.“

„Jó akaró Úr, szomszéd barátunk! Damasd felöl a' műnemü levelet az esztergami béknek ír Nagyságod, értjek. azért a' dologbul a' mi szónk, ígériünk, helyén megmarad, de valameddig Nagyságodnak ez részről hirt nem adnak, addig a' várba jövő embereket el ne küldjö Nagyságod. Isten tartsa meg jó

---

\*) az az: császárunk.

\*\*) Inducia helyett.

egségben Nagyságodat. Iratott Budán. Aprilie die 20 Anno 1627. Nagyságod szomszéd úr barátja: Vezér Murtéza passa.“ \*)

Május kezdetével a' béke dolga némi előhaladást kezdte tenni, ha bár nem nagyon szembetűnőt. A' kinevezett magyar biztosok Sennyey István udvari kancellár elhűsége alatt Komáromba gyülekeztek, sőt némelly török biztosok is jelentkeztek már a' közel vidéken, de a' magyarok egy részint a' török dolgainak a' keleten szűkebb korlátok közé szoríttatásáról értesítetvén, más részint pedig mind azokkal mik egy illy nevezetes munkálatra megkívántatnak, felruházva nem lévén, szorgalmasan kerültek minden alkalmat, nehogy a' török biztosokkal a' béke tárgyát illető bár mi kérdések feszegetésébe is ereszkedjenek, sőt Sibrik Pál komáromi alkapitánnyal is olly választ irattak az elnökséget vivő esztergomi bégnek, ki őt levelével megtalálta, hogy abból azok semmi alkalmat ne vehessenek a' hozzájuk küldésre. Május 2dikán következő, mind tartalmára mind nyelvére nézve érdekes tudósítás érkezett Sennyey Istvánhoz, egy török meghíjtétől, kinek mind nevét, mind lakhelyét titok fedi: „Szolgálok Nagyságodnak, mint kögyelmös Uramnak. Illyen hírköt bizonyosan tudom mondani. Elsőben: Hogy a' közölbas \*\*) az elmúlt napokban annyi vesződelmet, romlást tölt a' császár népén, hogy vesztött el a' császárnak 60. ezer népét, mastan is égeti, rabolja, várasit faluit a' császárnak röttenetösen, sőt azt beszéli a' mi jó akarónk,

---

\*) E levelet czélomhoz vezetőbbnek tartám eredetiből is, megtartva a' nyelv sajátosságait, mostani helyesírással adni, mint a' diplomaticai szigorúsághoz ragaszkodva, az akkori írásmód helyes olvasásában járatlanok előtt, annak érdekét csökkíteni. Ezen észrevételemet a' többi itt eredetiből közlött irományokról is kívánom érteni.

\*\*) Így nevezik a' törökök a' perzsákat, e' két szótól: *kizil* - veres, és - *bas* - bosa, fő.

Budán a' ki lakik, hogy ha innen folyúl is frigyöt nöm vethet Ferdinand császárral, általánfogva el köll romlani, ü nekik, söt ugyan kétségbe estenek hogy innen folyúl is sömmi békösögök nöm lészön, a' mint vötték is eszükbe. Másodsor azt beszéli a' mi jó akarónk, hogy mastan Bötlehemhöz küldöttek követöket a' portáról a' császár és vezérok, hogy a' Bötlehem, fogadása szörént munkálkodjék, és intercedáljon abban, hogy a' két császárt békéltesse mög egymással jó kötés alatt, valamint 's valahogy löhet cselekedje mög. Mört jól tudja azt Bötlehem mit mivelte ü vele a' hatalmas császár, Erdély országban fejedelmé tötte. Annak fölötte tekintse mög istenét is, hitit, fogadását. Mönnyi erős kötéssel való hit-levelei a' hatalmas császár kebelében vagyon, mindennap olvastatja, 's gondolkodik hitiröl, fogadásáról, és egyéb végezéséről. Azt is beszéli a' mi jó akarónk, hogy általánfogva onné alól simmi segítség nöm adatik. Söt, ha innen folyúl végezést töhetnének, ezöknek is többire mind alá kölltenéjek mönni. Így is biztat a' mi jó akarónk, hogy ha mastan akarják a' magyarok és Ferdinand, bizonnal kikergethetik a' török császár népét jól magyar országból, ha a' némöt és magyar nemzetség egyes lészön egymással."

Mind ezekből jól látván a' magyar biztosok, hogy a' töröknek nagyon szíven fekszik a' béke, 's így a' dologgal gyaníthatólag szokásán kívül is gyorsabban fog bánni, ne hogy magoktól valamelly hibás lépést kövesenek el, május 5-dikéről költ feliratakban az iránt kívántak felsőbb helyről rendelést tétetni: jelenjenek meg a' többi császári biztosok, és küldessék le a' bátorság levél is, miröl a' törökök bizonyosan emlékezetet fognak tenni, még ezek nem történeendének, a' töröknek, kitöl felszólításukat minden órán várják, alig fogván valamit felelhetni. Ez alatt a' nádor teljes hatalmánál fogva szinte elkezdé az alkudozásokat a' budai basával. Két követeit, kiket ez ezen időben hozzá küldött, külön két embereivel 's levelével bocsátá vissza. Május

8dikán érkeztek e' követek Komáromba, hol a' nádori-  
ak egyike hirtelen nehéz betegségbe esvén, a' törökö-  
ket a' budai basához intézet következő levelével ereszté  
útnak Sibrik Pál: „Tekintetes és nagyságos úr! Nagy-  
ságodnak minden hozzám illendő tisztességes dolgban  
szolgálatomat ajánlom, kívánok az úr istentől nagysá-  
godnak jó egészséget és hosszú életet megadatni. Nagy-  
ságodnak ezt akarám tudására adni, hogy a' melly kö-  
veti nagyságodnak mostanában palatinus uramhoz, ő nagy-  
ságához felmentenek volt, azok ma harmad napja hogy  
ide érkeztenek Komáromba, mind a' palatinus uram ő  
nagysága emberivel együtt, a' kiknek palatinus uram  
hagyásából be kellett volna Budára nagyságodhoz menni,  
de az egyiken olly szerencsátlanság (igy) történt, hogy  
minekutánna ide érkezett, fölötte igen nagy és nehéz be-  
tegségbe esett úgy annyéra, hogy szekerre sem vehetni,  
a' mint magok is látták, és megtudják mondani a' nagy-  
ságod emberi. Ez okért, minthogy a' nagyságod embe-  
rinél nagyságodnak szóló levél vagyon, nem akarám a'  
nagyságod emberit itt tartóztatni és késlelni, isten áldo-  
másával elbocsátottam nagyságodhoz, ha az úr isten a'  
palatinus uram ő nagysága emberének is gyógyulást  
adand, ő tudja miben kellett volna járni nagyságodhoz,  
és tudni fogja mit kellessék cselekedni e' dologban. Pa-  
latinus uramnak ő nagyságának e' történt dolgot tudá-  
sára adtam. Tartsa meg az úr isten nagyságodat jó  
egészségben sokáig. Irtam Komáronban, die 10. may,  
anno 1627. Nagyságodnak, minden hozzám illendő tisz-  
tességes dolgokban jó akaró szolgálója: római császár ő  
felsége vice helytartója és gondviselője Komáronban, Sib-  
rik Pál de Szarvaskend.“

Ez alatt nem csak a' Lustrier működése, de a'  
perzsák újabb nagy hadi készülleteiről, sőt mint imént  
látók győzedelmeiről is érkezett hírek, változást tönnek  
a' portán a' dolog előbbi állásán, 's aprilis 26dikán,  
a' czélba vett béke előmozdítására nézve, legkedvezőbb  
válaszszal ereszteték el Schmidt Rudolf, már csak egye-

dül, Konstantinápolyból. \*) Nem lesz érdektelen itt fordításban adnom a' török nyelven szerkezett levelet, melyet Redzsep kajmakán aprilis 24dikéről intézett, és Schmidt által küldött Ferdinandhoz, mind azért, mert bő világot vet e' jelen történetek folyamára, mind mert előtűnteti, millyen viszonyba helyheté magát egy török basa a' római birodalom császárával. Tartalma ez: „A' Jézus hitén lévő dicsőséges fejdelemnek, a' messiásban hívó hatalmasságok választottjának, a' keresztyén népek közötti perlekedések közbirájának, nagyságos és felséges úrnak, dicsőség és méltóság birtokosának, Németország császárának, a' mi szerelmes barátunknak, és szeretett szomszédunknak, kinek boldog legyen kimúlása, szíves és barátságos üdvet! Értesítünk, miképen hírnökök kezéből, kit a' felséges portára küldétek, átvevők kedves leveleteket, és azt, miután a' fővezérek és országlárok jóvá hagyásából lefordították, a' mi hatalmas császáruk felségének is elébe terjesztők, 's nem csak az ő császári értelme felfogta annak egész tartalmát, de velem együtt kegyesen felfogták az említett valamennyi vezér és országlár urak is. És mivel előterjesztétek: a' köztetek és a' mi hatalmas császáruk felsége között köttetett béke' folytatása, újonnan megerősítése és megtartása, milly nagy jótékonyágú lenne a' szegénységre nézve, egy császári levélben azon nyilván parancsot küldtük a' méltóságos Murtéza vezér hasához, és minden alatt lévő beglerbégekhez, szándzsákokhoz és kormányzókhöz, valamint a' keresztyén fejdelmek között dicsőséges erdélyi fejdelem és magyar király Bethlen Gáborhoz is, kinek boldog legyen kimúlása, ovakodjanak

---

\*) „Ausz hiemit ganz verendert, vnd durch mein inständiges protestieren, auch einkhomenen Zeittung von ansehnlich Persianischer Kriegsberaitschaftt, mit eruolg gezimender andtvort vom Sultans verbeszerter expedition Johan Rudolf Schmiden, werden Euere stb. die diszeits zum friden gedrungene guette disposition stb. abnembten.“ Lustrier tudósít. april. 26. 1627.

szorgalmasan, nehogy míg az utolszor kötött béke ideje tartand, császári felséged birtokai' határszélei, bár mi-képen is megkárosíttassanak. Mivel azonban már néhány idén, majd a' Buda, majd a' Bozsaság és Kanizsa fel-öli határszéleiteken katonaság gyülekezett össze, 's az több csíneket is követett el, az azon határok kormá-nyát viselő vezérek szinte kénytelenítettek a' szükséges örökös végett, hatalmuk alatt lévő katonaságaikat egy-behíni, de ha a' ti részetekről a' mi császáruk birtokai meg nem fognak károsíthatni, tökéletesen bizhat-tok és elhihetitek: az ottomán seregek sem teendnek leg-kisebb kárt is birtokaitoknak. A' béke dolgára nézve, Murtéza vezér basa úrnak, kivel e' leveltekre adatott válasz is közöltetik kivonatban, már teljes hatalom kül-detett. És mivel felséges császáruk rendeletéből azon békének a' már említett Murtéza vezér basával, Beth-len Gáborral, kinek boldog legyen kimúlása, és más az egészben megbízott barátainkkal kelletik tárgyalat-nia, miután hatalmas császáruk is ira egy szeretettel teljes levelet, akarók mi is jelen barátságos sorainkat írni, oly célból, hogy azokat a' felebb említettekkel közöljétek, megparancsolván hadvezéreiteknek: ügyeke-zenek a' béke előmozdításán, mellynek létre hozatala oly nagy javára lesz a' szegénységnek, és mutassanak igaz készséget annak állandó megerősítéséhez. Én, ki őszinte barátotok vagyok, bizonyosokká teszek mindent el fogok követni, hogy köztetek és az én császárom között jó barátság, egyetértés alakuljon, 's ennek hasznos sükere világoljon a' szegénységre. Ezzel bere-kesztjük levelünket; üdvöz legyen ki igazán hiszen. \*)  
Konstantinápoly. Sabán hó 15dikén 1036."

---

\*) „Assicurandovi, che da me vostro sincero amico, sa-rá fatto ogn' opera, accio fra voi et il mio Imperato-re naschi buona amicicia et corrispondenza, et venghi-no in luce gli effetti utili alla povertà; con che facci-amo fine; salute sia sopra di quelli che vogliono il bene."

Schmidt Rudolf 15. napi útazása után május 13-án Budára érkezvén, „mint a' hajós úgy mond, melly a' tömérdek orkánok, veszélyek és szenvedések után, látja a' rokon kikötő helyet, 's még sem érhet szárazt“ nagy nyugtalanságok között várta tovább bocsátását. \*) Murtezától elég emberséggel fogadtaték ugyan, de a' melléje örül rendelt CSAÚZ, túlságos bánása módjával eleinte kétes állásba hozá, mi miatt, bár nem vala bizonyos, a' vezér basa parancsából történik-e ez vele, kényteleníteték ennek némelly keményebb kifejezéseket is oda mondani; később mindazáltal a' vezér magát e' dologból kimenté, 's több udvarias nyájaskodás mellett egy más CSAÚZT rendelvén hozzá, a' velebánást annyira javítá, mi szerint ha szíve egyezik vala a' külszínnel, ez meggyőződéséből mondható felőle, mit DÁRIUS nagy SÁNDORRÓL, hogy édes ellenségét találá benne. \*\*) Oda fordítá mind e' mellett Schmidt minden ügyekezését, miként szabadúlhatna ki a' vezérnek kezei közül. Szép reménye virult már egy izben erre nézve, 's már már BÉCSBE vala menendő egy CSAÚZZAL, átadni a' szultán levelét FERDINANDNAK, de egy váratlan környülmény felforgatá ismét az egész dolgot. Az erdélyi fejdelemnek Budára érkezett követe ugyan is, lovainak 's kocsijának ajánlása, 's több másféle hízeltések között tudtára adá, hogy vele igen ohajtana beszélni. Schmidt ezen udvariaskodás megköszönése mellett azzal ügyekezett magát a' dologból kifejtetni, hogy azt a' vezér basának nyilván megegyezése nélkül nem tehetné, így akarván minden eselt annal inkább kikerülni, mert Murtezát minden levél

---

\*) „Dopo tante borasche, pericoli et patimenti, finalmente la mia nave é capitata qui, et io simile al nocchiero, che vede il porto vicino et non può prender terra; arrivarai in Buda alli 13. di questo, et hoggi sono 18. giorno della partenza de Constantinopoli.“ Schmidt lev. gr. Althanhoz maj. 16. 1627.

\*\*) „Potrei dire ancor io, comi Dario d'Allessandro, d'haver trovato un dolce nemico.“ Schmidt lev.

rezzenéstől remegőnek látá. Azonban Bethlen követe, május 15-dike estén ismét hozzá küldé nagy kérelmekkel, szerencsésítse őt másnap ebédjén megjelenésével, mire ő e' napon a' vezérnél ebédelvén már ennek engedelmét is megnyerte. Most már nem felelhetett tagadólag kíváratára, de a' minden mozzanataira legnagyobb kitelhető ügyességgel vigyázást erősen feltevé magában. Több illy közbe jött akadályok miatt még hosszabb időre nyúlt Schmidtnek Budán mulatása, mi neki naponként annál türehtlenebbé lön, mert több olly dolgokat vala közlendő, miket levélre csak azért sem bizhata, mivel azt Lustrier neki nyilván megtiltotta, 's így csak némelly titkos jelekkel írott tudósításokat juttathata néha Bécsbe, az ottani török tolmács Asquier útján. \*)

A' Komáromban ez alatt felgyógyúlt, 's rendeltetése helyére elérkezett nádori követ, élénk vidorsággal 's tisztességgel fogadtaték Budán, nemcsak a' vezér basa de a' Bethlen követe által is, annyira hogy a' még mindig kétségek között veszteglő Schmidt Rudolf bámula mennyire becsüli Murtéza a' magyarokat, 's mennyire teszen mindent vaktában kedvökért, részint a' Bethlen iránti tekintetből; részint a' vele folytatott jó egyetértés miatt. Két titkos kihalgatás után, mellynek egyikében sem volt Schmidt jelen, a' mennyiben a' vezér' nyilván felszólítása nélkül magát a' dologba elegyíteni nem akará, jó válaszszaal ereszté vissza a' nádor követét, a' dolog jó kimenetét igen ohajtó Murtéza, ki Bethlennel együtt nem csak szavát adta már előre a' portának, de azt értesítette is az iránt, hogy mindent elvégzett, ki Damasdot is csak azért adatta vissza, hogy így a' biztosok

---

\*) „Qui resterebbe ch' io dessi conto d'ogni successo, ma perche ciò contiene particolari, et considerationi che malvolontieri commetto á lettere, et così me la raccomandato il Signore Lustrier, lo tralasciero sin al mio arrivo costa. Il Sign. d'Asquier al quale scrivo in ziffera alcune cosete, ne dará notitia a Vostra Eccellenza.“ Schmidt lev.

mind előbbi összejövetelét eszközölje, \*) 's ez által eleve érdemeket szerezzen magának arra, hogy tőle a' teljes hatalom vissza ne vétessék, sőt kiről azt is beszélték, nem fogja a' hódolt faluk kérdését sem nagyon sürgetni, csak azt megnyerhesse, hogy a' portára Ferdinandtól követség küldessék. Azonban a' mufti, ki szinte egy volt a' kinevezett török biztosok közül, nem nagy reménye lévén a' czélba vett béke jó kimenetele felől, nyilván kezdé Schmidtnak panaszkodni, „hogy ő örömet kihúzná magát az egész dologból, mert annak semmi jóvégét nem látja, még a' Ferdinand biztosai közé a' németek is meg nem érkeznek, sőt maga gróf Althan le nem jó ismét az alkudozásra, így lévén pedig már a' dolog, olly zavarban vagyon, nem tudja mit tegyen, ha egy ugrásra Konstantinápolyban lehetne, tudna magán segíteni, 's tudná mit mondjon felsőbbségének.“ Előhozá azt is; „hogy ő nyilván megmondta a' vezérnek, nem lehet semmi a' békéből a' német urak nélkül,“ és kéré Schmidtet írnia Althan grófnak, ne sajnálja magát még egyszer belé avatni a' dologba. A' dolog illy helyzetében is, hogy a' Budán lévő főbb törökök az ohajtott útra vezérlendik Murtézát, 's nemcsak meg hiúitandják Bethlennek minden ellenműködéseit, de egyenesen a' németek tanácsát követendik, annál bizonyosban hívé Schmidt, mert a' mufti azt is felfedezé előtté: „hogy mint nekie írták némelly barátai a' portáról, ha a' béke annak idejében végre nem hajtatik, a' vezér nemcsak hivatalától, de éltétől is meg fog fosztatni, sőt ő maga is remeg azért, mert a' többi budai főbb törökökkel együtt hamis tanútételekkel menté ki a' portán Murtezát az előbb történtek iránt, mikből Bethlen is hasonlóan menteté ki magát mások által.“ \*\*)

---

\*) Engel azt állítja (455 l.) hogy Toldalaghi vette rá Murtezát Damasd visszaadására.

\*\*) Schmidt lev. gr. Althanhoz. maj. 30-ról 1627.

Ez alatt nagy híre futamodék Budán, hogy Kénán basa, és az Ali Pogácsa fia Nándorfejérvárra érkezének, mint némellyek mondák nem akarván a' nagy úr parancsainak engedelmeskedni, ellene hadat gyűjtendők, mások szerint pedig egészen eltitkolt irányból; 's hogy még néhány kapucsik is jövendnek a' nagy úrtól, kiket számos hadak fognak követni, azonban mind ezek iránt Schmidtnek meghagyá Murtéza; írja meg az illető helyekre, ne legyen semmi félelem, hogy az említett hadak talán valamelly károkat fognának elkövetni, mert ha kétszáz ezeren volnának is, ő azokat olly zabolán fogja tudni tartani, 's annyira foglalatatoskodtatni, hogy nem lesz szükség csak egy arasznyira is visszahátráltatni. Bethlenhez a' timár defterdárt küldé ugyan ekkor a' vezér, azon kaftánnal, melyet már előbb hozatott számára a' portáról, egy mással, mely a' Mansfeld hadai vezérének vala szánva. \*)

Míg ezek Budán így folynak, aláküldeték a' török biztosok számára a' bátorság levél, miről Ferdinand biztosai, május 5ről költ felirátukban emlékezetet tönnek, de a' benne előforduló címben Murtéza gáncsot találván; követeit küldé ezekhez Komáromba, azon kéréssel: ne vennék neki rossz neven, ha azzal meg nem elégedhetik, sőt a' szent béke előmozdítása tekintetéből, melyre ő annyira hajlandó, eszközölnék annak azon alakban kiadását, melyben az ezennel kezökhez szolgáltatott, viszon bátorság levél készülve vagyon az ő számukra. Majus 25dikén fogadák el a' császári biztosok, névszerint: Clebel J. Eszterházy Dániel, és Cziráky Mózsés, kitelhető tisztességgel Murtéza küldötteit, 's ezeket miután a' szokott tisztelkedési szertartások mellett, megbizatusuk

---

\*) „Il Vesir mando al Bethlem il Timar Teftedari con il Caftano, che fece portar per auanti dalla porta per esso Bethlem, et ancora un' altro caftano per il capo del l'essercito delli ribelli ch' erano venuti con il Conte di Mansvete.“ Schmidt lev.

tartalmát a' Bethlen Gábor Budán mulató követe levelével együtt barátságosan előadák, mind azért mert egy más levéllel a' nádorhoz sietének, mind pedig mivel a' magyar kancellárt bizonyos környülmények Bécsbe híván, ez biztos társainak semmi utasítást hátra nem hagyott, azon nyilatkozásuk mellett, hogy a' szent béke iránt ők is hasonló hajlandósággal viseltetnek, újtokra bocsáták, nem mulaszták el azonban más nap, az az május 26dikán költ levelökben Sennyei Istvánt is felszólítani, hogy vagy sietesse visszatérését, vagy eszközöljön bizonyos tanúságot e' részben a' királyi felségtől. \*)

Junius elején a' kívánt alakban megérkezvén a' bátorság levél, azt Eöry Zsigmond által azonnal kézhez juttaták a' császári biztosok, barátságos iratuk mellett, Murtézanak, mit ez, a' Bethlen követével Toldalaghi Mihállal, és Moharren szolnoki béggel közlés után helyben hagyván, azonnal útnak indítá mind ezt, mind am azt a' többi török biztosokhoz, azon utasítással, siessenek minél előbb mindnyájan Szőnybe, mint a' nádor helyben hagyásával a' béke alkudozásokra közösen kitűzött helyen megjelenni, értesíté egyszersmind ez iránt junius 12dikén költ levelében Ferdinand biztosait is; azon megjegyzéssel, hogy ezentúl a' béke dolgát tárgyzó minden kérdésekben azon teljes tanúsággal felruházott török biztosokat találják meg, 's azokkal végezzék kölcsönösen, mik annak előmozdítását illetik. Levele szóról szóra ez: „Mi vezér Murtéza pasa, istennek kigyelmességéből a' hatalmas és győzhetetlen császárnak a' tengeren injed lévő országának gondja viselője, hadainak igazgató szerdárja, Budán, a' hozzá tartozandó országában helytartója. Tekintetes és nagyságos urak, minekünnk jó akaró szomszéd úri barátink! Sok köszönetünknek és minden mi hozzánk illendő dolgokban való kedves jó akaratunknak ajánlása után, istentől nagyságtok-

---

\*) A' biztosok deák leveléből Sennyeihez, a' felül említett napról.

nak minden jókat kívánunk. A' nagyságtok levelét, együtt a' római csásár ő felsége a' mi résziünkrül való commissariusinknak bátorságos úti járásokrul való levelével, a' nagyságtok bölcsületes emberétül Eöry Sigmondtól bölcsülettel elvettek (*tük helyett*), a' mi commissariusinknak is egyike szolnaki Moharim bék, és az erdélyi fejedelem ő felsége mi kedves atyánkfiának embere is Tódalagi Mihály itt mellettünk lévén, a' római császár ő felsége levelét elegendőnek ítéltek.“

„Hogy nagyságtok is a' szent békeségnek tractájának elkezdésében melly szorgalmatos legyen, levelébül és mindennek a' császár ő felsége levelének megküldésébül megértettek, mellyet nagyságtok mint békeség szerező eszes úri emberek cselekeszi, mi is használó jó akaratunkat igérjük, annakokáért Moharem bék hűünket és Tódalagi Mihály jó akarónkat itt nem akartok (*tük helyett*) késlelnie, a' több commissariusokhoz fölbocsátottok, meghagyván hogy a' megnevezett, és immár pallotinus ő nagysága és mi közöttünk elvégezett helyre Sziünybe a' tractára, késedelmet nem tévén, illendőképen fölmenjenek, kinek napjárul nagyságtokkal végezzenek, szóval is nagyságtok a' mit izent, azt is megértettek, kirül mi is szóval izentünk, mind azokrül és egyebekrül is a' tractához illendő dolgokbul, ezután immár nagyságtok a' mi résziünkrül való commissariusinkat találja meg, és velek végezzen. mivel mi tiünk mindenekrül tanúságok \*) vagyon, ha mit mi nekünk értésünkre köll adni, azok mi nekünk tudásunkra adják. Isten tartsa jó egészségben nagyságtokat. Iratott Budánjunii die 12. 1627. nagyságtok jó akarója: Vezér Murtéza pasa.“

A' császári biztosoknak Komáromban, hol már Senyey István is jelen volt, junius 14dikén adaték meg e' levél, mellyet azon hó 18dikán a' török biztosoknak, névszerint; Isza Effendi budai mufti, Mehemet egri basa,

---

\*) Ma; utasítás.

Achmet esztergomi bég, Moharrem szolnoki bég, és Dzsíha budai azabok agájának Szőnyben megjelenése követett. Azt lehetne gondolni, az előkészületek ekkénti meghaladása után már, idő haladék nélkül létre jutand a' béke, mit mind a' két rész annyira ohajta, ámde mindjárt a' derék tárgyalatás kezdetében egészen más alakot öltö magára a' dolog, 's olly nehézkes események gördülének elé, mik csak egy hajszálon függött, hogy béke helyett ismét a' harcz viharát nem önték a' megpedett hazára. A' császári biztosok ugyan is, részint hogy közülök némelyek másokkal, jelesbben; Clebel, Questenberggel; Criráky Mózsos pedig Koháry Péterrel, váltátának fel, részint hogy a' béke megkötését magok részéről nagyon sürgetősnek ne mutassák, a' szembenlét után halaszták egy két nap a' derék kérdésekbe ereszkedést, a' törökök pedig, kik mohón megragadának minden alkalmat, hogy a' békének talán nem sikerülte minden okait amazokra vethessék, azonnal panaszt tőnnék a' budai basánál, 's ez nem volt késedelmes csauzát mindjárt útnak indítani, mind a' császári biztosokhoz, mind pedig a' nádorhoz intézett leveleivel. A' csauznak Szőnybe megérkeztével tüstént sürgeték az elhatározó választ a' török biztosok amazoktól az iránt: kívánnak-e vagy nem valódiabban fogni a' dologhoz, mint ezt június 21dikén eredetileg török nyelven költ, 's a' császári biztosság által magyarra fordított következő levelük bizonyítja: „A' fölsiges római császár részéről rendöltett fő commissarius uraknak minden illendő dolgokban ajánljuk barátságunkat. Minekutánna mi, minden jó szívvvel és szeretettel a' szent békesig szerzésnek okáért ide Szőnyre jöven, és immár negyed napja hogy itt találtatunk, azt reménylettük vala, hogy másod nap nagyságtokkal jó szívvvel szemben lévén, 's egymással barátságához illendő szeretetünket és jó akaratunkat mutassunk egymásnak, a' mellyre mi bizonyára készek voltunk, de mivelhogy olly véletlenöl nem lön a' mi akaratunk, és immár másod napja, hogy nagyságtoktól mi

nekünk semmi választ nem jött, kiért mi nem tudhatjuk miben áll a' dolog, melly dologról a' vezirt is megértettük, mellyre a' vezir im nagyságtoknak és a' nagyságos palatinus úrnak is emberit levelekkel fölbocsátott, mellyből nagyságtok mindeneket megértvén gondolkodjék nagyságtok a' dologról úgy, hogy nagyságtok is a' szent békesighez és barátságához illendő jó kedvét és szeretetét mutassa, és ne olly igen hideg szívvel legyen nagyságtok; és ha mi közöttünk és nagyságtok között eligazodhatik és megalkodhatunk ezen a' dolgon, tehát \*) nem leszen szükség a' csauznak palatinus urunkhoz való menése, hanem térjen vissza, ha penig nem alkhathunk magunk közt a' dolgon, tehát mindjárt felküdjön nagyságtok a' csauzt, hogy ne késleltessék a' dolog közöttünk, mi bizonyára igaz szívvel volnánk a' szent békesígnék elkezdésére. Ezzel isten áldja nagyságtokat mind fejenként minden javaival. Mufti Isza Effendi. Mehemet egri pasa. Ahmet esztergami bég. Muharemb szolnaki bég. Csiha aga, budai azabok agája."

Komolyabban kezdék venni a' császári biztosok a' törökök' ezen nyilatkozását, és siettek junius 22dikén deákul szerkezett hit levelök mellett, küldötteiket elég tanúsággal ereszteti hozzájuk, hogy ezek, levelök egész tartalmára élő szóval felelnének, kérvén egyszersmind őket: adnának nem csak teljes hitelt mind azoknak, miket nevökben előterjesztendenek, de egyenes viszón válaszukat is. Azonban egy újabb nehezség még hátrább taszítá a' dolgot. Valamint ugyanis a' gyarmathi egyezkedés alkalmával a' közel vidéken katona csoportok szálitattak le, úgy most is, részint a' biztosok bátorsága, részint a' törökök illendő elfogadása tekintetéből, felesebb katonaság telepített meg Szőny körül a' császár részéről, és bár a' kölcsönös egyezés szerint annak nagyobb része már másfelé útasítatott, néhány száz mégis

---

\*) A' bécsi és müncheni magyar codexekben is így fordul elő e' szó mindenkor.

az esztergomi érsekséghez tartozó Mocsá \*) nevű helységben vesztegle. Fenn hangon kezdének a' törökök panaszkodni, hogy az említett előleges egyezés szerint egyik résznek sem lévén szabad az alkudozások folyamata alatt hadakat tartani a' szegénységen, ők a' magokét mihelyt felérkeztek azonnal visszaereszték, a' császáriak mégis számos katonaságot tartanak a' rokon helységeken, név szerint Mocsán, melly minden eleséget annyira elemészt, hogy még ők magok is pénzért sem kaphatnak legkevesebet is. Az ohajtott kedvező válasz helyett tehát a' következő napon, melly junius 23dika volt, jelen, fenyegetéssel párosult panaszos levelét küldé az egri Mehemet basa a' császári biztosság elnökéhez Senyey Istvánhoz: „Mi Memhet pasa, a' hatalmas és győzhetetlen török császárnak fő begler békje, és Egren fő helytartója. Minden hozzánk illendő tisztességes köszönetünknek és magunk ajánlásának utánna, istentől jó egészséget kívánunk nagyságodnak. Tekintetes nagyságos úr, szomszéd barátunk! nagyságodat e' felől kelleték tudósítanunk: mivel mind a' két pártrul el vagyon végezve, hogy a' szegénységnek könyebségeirt, miglen az előttünk való szent békeségnek tractájában foglaltosok leszünk, hadakat sem a' mi pártunkrul, sem a' nagyságtok pártjárul a' szegénységen ne tartsunk. Mi is arra nézve valami kísérő hadainkkal ide feljöttünk, a' szegénységnek könyebségeirt minden hadainkat, és ide kísirő vitézinket visszabocsátottuk, egyedül csak a' magunk udvarunk népével itten maradtunk. A' nagyságtok pártjárul nem tudhatjuk mi okokbul és mire nézve, nagyságtok egynéhány vég-várbeli vitézit a' környül való falukban tartja, úgymint Macsán is harmadfél száz vitézi vagynak nagyságtoknak, a' mellyek mi nekünk minden ide hozandó élésünket, a' kik a' szegénység közül pénzünkre ide hoznak is, semmi élest nem hozhatnak,

---

\*) Komárom vármegyében, a' gesztesi járásban.

mivel mostani takarodásnak közel lételiben a' szegénység a' nélkül is igen megszűkölködött mindenbül, hogy a' hová ő nekik parancsolják mind a' két részre eleget nem tehetnek; hanem 'nagyságotul kívántatik, hogy nagyságod azokat a' Macsán való vitézeket, és a' kik itten a' közel való szomszédságban volnának, onnét elszállítsa, hogy a' szegénységnek nehezséget ne szerezzenek, mivel minden esztendő által való élléseknek takarodások mostan rajtok vagyon, mert hála istennek, mostan mi ide azért nem jöttünk, hogy egymással hadak által vigezzük a' két hatalmas császárok között való reánk bízott dolgokat, hanem szomszédságbeli barátságosképen egymással minden dolgok felől vigezzünk. Ezzel isten áldja nagyságodat, és választ várunk. Datum in Szüny, 1627. die 23-a junii. Nagyságod úr barátja: idem qui ut supra."

„P. S. Hogyha nagyságtok azokat onnét el nem szállítja, mi tülünk is kívántatik, hogy a' közel való végházakbul vitézinket a' közel való szomszédságban szállajtuk, a' melly a' szegénységnek nagy nehezségére leszen."

De Sennyey István igen jól látván e' kötekedések irányát, szinte nem kiméllé tollát a' válasz irásban. Sok eredetiség, erő, és bátor szellem ömlik el, junius 24dikén saját kezével feltett válaszában, mellyben nem csak szemére veti a' törököknek, hogy ők magok eveznek a' lében, mellyet másokra kívánnak hárítani, sőt nyilván kijelenté azt is, mi szerint ő illetően fenyegetéseiktől pap létére is meg nem ijed. Szóról szóra ekként szólt az egész; „Mi Sennyey István püspök, a' hatalmas és győzhetetlen római császárnak, magyarok királyának tanácsa, és cancelláriusa Magyarországbán. Minden hozzánk illendő tisztességes köszönetünknek, és magunk ajánlásának utána istentől jó egészséget kívánunk nagyságodnak. Tekintetes és nagyságos úr, szomszéd barátunk! Elvöttük a' nagyságod levelét, mellyben panaszkodik, hogy Macsán lévő keves vitézlő nép miatt

a' nagyságtok élése megfogyatkozik, és hogy a' közöttünk való végezés azt tartaná, hogy a' vitézlő rendet haza bocsátottuk volna, kire való képest a' nagyságtok részéről immár mind elbocsátattak volna, azért kívánatnék, hogy mi is meghagynók, hogy azok elmennének a' szegénységnek könnyebségeért. Tudom nagyságod szintén olyan jól tudja, hogy a' kiket azért hivattunk volt is, hogy midőn isten nagyságtokat ide hozza, illendő becsülettel fogadjuk, régen elbocsátottuk, hogy pedig Macsán még az egynéhány lovas volt, nagyságtoknak semmi akadékjára nem tudom hogy lőtt volna. De ha nagyságtok a' szegénységet olyan igen szánna, és a' mint írja kevesed magával volna, nem tudjuk mire való az a' sok ezer kenyér, sok vágó marha, és egyéb élés, a' mellyet a' szegénységre felvetett nagyságtok, elhisszszük, nem azért kell a' szegénységnek adni, hogy Szőny-nél a' Dunába hányják, hanem sok embernek kell olyan sokat megenni. Vétessen számot nagyságod a' gondviselőktől, hány falura, és mennyi élelmet vetettek, abból megtanólgatni, mennyi embernek legyen az szükséges. Ez előtt nagyságtok úgy adta értésünkre, hogy a' nagyságtok részéről valók pénzen fognak élni, de úgy vesszszük eszünkbe, hogy nem igen fogja megkaszdagítani \*) a' szegénységet a' nagyságtok kevesen való léte. Igen könnyű végére menni, kinek vagyon több népe, és az után panaszolhatni; a' hol pedig írja nagyságod, hogy többen is kell jönni a' nagyságtok részéről, annál jobban épülhet a' szegénység. *A' mit pedig nagyságod nálunk véghez akar vinni, nem kell azt fenyegetéssel cselekedni, mert az nem barátságához való dolog, és ha pap vagyunk is, embernek tartjuk magunkat. A' miből tudunk pedig, igen örömet is kedveskedünk jó akaróinknak, minthogy Macsát is mi inkább akarjuk oltalmazni hogysesem mint a' magunk jószágát, mert az*

---

\*) Ezen szó is így jó elé a' bécsi és müncheni magyar codexekben.

olly apánk úré, a' kit inkább szeretünk magunknál. \*) Azzal nagyságodnak magát fárasztani, és fejét fájlalni szükséges nem lőtt volna. Ezzel isten áldja meg nagyságodat, és adjon minden jókat. Komáromban, a' mi számunk szerint 24dik napján juniusnak. Nagyságod úr barátja: idem qui supra."

Szükségesnek láták ezen felül még a' császári biztosok, a' budai basát is megtalálni külön levelökben az iránt, utasítaná oda a' török biztosokat, mutatnának valódibb készséget a' béke végrehajtásához, 's ne húznák halasztának hasztalan gáncoskodásokkal a' dolgot. Murtéza, bár a' végvárakbeli basáknak és szárdzsák-bégeknek már kiadá a' parancsot, hogy a' Rákosra gyülekezzenek, a' szultántól csak épen ekkor kapott kelemený, feddő parancs miatt, melyben számadás alá vétetik: mi lehet oka, hogy a' béke megkötésében ennyire késedelmes, egyszersmind az is tudtára adatik; ha életének örül, az általa és Bethlen által adott ígélet szerint azt, ha a' török udvar kárával is minél előbb végrehajtsa, megváltoztatá kitűzött tervét, 's a' béke lehető gyorsabb előmozdítását azonnal meghagyá a' török biztosoknak, kérvén egyszersmind Ferdinandéit is, ügyekoznének ők is tetleges készséggel járulni, a' mind két részről ohajtott cél sükerítéséhez. Levele, melyet junius 26kán török nyelven intézett ezekhez, azon kori magyar fordításban szóról szóra így szól: „A' felséges római császár részéről szent békeség szerzésire rendeltett és teljes hatalom adatott tekintetes fő nagyságos commissarius urak' mint nekünk bölcsöletes úr barátainak, tisztesség és barátságához illendő jó kedvönknek és szeretetünknek ajánlása után. A' mi állapotunk felől hála istennek a' mi császárunk kegyelmes hatalma alatt jó egészségben, a' szegénységnek jóvára való igaz szívvél és igyekezettel lévén, érkezék a' nagyságtok levele, kit mi nagy bölcsölettel vévén és continentiáját meg-

---

\*) Érti Pázmány Pétert.

értvén. Becsöletes úr barátink! tudja az isten, hogy mi a' mi nekünk adatott teljes hatalomnak rendi szerint a' szegénységnek jóvára való békességszerzéshez nagy szeretetes jó igyekezettel lévén, a' mi böcsöletes commissarius urainkat immár alkalmas ideje hogy elküldettük, a' mint most is ő nagyságoknak a' mi akaratunkat levelünk által megjelentettük. Kérjük annakokaért nagyságtokat is a' szegénységhez való jó akaratjokat igyekezettel megmutatván, a' békeséghez illendő jó dolgokban accommodálván és hozzákezdetvén, confirmáltassék meg a' szent békeség, mellyért a' szegénység mind a' mi hatalmas, s mind penig a' fölséges római császárnak, azonképen az urakért is, a' kik szent békességszerzésben forgolódnak, hálaadók lévén, isten imádók legyenek. Ezzel isten áldja Nagyságtokat hoszu élettel és jó szerencsákkal. Datae Budae, ujság szerint 11a die julii, anno 1036. Vezér Murtezan basa."

A' császári biztosok mind ezen, mind a' még junius 14kén a' csauz által küldött levelére Murtezanak, egyszerre válaszoltak azon hó 30dikán, ismét olly értelemben, hogy ő rajtok a' béke megkötése épen nem múlik, csak a' török biztosok tiltassanak el a' hasztalan gáncsokodásoktól. Válaszuk következő volt: „Tekintetes és nagyságos vezér, szomszéd úr barátunk! Minden hozzánk illendő dolgokban jó akaratunkat ajánlván, istentől minden jót kívánunk nagyságodnak. Két rendbeli levelét vőtök nagyságodnak illendő becsülettel és tisztességgel, egyiket a' nagyságod fő csauza által, másikat a' nagyságos urak, fő commissariusok által, melly mind a' két szeretettel és jó akaratval volt teljes, vesszük is eszönkben nagyságodnak a' szent békeséghez való jó akaratját. Minthogy azért azt istenes dolognak látjuk lenni, a' hatalmas császároknak is akaratjokat úgy ismerjük, a' nagyságod szép intése a' mi szivünkbe behatott, látván a' szegény megnyomorodott községnek mindenütt való nagy mondhatatlan romlását és pusztulását. Nagyságod' is azért szeretettel kérjük, a' nagyságos

commissariusoknak adjon elegendő tanúságot, hogy a' miben a' közönséges igazságot látják, annak felépítésében mi velünk együtt legyenek jó fáradozók, és héaban való dologgal egymás fejét ne fájlaljuk, és ne is fárasszuk. Nagyságod azt mi bennünk valóságosan megtapasztalja, hogy az egy igazságnál egyebet nem követünk. Ezek után istentől nagyságodnak hoszú életet és jó szerencséket kívánunk. Datum 30. junii 1627."

A' budai basához Konstantinápolyból érkezett sürgető parancs előbb kezdé hatását mutogatni, mint gondolható vala. Már június 27kén átküldék a' török biztosok Betyir agát a' császáriakhoz, tudakozódni ezeknek akaratjok iránt, 's az ez által vett izenethez képest még azon nap írt levelökben értesükre adák, hogy ők más nap bár mellyik orában, készek Moharrem bégét és Dzsihán agát hozzájuk eresztetni, kikkel az egyezkedés dolgaiban értekezni lehessen. Azon kori magyar fordításban így szólott levelök: „A' fölséges római császár részéről szent békeség tractálására rendeltetett tekintetes és nagyságos fő commissarius uraknak, mint böcsületes úr barátinknak, illendő szeretetünknek és kedves barátságunknak ajánlása után. A' mi böcsületes emberinktől úgymint Betyir aga által, a' nagyságtok becsületes izenetit mi is, nagy kedves becsülettel vévén, megértettük, és a' nagyságtok kedves akaratjok szerint mi a' mi commissarius uraink közül nagyságos Muharremb bégét, úgymint szolnaki fő száncsák bég, és a' budai gyalogság fő agájok Csihán agát, isten engedelmeből holnap, valamelly órára nagyságtoktól megizentetik, tehát nagyságtokhoz köldjük, hogy egynéhány dolog felől a' mi izenetünket beszélgethessenek és minden jót végezthessenek. Isten tartsa nagyságtokat sok esztendeig jó egészségben. Kült Szünben, az ujság szerint július havának 12dik napján. Nagyságtokhoz igaz szeretettel lévő commissarius baráti."

Így hát valahára már elkezdeték a' derék bealkudozás. A' megyék küldöttei is megérkeztek a' pana-

szok és kártetelek összeirataival. Hazánk történetei némi kiegészítésére nem lesz talán érdektelen egy illy összeirathból, melyet 'Nógrád vármegye rendei május 26-dikán (feria secunda proxima post Dominicam 'Exaudi) Losonczon tartott törvényszékökből utasításul adtak ki e' békealkudozásokra küldött követőknek, közre bocsátanom itt azokat, mik e' megye nehezségeit 's panaszait tevék részletesen. „A' törököknek, (mondának az említett megye rendei ezen összeirat deák előszavában), mint az egész keresztyénség természeti ellenségének, gonosz, undok állhatatlanságát, különböző rablásaik sokféle nemeit, és alattomos ember - 's gyermek-lopásait alig lehet eléggé összeírni, mindazáltal azok, miket a' szügyéni vár alatt 1625ben történt egyezkedés után a' fileki erőség mellett és körött fekvő falukon elkövettek, eként soroztathatnak el. \*)

„Csak az egri zsidó Memhet pasának idejében, a' Mátra környül való tartományban, a' hódoltságból negyven gyermeknél többet loptanak el az egriek, hatvaniak, és budaiak, kik közül a' keserves atyák a' pasáknak, fő embereknek hátok megett, találtak meg, szintén magánál is az előtt való vezérnél, de csak egyet is ki nem szerezhettük, mert szintén úgy gyűiték mint a' ménest, 's a' portára vivén azzal keresnek magoknak kedvet és tisztet“ stb. „Ugyan ezen zsidó egri pasának idejében a' hajnácskói drabantok a' falukon kenyeret kéregetvén magoknak, Sárvári István nevő *tizedest* \*\*) nyolezad magával levágták. Szintén a' szügyéni tracta alatt egy Kis János nevő fileki legént a' sirokiak a' faluról elvittének, és im csak mostansággal, sarczon bocsátták el. Ugyan akkor azon sirokiak és egriek Somoskőnél lesben állván, a' *porkoláb* \*\*\*) fegyver

---

\*) Ezen túl magyar nyelven van, „szórol szóra mint következik.

\*\*) Ma *káplárnak* mondjuk.

\*\*\*) Ma *várnagy*.

nélkül, bizván a' békeséghez, kinn sétálván, megragadták, és a' jámbor fő embert a' fához kötevezén egy, erdőben, kegyetlenől lekonzolták. A' sirokiak a' tarjáni tó-gátnál lesben állván, a' füleki gyalog legényekre ütven, kettőt lekonzoltak benne nagy véletlenül a' békeség alatt, hatvaniak pedig im nem régen a' békeség alatt füleki egy igen vitéz *kalauz legént* \*) Kecskeméti Jánost másod magával Hasznos nevű faluban, mikor semmit nem félne, az istállóban levágták. Ez elmúlt nyárban, a' Bethlen fejedelemnek *indulatjának* előtte, az egiiek pani-daróczi pásztorokra ötven, a' lovakban elvittek, a' gyermekekben kettőt levágtak, kettőt elvittének, kiket immár *fel is borotváltanak* volt, de a' pasa nem tehete egyebet benne, a' két gyermeket kibocsátta, de a' lovak ugyan oda maradának. Ez előtt is, másfél holnappal az után hogy Murtéza vezér pasa a' fagyos törökekkel haza ment Budára, az új induciák alatt, a' sirokiak néha megizenték a' bíraktól, hogy ők a' mostani békeséghez tartják magokat, azért ne féljenek semmit a' hajnácsköiek, más felől megállották útjokat, és reájok ötven, a' hajnácsköiekben egynéhányát megsebesítették, a' ketteit darabokra vagdalták.“

„A' Bethlen fejedelem indulatja alatt mennyi kárt tettek, mennyi falukot elégettenek, mennyit kóborlottanak, ki tudná megbecsülni és megszámlálni! Hanem mostan az induciák alatt, a' mikor semmi hódoltatásnak és fenyegetésnek helye nem volna ha hitetlenek nem volnának, ő maga az egi pasa minemő levelet küldött az erdélyi fejedelem levele mellett, meg fog ott bizonyosodni, azért méltó hogy szemire vettessék mivel hogy ő maga is ott leszen.

„Igen méltó és szükséges arról is panaszt tenni, hogy mivel az elmúlt üsszel, mikor a' török ellenségképen Bethlennel együtt táborban volna, a' füleki katonák

---

\*) Ma *szárnyas legény*.

talántanak volt valami török-olasz áros törökeket felverni, a' kik a' gyöngyesi kalastromba szaladtak volt, mivel a' város megellenzette volt nekik, hogy félelmes volna dolgok, mert most békeség nem volna, és a' füleliek igen csatáznának; ezért a' dologért a' mostani Murtea vezér pasa a' gyöngyiesieknek az elajét, és a' barátokban is kettőt Budára vitetett, és reájok fogta nagy szemtelenöl, hogy ő magok a' gyöngyiesiek verték fel az árosokat, és a' barátokat is azon árosok árolták el, maga a' szegény barátok, életjeket is megtartották elbujtatván őket, *marhájoknak* \*) is jobb részét a' barátok röjtegették el, az után ő magok szegények késértették Szeged felé, a' mezőben is reájok talántanak a' katonák, és mivelhogy a' barátok velek voltak, békével bocsatották el őket; és im mégis ez a' vezér *mind a' birákat barátokat*, \*\*) nagy méltatlan, karóba akarta vonyatni. A' barátokat, kiket ennyi sok esztendőől fogvást nagy békeséggel oltalmaztanak meg sok hatalmas császárok, hatalmas, becsületes, nagy török urak 's vezérek tisztességben és oltalmok alatt tartottanak, a' mostani vezér pasa nem tekéntvén és becsölvén a' császárok, vezérek, és maga csak az előtt egynehány nappal adott levelét is, a' szegény koldos barátokat a' jancsárokkal hurczoltatott (igy) veretett, taszigáltatott, és ha a' pesti bék *mellettek nem támadt volna*, \*\*\*) gyalázatosan meg akarta öletni őket. Végteére mégis azon koldos barátokat, kiket az előtt való törökök segéttettek, tizenöt száz tallérra sarczoltatta, kiért az egyházi

---

\*) az az portékájoknak.

\*\*) Kedvelt szállásmód volt ez az elődöknél, e' helyett: *mind a' birákat mind a' barátokat*.

\*\*\*) Előfordúl ezen szállásmód már az 1-ső Lajos király decretuma után lévő eskü formában: *Szűz Mária melletted te vég napodon szent Fiának előtte úgy támadjon*; mennyivel szebb ez, a' latin *intercedere* szóból fordított *közbenjárni*-nál; 's mi kár, hogy egészen kihalt mostani nyelvünköl!

*marhádt* kellett zálogosétani. E' vezérnek méltatlan és minden ok nélkül való dolgot nem kellett volna cselekedni, mert ő tartoznék másoktól is a' hamis és törvénytelen cselekedetet megtiltani. Ezt nagyon kölly exagrálni követ uramnak."

„A' portán is el vagyon végezve, hogy a' holdolt-ság sem magyart sem törököt ne tartozzék oltalmazni, hanem egybetéven kezeket vesztteg legyenek, a' ki kardot hordoz magát oltalmazza, most pedig *mihelyen* \*) leszáll lováról, a' paraszt ember kezibe adja lovát, hogy lássa őrizze, ha azonban (már ekkor is *n*-nel írák) elvesz, a' falun veszi meg lova árát. A' csatázók vitkeiért a' parasztságot büntetik. Azért végezésnek kölly róla lenni."

„Némelly iszpaják kegyetlenől és törvénytelenül bánnak a' jóbbágyokkal, képtelen' sarczoltatják őket, a' mikor írnak mellett, kegyetlenül megverik a' szegénységet hogy panaszolkodnak és injuriájokat megmondják. Abban azért módot kölly találni és rendelni, a' mikor a' féle injuriákat forgatni kezdenek, promoteálni kölly, hogy ha a' jóbbágyok magyar uroknak vagy kapitánjoknak panaszolkodnak, ne bánják, és ne sanyargassák a' szegény embert, sőt igazságot szolgáltatassanak."

„A' melly falukot a' mostani fordításokban megégettenek magok a' törökök a' németek is, és azon kívül némellyek el is pusztúltanak, megkevesedtenek, marhájok is elveszett, a' féléknek semmiben engedelemmel lenni nem akarnak a' törökök, hanem fizetést, szolgálatot, egészen vagy feljebb is kívánnak annál a' mint az előtt volt. Azért arról is végezni, kölly, hogy szabadságot, könnyebbséget és engedelmisséget is adjanak a' törökök, mert egynehány falu haza sem akar szállani ez okokért."

„Illy családtságok is vagyon a' törököknek, hogy vagy táborba való szekeret, vagy élésért, avagy más

---

\*) Ezért: *mihelyt*.

név alatt, ha nem szükség is, annyi szekeret kéjvén (igy) a' ki képtelen, és azonban ha egyet kettőt viszen el, a' többit mind sarczon engedi meg.“

„Bosnyák uram ő nagysága ellen sok panaszolkodások leszen a' pogányoknak, főképen hogy zsindelt, deszkát kopját, zsindel - és lécz-szeget, kívánságok szerint bevitetni és hordatni nem engedte, kinek ezek voltak az okai; elsöbben, hogy a' parasztság hasznos kereskedésnek okaért neki édesedett volna, ide fel az országot megszüketették és eldrágították volna. A' török is példát vévén a' kereskedésben, némelly jobbágyát elfogyatta és elfárasztatta a' sok zsindel, deszka, vas, és szügek hordatásával, Szegedre, Pestre, Budára kereskedtenek vele. Ha pedig néha a' szegény ember megfogyatkozott 's nem vihetett, nyúzták, verték, fosztották, fogva tartották érette, 's azért volt megtiltva; de a' ki emberségesen megtalált és kért, békeségünk helyben lévén, meg volt engedve. Ha pedig a' juhok és barom elhajtását, 's azon kívül való csatázásokat fiúlekieknek fogják előhozni, azok in octobri et novembri voltanak, olly időben hogy ők sem kedveztek nekünk, és akkori időben, ha lehetett volna, nem csak marhájokat, hanem magokat is mind elvesztették volna.“

„Hatvani törököknek főképen olly szokások vagyon, hogy a' mikor Gyöngyesről, Patáról, és onnét alól bort hoznak ide fel tömlökkel megállják az utakat, és úgy csapolják a' hordókat, a' mellyeket szintén szeretnek ha tömlője nincsen, mégis megveszi a' borpénzt.“

„A' mikor bort hoznak ide fel *urnak* \*) avagy nemes embernek, egyaránt mint szintén a' paraszt emberét megharminczadolják és vámolják, a' harminczadját pedig annál a' mint szokás volt sokkal feljebb verték, és sok szokatlan sarczolásokat szerzőttenek. Azon köllly lenni, hogy a' mikor urak vagy nemesek számára hol-

---

\*) Úrnak csak az országnagyot nevezték a' régiek.

mit vásárolnak , nem harminczadolnák sem vámolnák meg.“

„Az sem volt szokás hogy a' mikor dézsma bort , búzát és egyéb a' félét a' magyar úrnak fölhoztanak , hogy azt is megharminczadolják és megvámolják , azt is csak most kezdték. A' mikor és a' holdolt helyen vagy magyarnak avagy töröknek majorsága volt , a' félét sem török sem magyar meg nem dézsmálta , a' minthogy most is a' magyarok meg nem dézsmálják , de a' török a' magyar majorságát megdezsmálja.“

„Egy Ágos igen régi pusztá vár vagyon a' Mátrában , a' kinek határában egy Hasznos nevő falu vagyon. Egy rosz egri török nem tudott mit egyebet megkérni , hanem gondolta azt , hogy a' várnak talán magán való határa vagyon , azért ha övé leszen , a' mennyi faluk arról az Ágosvár vagy Hasznos határát élík , ha mind fizetnek neki , jövedelme egy faluval vetekedik. Kit megkérvén , a' Hasznos nevő falut , többeket is kik ott körül vadnak igen háborgatni kezdte , és külemb határt akarna csinálni , Annyira vagyonimmár annak az ő dolga , hogy háborgatása és nyughatatlansága miatt sok faluk kezdenek volt pusztúlni. Hasznosiak török urak , kadiák elejébe küldtenek , és sok falubeliekkel megybizonytétották , hogy azon Ágasvárnak Hasznostól soha külemb határa nem volt , és így megnyerték törvénnel , kiről török levelek is vagyon , de változván a' török urak , a' pöres török megint háborgatni kezdett , és mint-hogy egy török úr a' másik levelét , fogadását , törvényét , örömet meg nem állja , e' dologban is hátra vetették a' bizonyság- és törvény-leveleket ; azért emlékezni köll , hogy ne tökéletlenkedjenek , hanem a' mit egyszer végeztenek megtartsák , és ne engedjenek a' török urak háborgatni , mert egynéhány falunak romlására leszen.“

Az egész megye által vallott 181.432 frt kárból , ezen összeirat szerint következő mennyiség esett minden egyes helysége. A' Libercsey Mihály főszolgabíró

járásában, hogy a' török az Osztrocskán átment, Losoncznál meghálván a' *Losoncz-tugari* házakat mind elhordatta tüzre, a' kár 1500 frtra becsültetett, *Losoncz* városáé 2000-re, *Kisfaludé* 400. *Parucsdé* 95. *Zavodné* 235, *Hartyáné* 300. *Alsó-Sztregovádé* hol a' szentegyház felveretett, két oltár lerontatott, két harang elvitetett, egy összetüretett, mintegy 3000-re. *Nagy-Libercse* 1000. *Brezova* hol 9. ház és 19. paja minden takarmánnyal elégett, és egész csorda elhajtattott 2000, *Szena* 1000. *Priboj* 200. *Nagy-Lam* 1000. *Borosznok* 800. *Süle* 500. *Felső-Sztregova*, hol a' szentegyház felveretvén az oltár szinte összetüretett 2000. *Lesth*, hol Viszocsányi János és Benkovics András főnemes személyek, három szécsényi katonával és két szolga legénnyel együtt megölettek 's a' szentegyház felveretett, 4000. *Ráros - Mulad* 1600. *Turopolya* 250 frt kárt szenvedtek, ugyan itt az ellenség az egyházat is felvervén az abban volt szép papi öltözeteket is mind elragadta, továbbá *Veres* 100. *Nyeleste* 40. *Madacska* 30. *Abel-Lehota* az egyház felveretésén kívül 200. *Polichna* 70. *Dévén-Tugar* 95. *Buda-Lehota* 3000. *Dévénallya* 350. *Kochman-Lehota* 25. *Vámosfalu* 40. *Lónyabánya* 300. *Lentvora* 50, *Dobrocz* hol az egyház hasonlókép' feltüretett 150. *Padercsánban* 3. csürt minden takarmánnyal előbb a' németek égettek fel, ezek példáját követve a' török egy házat felgyújtott, 's a' táborból visszatérőben még egy csürt ismét felégetett, a' kár 1500 frtra becsültetett, *Udornydé*, hol a' török 9. zsindel fedeles csürt tett hamuvá, Bethlen népe pedig két házat, 1000-re, *Thamásié* hol 4. házat égetett el a' török 200. *Pani-Daróczé* 300. *Maskfalvdé* 500. *Lehócskáé* 400. *Gácsé* (Gács) hol a' német egy házat megégetett 80. *Jelsőczé* hol a' német egy házat hamvasztott el 1000. *Thörincsé* 1000. *Lupóczé* 300, *Prágáé* 250. *Róthéé* 400 (itt is felegétek a' németek egy házat) *Gergelyfalvdé*

317. Miksié 800. az egész járásé, lehúzván a' németek és Bethlen népe által okozottakat, 32.677 fira.

Jelicsics Horváth György fő szolgabíró járásában: *Kis-Újfalu* 2000. *Tereske* azon kívül hogy a' török midőn Nográd alatt volt, két házat kivéven, egészen porrá égette, csak takarmányban és életheben 2000. *Szelő* mellynek *Kékkő* alól 334. darab szarvas marháját hajtott el a' török, ruhában és gabonában 2597. *Felső-Esztergár* 9000. *Szelcz* 2000. *Alsó-Vadkert* 800. *Szécsén-Kovácsi* 1000. *Nagy-Sztráczin*, mellynek 137. darab marhája elhajtattott, ruhában és takarmányban 2950, *Galábocz* 2000. *Csalárd*, honnan a' török egy harangott is elvitt 2000. *Nagy-Szelő* 10.000 *Tholmács* 500. *Birju* 298. *Szente* 350. *Óvár* 4.000. *Nándor* 400. *Muhara* 200. *Hugyak* 800. *Varbó*, hol csak 3 ház maradt épen 2500. *Szentpéter* 2000. *Sihlevnik* 700. *Kis-Sztráczin* 2200. *Horpács* 400. *Rétság* 500. *Felső-Vadkert* 500. *Jenő* 2150. *Dejtár* hol szinte csak 3 ház maradt meg, 's *Kékkő* alól marhájakat is elhajtotta a' török. 1000. *Ebeczk*, mellynek marhája *Kékkő* alól hasonlóan elhajtattott, 's *Palánk* kastélya hol minden takarmánya volt elhamvasztatott, két leány belőle fogságra vitetett 's egyike még ekkor is Váczon tartatott, 200 tallér sarczon megváltandó, 5000. *Nagy-Kürtös* 1500, *Busa*, mellyben 10. ház, minden takarmány' 's élet elégett 1500. *Oroszfalu* 1800. *Nőtincs* 300. *Kékkőalja* 700. *Felső-Petén* 800. *Patak* 1500. *Alsó-Petén* 400. *Rád* 100. *Alsó-Esztergár*, hol az egyház felteretett, lerontatott, és minden egyházi öltözetektől megfosztatott, mindenféle marhában és takarmányban 15.000. *Verőcze* 609. *Köd* 400. *Szalatna* 1000. frt kárt vallott. Ezen felül, *Szécsény* alatt lévén táborban a' török, *Pethőfalvát* is egészen elpusztította, 's malmát porrá égette, szinte mint *Ipolykért* honnan nem csak elhordatta a' házakat és épületeket, de még később sem szűnt meg a' lakosokat budai Rezmán iszaja által hasonlóval rettengetni. Ezen já-

rás legtöbbet szenvedett, kára öszvesen 86.345. frtra ment.

Madács György fő szolgabíró járásában *Perse* helysége a' sok kárvallás miatt csaknem egészen elpusztult, 's csak két lakosa maradt. *Vida* falva 500. *Nitra* 3000. *Bolik* 3000. *Nagyfalu*, honnan a' martalócz törökök két gyermeket is elvittek, 500. *Pincz* honnan szinte, két zsellér embert elvittek, 1500. *Thosoncza* 300. *Galsá* 3000. *Svinyabánya* (most, Szinobánya) 1500. *Mulad*, mellynek török birtokosa, Egerben lakó Hajdár csauz, adóját elviselhetlenül felemelte, a' rendszerint fizetni szokott 10. szeker széna, 10. forint, 10. kila búza, 10. icze vaj, 10. kila zab, 10. kila árpa helyet mindegyikből 25-öt követelvén, 100. *Terbeléd* 1000. *Berzencze* 100. *Zelenne* honnan a' törökök egy férjfit is elvittek kit 75. frton kellett megváltani 200. *Felső-Poltár* 150. *Mlagyo* 200. *Kovácsi* 3000. *Kazár* 1000. *Lehota* 200. *Apádfalu* 1500. *Ozdin* 500. *Kalnó* 2000. *Salgó-Tarján* 300. *Karancsalja* 150. *Apátfalva* 1000. *Memthi* 500, frt kárt vallott. Panaszkodtak ezen felül a' *szeleiek*, hogy török urok Hoszmán, egy húzomban egy hónapig 's tovább is szolgáltat vele, mit az előtt csak nyolcz napra terjesztett ki, a' *fülek-püspökiek*, hogy azért mert a' *Pribék* Jakab Egerből megszökését észrevett 's ezért utánna eredt törökökből a' segedelemre jövő fileki katonák az ő határakban kettőt levágtak, 40. frtot kellett fizetnie, továbbá hogy Szinán basa idejében még csak hétszeresen adóztak, most pedig már tízszeresen kényszerítettnek, a' szénaért az előtt 30. frtot fizettek, most már 33-mat kénytelenítettnek, ennek előtte szekeret rajtok soha nem követtek, mostan már azt is kell adniok, 's minapában hogy a' szekeres ember elszökött 20, frt bírságot vettek rajtok. Hasonló panaszokkal állottak elő a' *salgó-tarjániak* a' hatvani bég ellen, a' *karancs-alyiak* pedig hogy 8. napi szolgálójokat 16. napra emelték, a' *lapuitöiek*, hogy török uroknak 25. frt helyett

95-töt kénytelenek fizetni, végre, a' *homok-terenyieik* hogy török urok, a' Pesten lakó Kara Ozmán iszpaja most a' szeker bért is megvette rajtok 32. frtban, 's búzájokat 'is minden éven megkilenczedeli, 's a' *mem-thiek*, hogy ez előtt két esztendővel egy gyermeket elloptak falujokból. Ezen járás összes kára 27.450. frtban állapittatott meg.

Voksics Horváth István fő szolgabíró járásában *Szakalt* elégették, a' marhákat mind elhajtották, a' törökök, *Megyeren* 17. házat minden takarmánnyal hamuba borítottak, amannak kára 4000. ennek 8000. frtra becsültetett, *Sós-Hartyáné* 800. *Nagy-Bárkáné* 2000. *Sámsonházáé* 600. *Varsáné* 2000. *Kis-Géczé* 100. *Lipta Geregyéé* 1000. *Sipeké* 1000. *Surányé* 2000. *Szölőse* 150. *Nagy-Csitáré* 50. *Keszié* 400. *Szanda-Kéré* és *Terjéné* 150. *Nagy-Berczelé* 200. *Pestyéné* 400. *Ecseké* 400. *Herencséné* 300. *Etesé* 300. *Sághé* 1500. *Piliné* 2500. *Marczalé* 1000. *Báthkái* 100. *Sághújfalué* 500. *Csécséé* 400. *Lörinczié* 200. *Patoldásé* 150. *Kürthé* 300. *Jobbágyié* 100. *Kökényesé* 300. az egész járásé 34.960. frtra.

Különös panaszaik voltak ezeken, kívül még a' *megyerieknék*; hogy mióta hódúlnak, a' törökök 4. gyermeket vittek el falujokból, egy szegény koldust pedig levágtak; a' *szécsényieknék*: hogy a' török, midőn városakra ütött 11. gyermeket 's némbert vitt el, a' *sipekiek* a' Bethlen első kijövele óta falujokból elvitt gyermekek számát 3-ra határozták, kiknek egyike Egerből kiszökött, ketteje oda maradt, a' *szölősiek* panaszlák hogy szentegyházok felveretett, minden marhájok elhajtattott, adojokat a' törökök minden évben felebb rugtatják, 's a' keletben lévő pénzt tölök el nem fogadják, hanem régi ó pénzt, különösen pedig Mátyás királyét, követelnek rajtok; a' *verebélyiek* hogy a' tölök elvitt 3. gyermekek egyike oda maradt, 's kettejét pénzen kelle megváltaniok, a' *nagy-csitáriak*, *ecsekiek* 's *kállóiak*, hogy tölök két két, a' *sághiak*, *báthkaiak*, és *ság-*

*hújfalusiak*, hogy egy egy, 's a' *kökényesiek* hogy négy gyermeket vittek el; a' *kesziek* hogy adójokat minden esztendőben felebb verik, a' *felső-vadkertiek*, *drégeliek* és *hidvégiek*, hogy a' török nagy kegyetlensége miatt pusztán hagyták faluikat, az *alsó-vadkertiek*, *hugyagiak* és *tornócziak* is elviselhetlennek nyilatkoztatták terhelhetésöket; végre a' *gedeiek* Muszin iszpaja urok ellen azon panaszt hozták fel, hogy ez másoknak szolgálat velek pénzért, jelesen zsindelt 's deszkákat hordat kereskedésre. A' fileki és szécsényi vidékről az egri, hatvani, és budai törökök által elvitt vagy ellopott gyermekek és meglett korú emberek száma 70-re, a' levárgott nemes, katona, és paraszt személyeké 25-re ment.

Hogy nem csak Nógrád, de több megyék is jelen voltak e' béke alkudozásokon, világos e' jelen utasítás következő szavaiból; „A' követ uram ez írást gyakran megolvassván, instructiojának kivölette is több követ urimmal egy értelmében lévén, azokhoz accommodálja magát, és teljes authoritása legyen mindenekről, kik a' romlott hazánknak javára szolgálnának tractálni és végezni, főképen békeségnek consolidálásaért és hazánk-megmaradásaért hasznosan munkálódjék követ uram.“

Minden szükséges előkészületekkel el lévén már látva a' császári biztosok, előterjeszték a' törököknek, miképen a' Zsitvatoroknál kötött, 's később Bécsben és Komáromban, útolszor pedig Szögyénnél vagyis Köhid-Gyarmathnál megerősített béke általok általán fogva annyira megsértetett, hogy egy új szerződés létre hozatala lön immár szükségessé, mert annak 3-dik cikkelye ellenére a' tatárok Lengyelországban nagy károkat tettek, sőt magok a' törökök is, mit a' 4-dik cikkely nyilván tilt, nem csak Magyarországot, de a' morva, tóth, és ausztriai tartományokat is ellenséges hadadakkal borították el, nem hajtván az 5-dik cikkely tartalmára, szerte csatáztak, rablottak, a' 6dik ellenére Vácot megszállván elfoglalták, a' 7dik szerint megkívántató követ- 's tisztes ajándék-küldést elmulaszták, végre a' köz béke

ellenére a' gyöngyösi barátokkal, bár ártatlanokkal illetlenül 's jogtalanul bántak, kívánák tehát, mind ezen sérelmek orvosoltassanak meg egy új szerződés által, Vác adassék vissza, a' hódolt faluk maradjanak előbbi állapotjokban 's nagyobb adófizetésre ne kényszeríteszenek, a' foglyok sarez nélkül szabadon bocsátassanak, 's a' hódoltságon lakó nemesek ne adóztassanak.

Mint a' gyarmathi alkudozásokkor, úgy most is tagadó választ adtak mind ezekre a' törökök, július 7kén átküldött, 's itt szóról szóra következő irakukban: „A' felséges római császár' Komáromban lévő commissáriusitúl. a' hatalmas török császár ő felsége commissáriusinak adatott articulusoknak megfelelések.“

„Zsitva, Bécs, Komárom, Szüginben lévő végezések kik voltak, ezekből ez tetszik ki: a' melly ilendő és kelendő articulosok, azokat kiválasztván, újonnan jó kötést, békeséget, a' melly sokáig állandó legyen, és mellyet isten engedjen hogy sokáig emlékezethen legyen. A' melly articulosokban való dolgok megbántattanak mi felőlünk, és kívántuk mi, hogy ezeket leirván mi nekünk küldjék, de a' mi kívánságunk szerint nem azt kívántuk, hogy a' jó békeség miképen leszen és legyen. Nagyságtoknak mi akaratjok? A' mellyből jó békeség legyen mi nekünk az adassék. Az ilyen nagyságtok mi nekünk adatott írási mi nekünk nem tet-szenek.“

1.) „Az ő nagyságok articulossa ez: Hogy a' Zsitvatorkon lévő végezéskor való végezés ellen a' tatárok Lengyel országban sok károkat töttenek legyen. De azon végezésekben csak az vagyon, hogy egyedül római császár ő felsége országi vadnak emlékezethen. Mi pedig úgy értjük, hogy külöm király vagyon Lengyelországban, a' melly azoknak gondokat viseli. A' mit pedig ő nekik a' tatárok cselekedtenek, nem csak annyit, hanem még többet is érdemlettek volna, mert a' lengyeleknek semmi közük nem lévín a' fekete tengerhez, ki hatalmas császárunké, mindazonáltal a' fekete tengeren a' kozákok

által sok károkat töttenek, melly cselekedettel mintha ugyan vonták volna magokra hatalmas császáruknak méltó haragját. De mind azokrul hatalmas császáruknak a' lengyel királlyal szava vagyon; az nem ide való dolog.“

2.) „Az ő nagyságok articulossa ez: hogy a' Zsitvatorikon való vigezésekben való 4dik articulus ezt tartja: hogy a' két hatalmas császárok között való békeség allandó légyen, de magyar, morva, tóth, ausztria országok ezbul megbántattanak hadakkal. Az (t) jelenti nagyságtok. Az a' végezés igaz való dolog. A' mi hatalmas császáruknak hadaitul mód nélkül egy articulos is meg nem sértődött, legelőszer mindenekre a' római császár ő felsége részéről okok adatattanak, minthogy a' melly dolog legelsőbben római császár ő felsége részéről megsértődött, mi is nem tartozunk azt megtartani, és eget, földet, mindent teremő istennél semmi elrejtve nincsen minden nyilván vagyon, és ha kívántatik, mindeket bizonyságokkal meg is bizonyíthatjuk. Ti nagyságtok, barátink! velünk szemtől szemben lévén, a' melly barátságához való dolog olyan illendő választ nem adtanak nagyságtok, mi pedig azt gondoltuk hogy a' megölt dolgok emlékezetben is ne legyenek, a' melly elmúlt dolgokrul mi nem is emlékezünk, de ha kívántaték mindent megírhatunk, csak hogy az üdő haladékjával leszen.“

3.) „A' zsitvatoriki ötedik articulusnak summája ez: hogy csaták mind a' két pártrul ne járjanak, a' melly igaz dolog; de hogy a' mi hatalmas császáruknak részéről ez megtartassik, a' római császár ő felsége részéről pedig minden csaták folytában járjanak, az articulus azt nem tartja, hanem úgy vagyon hogy mind a' két pártrul csaták ne járjanak sem (se) egy, sem (se) más felől, sőt a' mi részünkrül nem öt avagy tíz ember ok nélkül semmit nem cselekedett, de a' római császár ő felsége részéről elsőben várak alá ütöttenek, sok számú marhát elhajtottanak, sok embereket vágtnak, békeket

és több sok embereket elevenen fogtanak, és nagy sarczon visszabocsátották. Illyen dolgok lévén a' római császár ő felsége részéről elsőbbben. A' melly dolgok a' föld kerekiségén való embereknél és istennél nyilván vagyon, 's nagyságtoknál is az egy istenség, szentek, és szent írások mind ez 's mind a' más világon valók, és ítélet napja is jelen vagyon nyilván. A' melly minden dolgok nagyságtoknál nyilván lévén, a' szent békeségnek felbontásának okait nagyságtok mi reánk akarván vetni, azt nagyságtoktól nem reméltettük volna, mivel minden okok nagyságtoktól estenek a' békeségnek felbontására. Sőt a' földet, mennyet teremtett isten is azt nem javálja, hogy ennek előtte tizenöt esztendővel Forgács Miklós Kassán királyképe lévén, Nagy Lukács 2000. hajdúval, megeresztett zászlókkal, az egri vitézeknek otthon nem létekhben Eger alá ütöttek, két ezernél több marhát hajtottanak, és sok embereket levágtanak, elevenen elvittének. *E' nélkül* \*) Kovács Péter, Nagy Lukácscsal együtt, másfél ezer gyaloggal, megeresztett zászlókkal a' Tiszán túl Szolnok alá ütöttek, ezernél több marhát, és 2000. juhot, sok ménes lovakat elhajtottanak, Egren lakozó, hatalmas császár Muftercsika Demir agát elevenen elfogták másfél ezer forinton sarczon Szentimre nevű faluból azon útokban kezesség alatt visszabocsátották, azon kívül sok nemes urakat, kit levágtanak, kit elevenen elvittének. A' melly dolog felől római császár ő felsége gondviselőinak sokszor irtanak, de minden írások haszontalanok löttek. Szegeden és több végvárakban sok illyen dolgok löttek, hogy egynéhány ló-tereh papirosra is felírni el nem térne (igy) ha mind megíratatnék. Szegedi száncsák-béket Ibraim béket Gyarmatból sok sarczon eresztették el, koppányi Ibraim béket, és mohácsi bék Mamut béket Nagy-Győrből nagy vált-ságon bocsátották ki, mellyet mind az országok tudnak.“

---

\*) *Kivül* helyett.

4.) „A' zsitvatoroki hatodik articulus ellen Vácztot megszállván megvőtték. Ennek oka is a' római császár pártjárul lött, A' mi pártunkrúl ok semmi háborúságra nem lévén, a' római császár részérül sok megeresztett zászlókkal, hadakkal, menvén Bolondvár alá, ostrommal megvőtték, megégették, az ágyúkat belőle kivitték, a' benne való népet kit levágtanak, kit elevenen elvitte- nek minden jószágokkal együtt. Ezt a' dolgot, római császár Mathiás császárnak, megírván hatalmas, isten- ben elnyugodott császárunk, szultán Amethánnak levelet adtanak arról, hogy Bolondvár helyibe Vácztot elbontsák. Az erdélyi fejedelem Bethlen Gábor ő felsége Posony- ban lételekor, Magyarország követe Dóczy András és Rimay János, Mátyás király levelire nézve Vácztot meg- adták hatalmas császárunknak, ennek oka ez hogy ez a' dolog így lött, a' gyarmati végezésben is ugyan ezen- ben maradt, a' visszaadás soha nem lehet, sőt nem is remélttük volna, hogy csak emlékezetben is le- gyen.“

5.) „A' zsitvatoroki végezésnek 6-dik articulusában nyilván vagyon: a' római császár ő felsége részérül, követek egynehányszor tisztességes ajándékokkal hatalmas császárunk pártjára mentenek, a' mi hatalmas császárunk részérül is kívántatnék, hogy követ szép ajándékokkal a' római császárhoz menne, a' nagyságtok írása és kívánsága szerint. Zsitvatoroki végezésben nyilván írva vagyon, hogy a' két hatalmas császárok egymásnak tisztességes ajándékokat követek által küldjenek, azt a' végezést meg is becsüllöttük, semmiben meg nem sértet- tük; felséges római császár részérül egyszer *Hermann Steiner* jött, másodszor *Cernil*, harmadszor *Monardi János*, negyedszer *Kurtz* jött követségben hatalmas császárunkhoz; a' mi hatalmas császárunk részérül pedig elsőb- ben szegedi bék *Zulfficár* pasa ment, másodszor *Ameth* tihaja, harmadszor ugyan azon *Ameth* tihaja, negyedszer a' megholt *Ameth* hasa és *Gratian Gáspár*, ötödszer ugyan azon *Ameth* pasa. Ezkül kitetszik, hogy

hatalmas császárunk részéről követ a' római császárhoz ötszer ment, a' római császártól pedig a' mi hatalmas császárunkhoz négyszer jött. De több közönséges követ-ségben mennyi csauz, *Nigron András* és többek, mind a' két pártról ha megszámlálnók mennyit jártanak, sokat tenne. Tavalyi esztendőben pedig hatalmas császárunkhoz követ nem jüvén, a' végezés és semmi egyéb dolog állandó nem lehet, hanem minden közöttünk való háborúság azból következe, \*) a' mely mostan kíván-tatik, és tetszik hogy felséges római császártól hatalmas császárunkhoz követ menjen, hogy a' sok egymás között való zür zavar megcsendesedjék és közöttünk való barátság, szeretet, több légyen, Mi akaratunk ez.

„6-dik kívánságban a' Vácznak állapotja felől irat-tatott, a' melynek válaszát, miképen kellett igazán, felyül megírtuk.“

„7-dik kívánságban a' faluknak állapotjok felől mindeneket megértettünk, ezen írásunkban megírtuk. Ennek előtte, istenben elnyugodt szultán *Szulemán* ide-iben adózó és fizető faluknak az urai a' gondviselőknek panaszolván, hogy ezek a' faluk bejártanak, értékre adták. Melly faluk felől nagyságtok emlékezetett tött, ezek lötenek okai. És hogy ezek a' faluk be holdol-nak, sem a' nagyságtok pártjára, sem a' mi pártunkra, sem a' szegénységnek semmi kárát nem irányzuk, mi-vel a' mely juhoknak két pásztora vagyon, azokat a' juhokat inkább kártól megoltalmazhatják (!). Itten fe-lyül is megírtuk hogy a' békeségnek felbomlása a' ró-mai császár ő felsége részéről lött, a' mely így lévén, a' falukot arra nézve holdoltatták be, és nyilván való dolog, hogy a' mely derekas dolog egyben megbomol az ép nem lehet, a' többi is épen nem maradhat. Ez okkal, hatalmas császárunk registromában lévő jobbágyi, a' kik holdultanak, most is azt kívánjuk, és a' kik

---

\*) Ha itt nem a' *tt* maradt el, nagy ritkaság ez, az elődök által annyira figyelemben tartott *ik*-se igék szabálya ellen.

mostan bejáznak, holdulnak, azoknak ha felettéb való summájok avagy valami más nehezségek vagyen, azt igazán eligazítsuk (így). De a' magyar pártrul a' szegénységnek több és nagy egynéhány insége vagyen, a' mellyet szükség eligazítani nagyságtoknak. És azután a' szegénységnek ha valami nagy insége leszen, ennek a' szent békeségnek tractájának végben vétele után, embereket végezvén rejája, könnyű eligazítani a' miképen gyarmathi végezés is azt tartja. E' között a' mennyi rabok, azok felől nagyságtokkal szemtül szemben beszéllettünk, hogy a' ki feltaláltatik, kit fejet fejért szabadítsanak, kit pedig illendő sarczon elbocsáttassanak, a' melly dologra mind a' két pártrul embereket rendelvén ezzel a' szent békeségnek végezése hátra ne maradjon, a' miképen a' gyarmati végezésben az is úgy volt elvégezve. A' melly dolgok pedig meglöttek és elmúltanak, azt lehetetlen megtéríteni, és lehetetlen a' holtat megeleveníteni, az, egyedül istentül lehet és nem mi tülünk. Nekünk jó akaró úr barátink! ha nagyságtoknak a' jó végezés barátságosan tetszik, üdöt ne mulasszunk; meglehetetlen dolgokkal egymást ne terheljük. A' nemesség dolgát is az előtt nagyságtoknak írásainkkal eleikbe adtuk, miképen a' zsívatorkon elvégezvén vagyen: melyik jobbágyos nemes, az olyan nemes az ő maga házatul és vetésétül dézmát tüle ne vegyenek, és semmiben nem háborgattatjuk, de mellyek csak a' nemes nevet viselik *iratos jobbágyok*, és némelleyek (et) a' magyar urak, adójok, szolgálatjok miatt pénzzel megnemesítették, azok nem szabados nemesek, adófizetéstül nem menthetid magokat. Némelley falu pedig egészen is nemes, a' ki hatalmas császár jobbágyi, az olyan, adóbúl szolgálatbúl magát nem mentheti. Mostan Eger felé ha kiáltottak, az ilyenekért kiáltottak.

8.) „Nyolczadik írásiban nagyságtok a' gyöngyösi barátok felől emlékezik. Az az articulus igaz a' bécsi végezésben, de mind a' városnak 's mind a' barátoknak vétek találtatott. Az ilyen bünösöknek még több bün-

tetés is kellene. Azokat a barátokat ezben a dologban megkéméllették, csak hogy a melly marhát eltolvajlottanak a görögektől, törvény nélkül megalkudtanak a görögekkel, és azoknak fizetnek, de mennyit nagyságtok ir nem annyit. Aznak a dolognak kitetszése nagyságtok kezében vagyon. A békeség alatt kijáró áros népeket hogy illendő háborgatni? és jószágokat marhájokat elprédálni hogy lehet? A bécsi articulushoz is meg vagyon írva, hogy az áros népeknek szabad kijárások legyen mind a két felől. De ez így lévén, Gyöngyösön füleki tolvajok cselekedtek, azok a barátok mind tudják kik voltak. Az áros emberek és szegénység károkat azokkal a tolvajokkal kell hátra megadatni, mert Fülek felől semmi barátságra való dolog nem következik. Bosnyák Tamás szomszédunk, a melly keves dolog, még csak zsindelt, deszkát is nem enged országunkba hozni. Erre tekintve mi közülünk is nem kellek semmit nagyságtok pártjára kibocsátani. De az ilyen dologból semmi barátság nem tetszik.

„A felséges római császár részéről a mostani szent békeségnek tractájára rendeltetett commissarius urak barátinknak kívánságokat megfordítván és megértvén, illendő és képes választ megirtuk, nagyságtoknak ezen irásunkban eleikbe adtuk. Nagyságtok is szép engedelmes gondolattal jó választ adjon. Nagyságtok irásiban semmi barátsághoz illendőt semmit nem irányozunk. Nagyságtok melly panaszok felől, avagy inség felől registrot adott volt mi nekünk, azoknak az elmúlt napokban mindenkinek választ adtuk, és némelly dolgokat ez után is eligazíthatunk. A mi kívánságunk szerint a békeség és közöttünk való barátság mivel legyen, minden beszédünk kötésünk és akaratunkat nagyságtoknak ez után értékre adjuk, mondottuk volt. De nagyságtoknak ez a mostani írása más dolgok. De ez kívántatnék nagyságtoktól, hogy az ilyeneket hátra vetvén az ilyen per patvar dolgait külön hagynók, hanem a két hatalmas császárok között a szent békeségre hogyha nagyságtok-

nak jó kívánsága legyen, a' szegénység mind a' két pártról nyughassék, egy nappal elébb vigyezzünk."

Mind ezekből keves reménnyel kecsegtethetvén magokat Ferdinand biztosai az ohajtott béke jó kimenetele felől, célirányosbna láta egyenesen magával a' budai basával ereszkedni alkudozásba. E' végett julius 9kén Liptay Imrét és Nagy Pált küldék bizonyos utasítással, 's következő levelökkel Budára; „Tekintetes és Nagyságos Vezér! Minden hozzánk illendő dolgokban való jó akaratú szolgálatunkat ajánlván, istentől nagyságodnak mind (t) szomszéd jó akaró úr barátunknak, minden jót kívánunk magadatni."

„A' közönséges jót és a' nagyságod becsületes úri állapotját is szemünk előtt viselvén, reménylven is azt, hogy nagyságod mindeneket bölcs ítéletivel úgy fog megfontolni, hogy megértvén a' dolgoknak valóságát, a' szegény megromlott községnek javára fogja rendelni; akaruk becsületes fő renden való atyánfiat Liptay Imrét és Nagy Pál uraimékat nagyságodhoz küldeni, a' kiktől minden dolgokról búségesen izentünk. Kérjük azért nagyságodat szeretettel, adjon a' mi nevünkkel való mondandó beszédeknek hitelt, és békeségben, mentől hamarébb lehet, bocsássa hozzánk. Nagyságodnak istentől jó egészséget és boldogságos állapotot kívánunk. Datum Comaronii 9-a Julii 1627."

Azonban itt sem érhetek célzt, mert hirtelen több ollyatén újabb környülmények fejlődtek ki egymás után, ismét, melyek a' békének vég félben szakadásával fenyegettek minden pillanatban. Első alkalmat adott erre némelly szécsényi várbelieknek az ottani kapitány tudta 's engedelme nélkül a' török birtokokon Irsaszögnél elkövetett rablása, mit a' török biztosok az alkudozások alatti csendes létnek a' császáriak részéről elkövetett nyilvános csatázások általi szántszándékos megháborításául nem csak tekintének, de fen hangon panaszlának is mind a' mellet, hogy a' szécsényi kapitány Voksics-Horváth György, Csáffer hatvani béghez tüstént írott leveleiben

elég világosan kijelenté, hogy az említett rablást elkövető csavargókat, kik a' szécsényi őrsereghez épen nem tartoznak, üzőbe vétetvén, közülök Rácz Jánost már el is fogatta, 's érdeme szerinti büntetés végett a' királyi biztosokhoz Komáromba felküldötte. Utóbbi levele, melly július 19kén költ, szóról szóra ez volt, „Minden hozzám illendő dolgokban való szomszédságos barátságos szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint vitéz szomszéd úr barátomnak. A' mint ennek előtte való levelemben irtam volt a' nagyságod panasz levelire, Irsa-Szögnél minemő dolog történt legyen, arra én szorgalmatosan vigyáztván, egy azon latorságban löledezett latrot, Rácz János nevét megfogattam, és egy gyermeket, azok közül a' kikelhoztnak, nálla találván, nem akarván eltitkolnom semmiképen, hogy a' szent békeség ellen ne láttassam véteni. Melly csavargó lator Rácz János, más olyan kilső csavargó lator társaival cselekedvén ez dolgot, el nem szenvedem, hanem im a' gyermekkel együtt a' mit nálla találtanak az uraknak felküldtem, ott fen lássák az urak, a' mint akarják úgy büntessék. Ez penig lator csavargó Rácz János onnan közületek szökött volt ide, ott is csavargó volt, itt is az mostan is. A' latornak felesége gyermeke Pesten vagyon. Elhídjé nagyságod, a' mint ennek előtte is megírtam, azután is annál inkább én tülem és az én alattamvalóimtúl semmi ok nem adatik a' háborúságra. Ennek több lator társairul is irtam mindenfelé, a' hol kaphatják kergessék és fogják őket; de bizonyoson elhídjé nagyságod, hogy ennél több ide való nem volt, ez is egy nap itt volt, más nap másutt csavargott, de isten most kezembe adta, nem cselekszik tudom több latorságot. Isten éltesse nagyságodat. Datum Szécsény 19. Julii 1627. Nagyságodnak, illendő dologban, mint vitéz úr barátjának szolgál: Voxitth Horváth György Szécsényi kapitány.“

De míg ezek Hatvan és Szécsény táján ekként törtétenek, a' komáromi kapitány ellen még inkább felkezdet a' török biztosok haragja gerjedni, kinek több rend-

beli 'nem sok egyetértésre 's barátságra mutató cselekedeteit, egyenesen a' császári biztosok ellenséges indulata jeleiül kívánák magyarázni. Nehezségöket találák abban, hogy az ő vagy más főbb török tisztviselők, követek a' komáromi réven szabadon át nem vitetnek, a' kapitány elébe nem bocsátatnak, leveleikre választ nem kapnak, 's az előleges egyezések ellenére az önként átszököttek vagy tévedésből átjutottak vissza nem adatnak. Mind ezeknél fogva nyilván panaszlák, hogy a' császári biztosoknak éppen nem volna semmi valódi szándékuk a' béke megkötésére. Panaszaik Mehemet egri basának Senyey Istvánhoz július 20kán irt következő levelében egyesültek: „Mi egri Mehemet basa, a' hatalmas és győzhetetlen török császárnak fő beglerbékje, és Egren fő helytartója. Minden hozzánk illendő tisztességes úri köszönetünknek és barátságunknak ajánlásának utánna, istentül jó egészséget kívánunk nagyságodnak. Tekintetes Nagyságos úr, szomszédunk! E' felől akarók nagyságodat ez írásunk által megtalálnunk: hogy mi istennek akaratjából, győzhetetlen császárunk és vezérünk parancsolatjából ide e' helyre nem egyébbre, hanem minden barátságra és közöttünk való szép egyességre bocsáttattunk, hogy nagyságtokkal minden barátságosan és jó módjával minden egyenetlenségnek eligazítása felől vigezzünk; a' melly barátság és jó akarat mi túlünk ez ideig mindenenkben igazán megtartatott, de nagyságtokban semmi jó akaratra sem barátságra valót nem ismerünk, hanem leginkább a' mi minden idegenségre való, és a' jó akarat barátság ellen vagy on, úgy annyira, hogy miolta ennyi üdötül fogván e' falubaz jöttünk, nagyságtoknak semmi egy minket köszöntő izenetit, sem leveleit nem vöttük, sőt hogyha valamelly emberinket nagyságtok közibe valami szükséges dolgokért beküldjük, sem a' rivhez őket nem bocsátani akarják, ha komáromi kapitánynak ő kegyelmének (szóló) levelünk kezekben vagynak, a' kapitány eleibe nem bocsátják, hanem a' levelet kezekből kivévén a' kapitánynak ha

viszik, még csak válaszunk is nem adatik; a' miképen a' tegnapi napon is esztergomi fő száncsák béknek ő nagyságának Ameth béknek levelivel emberi be akarván menni egy szegény rab asszonynak a' sarczát vévén meg, a' rév felé is nem akarták őket bocsátani, mindazonáltal végtére által menvén, a' kapitánynak eleibez nem bocsátották, hanem a' külső városban alá 's fel hurczolván őket, még levelére is Ameth béknek semmi válasz nem adatott, sőt a' melly legnagyobb dolog, a' legelső szembenlételünkkor is, nagyságtokkal a' felől végeztünk, hogy ha nagyságtok közül, valamelly latorságírt akar, más, jó akaratjából mi közinkben júni hitünkre, be nem fogadjuk, hanem visszaadattassék, és ha mi tülünk is valaki nagyságtok közibe menne, azon szerint be ne fogadtassék, hanem visszaküldessék közinkben, a' melly ezen végezet mi tülünk igazán megtartatott, mert két rendbeli is nagyságtok közül mi hozzánk jött hitünknek felvételire, de mi a' végezésre nézve be nem fogadtuk, hanem a' falubelieknek kezekben adtuk és erővel vissza küldöttük; a' melly végezés nagyságtoktól meg nem tartatott, hanem mindenképen felbontatott úgy annyira, hogy Muharem béknek szolnoki fő száncsák-béknek ő nagyságának az elmúlt napokban egy inasa innét elfutván, nagyságtok közibe ment, a' melly felől nagyságtoknak szólottunk, de nagyságtok helyt nem adván szónknak, vissza nem szolgáltatott az elfutott inas: másik ez, hogy tegnapi napon váczi száncsók béknek Ballyi béknek egy szolgálja itten megrészegedvén, azon részegségében felnyargalt, és a' palánkban ment, a' mi embereink visszakívánván a' palánkbellektül, azt felelték „*az nem mi dolgunk, hanem az uraké.*“ De hogy nagyságtoknak barátságát és jó akaratját megérthessük az egyességre, kívánjuk hogy nagyságtok mind lovastúl, rajta való ruhástúl, fegyverestül, visszaküldje és ide szolgáltatassa, a' mellyet ha nagyságtok meg nem cselekedik, azbúl megismerjük, hogy nagyságtoknak minden dolga csak merő idegenség, és semmi jó akaratra és

közönséges barátságra sem egybül sem másbül semmire akarja nincsen nagyságtoknak, és a' melly végezés egyszer elvégeztetik közöttünk, mi túllünk megtartatik, de nagyságtoktól semmiben elő nem vétetik. Mind ezeknek utána istennek ajánljuk nagyságotat és választ várunk nagyságotúl. Datnm in Szűny, 1627. die 20. Julii. Nagyságotnak úr szomszéd barátja: Idem qui ut supra.“

Ez alatt keleten az új nagy-vezér Chalil, ki mindjárt kineveztetése harmad napján \*) kiindult Konstantinápolyból Skutari felé, hogy a' nagy-úr seregén a' Hafisz vezérsége alatt a' perzsa által ejtett nagy gyalázatot megboszúlja, Koniában atvévén a' főkamarástól az ország pecsétét, az 1627-ki martius 24kén Adanában állott meg, 's aprilisben tartván bemenetét Hálebbe, innen julius elején már minden órán kiindulandó vala a' perzsa ellen. \*\*) A' dolog illy helyzetében nem sokat aggodtak a' császári biztosok a' töröknek ezen gáncsoskodásain, mert hogy a' franczia, hollandi, velencei és kivált az angol követnek azon sürgetése ellenére is, miszerint a' szultán, adott szavához képest, a' zsitvatorki békét ne másként újítsa meg Ferdinanddal, csak ha az újabb szerződésbe, a' portával barátságban lévő hatalmasságok, és Németország vallásbeli szabadsága is befoglaltatnék, \*\*\*) már Bethlen is célba kezdé venni a' béke megkötésének részéről is a' lehetőségig előmozdítását, 's hogy továbbá a' perzsa háborúnak már már elkezdése miatt Murtézanak feje vesztése alatt is megvan parancsolva az egyességeknek, ha a' porta kárával is létre juttatása, idejekorán hírül vevék Sennyey István már említettem török meghittjének itt következő titkos leveléből: „Szent-Iván nap előtt való vasárnap érkezött emböre a' török császárnak Konstantinápolyból levéllel a' budai vezérhez Murtezán pasához, möllyben írja hogy

---

\*) 4. decemb. 1626.

\*\*) Hammer, 60-dik l.

\*\*\*) Hammer, 75. l.

„mi lehet az oka, hogy a' mint annakelötte is mögirtam vala, hogy te ne gondoldj sömmit az én kárommal, ha szintén fölöttébb nagy kárunkra leszön is a' mit kívánnak a' némöt és magyar nemzetség, végezz velök. Mög ne keményítsed magadat, mört mönnél tovább halad, nekünk ide alá annál súlyosbban leszön dolgunk. Maholnap ismét megütközik a' kezölbas az én hadammal. Még nagyobb más vagyön elöttünk; a' tatároknak nagyobb részei pártot ütött tülünk, ha onnét folyül is rednk támadnak, én sömmit segétséggel ti nektök nöm lehetök, söt hogy ha tudsz vala valami jót végezni, onnét is alá köll vala mellém jünötök. A' mit neköm fogadott vala Bötlehem, hogy jó módjával elvégezi én közöttem és Ferdinand császár között a' békösségöt, abban a' mint látom fölöttébb késödelmes ü is, söt inkább ide alá neköm kedvem ellen való dolgot ír mastan: hogy ha mastan Ferdinand császárral jó módjával nöm végezök bár magyar országtül búcsúmat vögyem ennekutána csak három esztendő múlva is, mört fölöttébb nagy hadai mind készön vannak talpon állnak, én abban bizonyos vagyok ügymond, mindenöknek végéri möntem'. Azért sömmit ne mulass vele te Murtazán pasa! ha életednek örülsz, hanem haladék nélkül jó végezés alatt engedj az ü akaratoknak, ne halogasd mind napról napra, mört mind inkább bévül mindön felöl a' mi ellenségünk nem hogy fogyna, és tégy hírt mént leszön állapotunk onnét is tületök.“ Azt is irhatom bizonyosan, hogy ük igön készülgetnek a' táborhoz, mört Murtazán pasa mindön végházakban erős parancsolatot küldött a' pasáknak, száncságbéküknek, hogy föl száljanak a' Rákos mezejére.“

Miután tehát, egy részről a' török biztosoknak macacssága, másról pedig a' császáriaknak a' dologgal nem sokat gondolása miatt, a' czélba vett béke-alkudozások végre csak kölcsönös viszátkodásokká, érzelem lázító szemrehányásokká, 's a' kitüzött czéltól mind tá-

volabb lökö egyenetlenségekké változtak által annyira, hogy a' törökök, kivált Sennyey Istvánnal már, bár mi érintkezésbe is jöni magokat vonogatnák, Ferdinand biztosai pedig Komáromból végképen eloszlaní kiszölnének, a' nagy feladat végrehajtását az átható ítéletű 's nemcsak hazafiai de a' török előtt is nagy tekintetű, magától Bethlentől is rettegett nádor vevé magára, teljes hatalmánál fogva. E' végett Tasi Gáspárt és Révayt küldé sietve Budára a' vezérhez az egység pontjai javallatával. A' budai basa nem mutatá ugyan magát egészen idegennek, de nem teljesen késznek is a' vég egységhez. Mert a' nádori küldöttek megérkezte után Ibrahim csauzt útnak ereszté bár a' nádorhoz, de ettől csak azt ízené, hogy ő az előterjesztett kívánapontok' két elsőbbjére, melyeknek egyikében Vác visszaadása, másikában pedig előbb a' szultán küldendő követek 's ajándékok megajánlása sürgetetett, teljességgel rá nem állhat, a' többiekre adandó válaszát pedig a' Tasi és Révay visszamenetelére halasztja. Ibrahim csauztól nem csak a' nádor de maga Ferdinand is küldé levelet Murtezanak, melyeket ez vévén, kanczellarja 's tolmácsa által azonnal a' nádori követekhez küldé, azon ízenettel „*hogy valamint az előtt a' választ az említett két pontra megmondotta, most is csak szintén azt mondhatja, mert ő neki hatalma nincsen a' megadására Vácznak, de vagy on arra, hogy ha ugyan különben meg nem lehet a' békeség, hanem egyáltalában kardra kell érte kelni, hírré tegye a' portának.*” Ezek azon válasszal bocsáták el magoktól a' törököket, hogy igen akarták miképen a' vezér hozta előbb emlékezetbe e' tárgyat, 's örömet szemben lennének iránta ő nagyságával. Mielőtt azonban ez iránt nyilvánítását vették volna Murtezanak, egy varatlan környülmény előbb rugtatá a' dolgot. Alig hagyák el ugyanis a' vezér emberei a' nádoriakat, midőn hirtelen nagy sietéssel érkezék meg a' mufti Szőnyből, 's Murtezanak azon ízenetet hozá Toldalaghitól, hogy a' magyar kan-

czellár neki azt írta, mi szerint a' császári biztosok csak arra várnak, míg a' nádor követei Budáról visszatérnek, 's harmad nap alatt eloszlának ők is Komáromból. Mi ugyan akkor a' nádoriaknak is hivatalosan értésére jutván nem csak, de az is hogy a' nádor a' hadak egybegyűjtése iránt is rendelkezéseket tett, más nap hivatlan is megjelentek a' vezérnél, 's előadván miképen ők is hasonló utasítást kaptak küldőjüktől, egyszerűs mind a' hadak állapotjának mi karban létét is kijelenték, azon egyenes nyilatkoztatással, hogy ha Vácot csakugyan vissza nem akarja adni teljességgel, tegyen jelentést az egészről a' portának. A' vezér, kinek a' béke meg vagy nem kötése életben állott, a' dolog e' nem várt fordulata, de kivált a' nádori követek illy határozott nyilatkozata által nem kevéssé meglepetvén, több fogatkozások után csak azt felelte, *„hogy ő nem teheti hírré a' portára is, mert onnan azt felelnék neki, hogy mi te neked mind a' békeség dolgában a' mik lehetségesek 's mind a' hadakozásban hatalmat adtunk, 's ez előtt azt irtad, hogy száz napból egyet tesztek és mind jó leszén a' dolog, 's most pedig különbet írsz, 's illy késő pedig? Ez okáért meg kellene nekem halnom érte. Hiszem, jobb azért tisztességemre életemet a' mezőn fogyasztanom.“* Ez után a' jelen lévő mufti kivévén a' vezér szájából a' szót, szinte ügyekezett hihetővé tenni a' nádoriaknak *„hogy haszontalan e' dolgot a' portára küldeni, mert hiszen ő is egyik igazgatója az ő hiteknek, de az nem lehetséges hogy Vácot megadják, sőt ha császár akarná sem hagynák megadni, mert az ő hitek ellen lenne fegyver nélkül valamelly erősséget megadni.“* \*)

Míg ezen kölcsönös vitatkozások hosszabbban tartának a' vezérnél, a' városnak duna-melletti része a' Szent-Gellért hegye felé meggyulada, 's így a' vezér oda sietvén el; a' nádori követekkel egyedül maradt

---

\*) Tasi Gáspár lev. a' nádorhoz. Aug. 2. 1627.

mufti ismét azt állítá: „*hogy ha a' vezér a' portára ezt megjelenti, sententiát mondanak a' fejére; hanem azon kell*“ mond „*lennünk, mi módon annak ne kellessék a' portára hírré adatni,*“ kéré azért a' követeket, a' következő éjszakán gondolkodjanak e' dologról, hasonló ígervén magok részéről is. Azonban ezek jól látván azt; miképen a' törökök semmitől sem irtóznak inkább mint a' dolognak a' portára feljelentésétől, csak keves szavakban, igen hidegen, sürgeték ismét az ez alatt visszatért vezért, adná utolsó válaszát, mert nekik már egyebet nincs mit mondaniok. A' hűledező vezéren segíté a' be állot alkonyat, 's így az idő eljártá ürügye' alatt más napra halasztá a' választételt. A' bekövetkezett napnak, melly augustus 1je vala, reggelén azonban, a' Dunaszigetbe gyűjtven minden főbb török tisztviselőit, azokkal tartott tanácskozás után, nehogy a' Toldalagi izenete, miszerint a' nádori követek visszatértével a' császári biztosok is azonnal eloszlanának Komáromból, beteljesedjék, elhatározá, 's est felé a' tolmácsától meg is izené a' követeknek, hogy őket most még el nem bocsáthatja, hanem különös embereit szándékozván küldeni a' nádorhoz, kedvesen veendi ha azoktól ők is küldenek levelet, 's megírják a' nádornak, hogy magok tetszéséből, nem pedig az ő parancsára maradtak még tovább is Budán. Kedveellenebb hirt alig vehete ennél Tasi, kinek legfőbb ohajtása vala már budai lakásának végét láthatni; ez okért más nap, az az augustus 2dikán felment a' vezérhez, 's elég hosszas, néha kevesb felelgetések között adá értésére: „*ő neki nincs annyi feje, hogy magától ott merjen maradni, hasznát is pedig nem látja, mert ha ő ott lesz is, eloszolhatnak*“ a' biztosok Komáromból, „*de nem is hiszi azt hogy a' kanczellarius azt írta volna Toldalaghinak. Minthogy pedig ő nagyságu (a' vezér) is azt mondja hogy írjon, de ne írja hogy ő nagyságu, akarhatja ellen tartóztatja, ezt hogy cselekedhesse, annyival inkább magától hogy ott marad-*

jon? nincs neki annyi feje.“ A' vezér, ezen nyilatkozás után eleinte csak javallóképen, bár olykor keményebb hangon is akará Tasit ra birni az ott maradásra, említvén: „*hogy ha ő mondaná is hogy ne maradjon, nála volna az értelme hogy mivel a' commissariusok közt meg kezdett a' tracta hidegülni holmi veszekedés és illetlen szó miatt egymás ellene ne hidegülne ő és a' nádor között is meg, a' szegénységnek megmaradására nézve, a' kit ő igen szán, és kéri is istent szüből, ne adassék azok romlására ok az ő idejében a' császáriaktól,*“ miután azonban látta hogy Tasi semmikép nem akar hajlani kérésére, parancsolólag mondá: „*mikor ő követit a' nádorhoz küldi, a' nádor akaróján járnak azok, azért ők is most az övéen járjanak, és vagy bánják az urak vagy nem, de ő azt akarja hogy megvárja Tasi a' nádorhoz küldendő CSAÚZ visszatértét,*“ igérvén hogy azután főkövetét bocsátja vele a' nádorhoz „*a' kancelláriusát, ha olaj-bég nem leszen, vagy annál is föbbeket. Nem veszi-e*“ úgy mond „*eszébe, hogy ő neki a' szegénységért kedve vagyon a' békeséghez, holott az előtti vezérekhez mennyi sok nagy urak jöttek követségbe, 's ha egyszer szemben voltak velek vagy kétszer, ugyan sok volt, 's nagy dolognak tartották; ő pedig azoknál a' vezéreknél különb, mert azoknak ritkán, vagy soha nem írt császár, ő vele pedig minden harmad nap beszélget inkább levele által, mivel ő 30. esztendeig volt Szolnok alatt, és ott nevedett.*“ Miután pedig ezen szavai után, esküjével is pecsételte „*hogy családtság nincsen benne, 's ha nem tudom mennyi had lenne is, de hitét meg nem sértené*“ a' felbőszült basának nem mere tovább Tasi ellene szegülni, hanem kedve ellen is megégérére hogy a' CSAÚZ visszajötteig Budán maradand, csupán azon egyet kérvén ki magának, mehessen vissza Révay ez alkalommal a' CSAÚZZAL együtt. Nem nagy örömmel hallá ugyan a' vezér ezen kérelmet sem, ezt azonban

már nem akará megtagadni, sőt hogy Tasinak kedvét megnyerje, őt sok szép dolgok elbeszélésével kezdé mulattatni, 's ajánlá neki azt is, hogy minden mulatságait megmutogatja, 's vagy lovon vagy hintón kívánja, mindenüvé elviteti. Azt kezdé ezután sürgetni a' vezér, hogy a' csauz Komáromot elkerülvén egyenesen csak Győr felé vegye útját, így akarván elejét venni annak, nehogy a' biztosok megtudják Révaynak visszamenetelét, mindazáltal a' Tasi kérelmére ezen akaratjától is elállott, sőt végre még maga is irt Ferdinand biztosainak. Tasi mind ezekről híven tudósítá a' nádort, még azon napon költ 's a' csauztól küldött levelében, melyben egyszersmind azt is értésül adá, hogy a' törökök bosznai hada csekély, 's Budán is a' mi kevés van, udvarokon, pusztá házakban, 's némely szorosb helyeken rejtegettetik a' vezértől a' külső - 's az úgy nevezett *Czigányvárosban*; hogy továbbá a' békét mind ezen környülmények mellett is nagyon ohajtják, 's a' kérdéses két ponton kívül igen könnyű is volna megalkudni velek; nem tartóztathatván magát vissza, hogy Budán maradásából származott fájdalmát fel ne fedezze a' nádornak e' szavakban: „*És így nagyságos uram! ha cancellarius uram írta azt Toldalaghinak, ő nagyságának köszönöm budai lakásomat*”; továbbá: „*Ezeket akarám most nagyságodnak megírnom kedvem ellen, mert örömeiben magam beszélletem volna meg nagyságodnak*.”

Mielőtt Révay más nap a' csauzzal útnak indult volna, levele érkezék a' nádornak, követeihez, melyben újabbán is értésükre adá, hogy ha Vácot semmiképen sem akarná a' vezér visszaereszteni, a' dolognak a' portára feljelentését sürgessék, a' követ és ajándék küldésre nézve pedig azon közép utat javallá, mi szerint mind a' két udvar egyszerre inditáná meg követeit, megemlítvén egyszersmind azt is, hogy az eddig tartott fegyvernyugvás meghosszabbítása, 's az illető biztosítólevél kiadatása felől, ha czélszerűnek látják egyezkedjenek. Miként hagyta ott a' csauz Révayt már előre ki-

csinált terv szerint, 's miként ada a' vezér a' két kérdéses pontok iránt ismét tagadó választ? az ugyan az nap kifejtett, 's az egész egyezkedésnek csaknem vég elmultát magával hozó környülményekkel egyetemben, bőven kifejti maga Tasi a' nádorhoz augustus 4dikén irott 's Révaytól küldött következő igen érdekes levelében: „Tegnap Révay uram nem mehete el Izmaél csauzzal, mert a' vezér kiment volt reggel, és én addig mig a' nagyságod levelét nem értette volna, tartóztattam volna örömet a' csauzt, de ugyan ex composito lett azért, hogy elmenjen. De az annyi mint az. Ma valánk audientian, és im elől küldöm Révay uramat nagyságodhoz. Ex duobus primis punctis nem akar semmit remittálni. Váczt felől azt mondja, hogy készebb meghalni hogysen azt a' portára megírni. A' követküldésben, a' nagyságod találmanya szerint noha tetszik mind a' két császárnak egyenlő méltósága megtartásaért, de olly difficultást talál, hogy nem tudná az ő ura micsoda levéllel 's ajándékkal mennének innen az ő felsége követi hogy ahoz tudná alkalmaztatni ő is emberit és ajándékát, hanem ő azért küldené innen az ő téhaját vagy a' kit kívánnánk, azt penig 40—50 ned magával és ajándékokkal is, mind ő felségéhez 's mind az uraknak, 's akár mi azt zálognak 's akár követnek tartanók, ő azzal nem gondolna. Én cathgorice megmondottam neki, hogy soha császár arra nem megyen, hogy elsőbben küldje követit a' portára. Dúl fül igen, 's akár mint állassuk a' császár méltóságát ebben, de ő azt érteni nem akarja. A' több punctumokról is eleget agaltunk, kit nagyságod ezután megért. Kivántam azért, hogy most Révay uramat elbocsátván ő nagysága, egykét nap alatt irassa meg a' választ, 's bocsásson el engemet is. Megmondám neki, hogy nagyságod a' békeséghez való szeretetiért agalta így külön a' dolgot ő nagyságával, de mivel ő nagysága nem akar semmit a' két első punctumon remittálni, nagyságod is a' commissarius urakra hagyja ismeg a' dolgot. Kire ő azt mondá „hogy soha cancellarius uram-

mal azt végbe nem vihetni, mert ő nagysága ahhoz nem tud 's akaratos ember, böcstelenül emlékezik mind a' vezérekről, mind pedig császár neve emlékezetire is csak föl sem emelkedik, (sokat szólott felöle efféléket, Révay uram megmondhatja) ha nagyságodat említik és hogy nagyságoddal mit végeztek, ő azt hallani sem akarja, azt mondja, hogy nem nagyságod küldötte őtet oda, ő is ember, 's nagyságod neki nem parancsol, (ezeket én nagyságodnak azért írom, hogy tartozom véle, noha én elhittem: hogy szintén ennyire nem volt a' mondás és a' dolog cancellarius uramtól ő nagyságától) hanem, úgy mond, ha magunk lennénk szemben egymással, 's úgy ha igazíthatnók el. " Én mondtam, hogy megírom nagyságodnak ezt is. Azt monda nagy haraggal, hogy nagyságod és én leszünk sok veszedelemnek okai. Mondok, én szolga vagyok, 's azt mondón a' mit az uram izen, az uram pedig azt kívánja a' mi méltó és igazság, és a' végezések szerint való? Úgy ítélem, 's azt mondja is, hogy felküldi velem a' szolnoki olai-béget. Kérem is nagyságod' írjon csak azért is neki, hogy fölküldje, hogy én is kimehessek innen véle, 's írjon, magának is a' vezérnek én felölem, hogy ne tartóztasson, mert addig míg Izmaél meg nem jü, engem el nem bocsát. Ha pedig nagyságod ugyan ilyen cathegóricæ ad most is választ neki, és arra sem ajánlja magát hogy szemben legyen véle, talám nem ártana Izmaélt addig Komáromban tartóztatni, míglen innen engemet is közhelyre oda nem küld, 's hiszem nagyságod is megküldheti ide egy szolgáljától a' választ, úgy mint a' vezér oda nagyságodnak. Immár a' vezér is titok jelengetésre ment, és megmondá előttem a' tolmácsának, hogy szállásomra jüvén, hosszú beszéddel mind előmbe adja, mint volt és vagyon dolgok nekik mind Bethlennel, 's mind a' confoederatusokkal, és micsoda módjok vagyon most is a' mi velünk hadakozásban. In summa nagyságos uram! mi is bízunk, ők is bízunk, de látom hogy igen nem örömet megyen a' hadakozásra, 's mind csak a' szegénység romlását

hányja, de azért én úgy hallok, hogy igen szorgalmaztatják a' portárol, hogy a' népre oda is szükség volna. Nagyságodnak ezeket akarám most értésére adnom. Az assecuratióról való emlékezet még nem illet, mivel annak úgy kellene lenni, ha ő a' portára küldene a' két punctom felől, azt ő pedig meg nem méri cselekedni, a' mint nagyságodnak maga is megírta, hogy ő vérebe aprítaná kenyérét; ha pedig nagyságtok szemben leszen, avagy a' követek tovább tractálják, az magával hozza az induciát, ha pedig azokkal semmiképen tractálni nem akar, és rupturát denuncsiál, úgy kell az assecuratióról emlékezetet tenni, ha nagyságod parancsolja. Interim azért nagyságod is készüljön, 's kérem nagyságodat Izmaélvel maga szolgáját bocsátván, a' ki nekem a' nagyságod levelét meghozza a' kit nagyságod ír, mindenekről írjon. Éltesse isten nagyságodat sokáig jó egészségben. Datum Budae 4. augusti 1627. Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humilis servitor: Caspar Tasi m. p."

Mig a' nádor és a' budai basa között az alkudozások imigy folytatnak, 's a' félbenszakadáshoz így siettenek, Komáromban 's Szőnyben a' biztosok még mind egyre folytaták izetlenségeiket. Eléggé bizonyítja ezt Ferdinándéinak a' törökökhöz augustus 26-kán küldött következő levele. „Mi, a' hatalmas és győzhetetlen római császár részéről a' mostani szent békeségnek tractálására rendeltetett commissáriusok, a' hatalmas török császár commissáriusinak minden barátságos kedveskedő jó akaratunk után istentől mindenjót kívánunk. Tekintetes és Nagyságos urak! Taláztatott volt e' napokban a' nagyságos egri pasa, hogy a' minemő szolgájának avagy alattavalónak lova Szőnyön elveszett, hatalmas császáruk jobbágyát azért a' kárért ne nyomorgattatta volna, holott a' szegény polgár nem érkezik arra, hogy urának is győjtsen, marháját is őrizze; de arra semmi válaszuk nem is lévén, más elszökött szolgáltnak elvitt marhájókért ott való szegény emberek háborgattatnak, a' kiket ötven török látott mikor eljöttek, és azt a mit

ötvenen avagy többen meg nem oltalmazhatott (igy) immár azt szegény tudatlan embertől akarják kivenni a' ki akkor othon sem volt. Azért kérjük nagyságtokat, a' szegény embereknek igazság szolgáltatván békeség adasék, ne köllessék efféle dolgokról a' nagyságos vezért megtalálnunk, és magunk között is nagyobb igényetlenségre ok ne adassék. A' mint megígértetett volt e' napokban, hogy megküldetik a' gyermek mell yet a' csavargók eltaláltak volt fogni, \*) im most megküldettők, szónknak és köztünk való végezésnek igazat akarván tenni, kívánjuk azért látni, mint teszen nagyságtok is szavaknak igazat, holott mi immár tíz rendbeli dolgokról is megtalálván nagyságtokat, semmi igazítást nem látunk egy dologban is. Ezeknek utánna, istentől nagyságtoknak minden jót kívánunk. Datum Comaromii 6. Augusti 1627. nagyságtoknak jó akaró szomszéd úr baráti."

Nem sokra boldogúlhatta a' nádor még következő hetekben sem, minden működése mellett is, a' nagy válatban, miért is felbosszongodván, nem csak a' hadakat kezdé szorgalmasbban egybegyűjteni, de némelly olly fenyegető szavakat is ejtett, melyek csak a' haza iszonyú romlását hozhaták elő, ha egy láthatatlan erő csodálatosan nem segített volna, a' sok csapás zúzta magyar reménytelen ügyén. Mert a' mind ezekről ideje korán értesített budai vezér épen nem volt rest a' porta jóváhagyásával a' tatárok khámját azonnal felszólítani, hogy második izenete vételével 40.000 emberrel tüstént rontson be Magyarországra, a' július közepén Hálebből csakugyan kiindult nagy vezér pedig Diarbekr előtt augusztus 7-kén felütött táborában \*\*) mozdulatlan várta az itteni dolgok kétes kimenetelét. A' hont fenyegető borzasztó veszedelmeket tetézik még Bethlennek elhírdjett újabb mozgásai, ki a' svecus és dán

---

\*) Rácz János Irsaszögnél.

\*\*) Hammer, p. 60.

követségekkel ismét alattomos munkálódásokat kezdte folytatni; ám de ő is magába szállva elvégre, gátot kívánna vetni a' végtelen romlás árjának, melynek záporait ő hozá alá utolsó kirohanása alkalmával a' szegény hazára. Nehez volt ugyan helyzete miatt segíthetnie a' dolgon, hol két roppant hatalmú császárok széles birodalmi köze szorúlva annyi nemzetre, annyi vallásra, 's annyi nép osztályra szakadt hőrczes kis tartományával, egyik szomszédja előtt már teljesen elveszté hitelét, másinak pedig kinek kényétől függött fejedelmi széke, tetleges hódolást vala kénytelen bizonyítani vagy legalább szinlelni. Győzött azonban még is e' pillanatban nála a' fejedelmi érdekeken a' nemzeti vonzalom, a' messze vágó political nézeteken a' honhoz szító rokon érzelem. Mihelyt a' török céljairól, és így az ország felett tornyosodó terhes fellegekről értesítést vehete a' keleten kémlődő emberei által, sieté azonnal titoknokát küldeni Ferdinandhoz, egyszersmind Pázmány Pétert is, kivel ez utóbbi időben bizodalom tele barátságot kezdte kötni, Gyulafejeváron august. 29-kén költ levelében részint tudósítani mind ezekről, részint leverni a' róla szárnyaló hírek elhíteléről. Érdekes pedig e' levelet is áttekintenünk, nem csak a' dolgok menetelének rende miatt, de azért is mert itt, nem a' fejdelem Bethlen Gábor szól, az esztergomi érsek Pázmány Péterhez, hanem a' nemzetiségre annyit tartó, mindig résen örködő magyar Bethlen Gábor, a' köz gondokba olly nagy befolyású, szívvel lélekkel magyar Pázmány Péterhez.

„Ámbár nekem“ így kezdi levelét, „sem hitelem sem becsületem már az ő felsége udvarában, sőt mi több, az ő felsége emberei, ki akaratjából? most arról szólni nem kívánok, mind a' portán, mind Budán, nem másként törekednek személyem 's fejdelemségem ellen mintha még most is ellenség volnék, ma egy titoknokomat eresztém útnak ő felségéhez, őt mind ezek iránt illendően megkeresendő. Ezen tekintetből tehát talám nem is illenék magamat illy dolgokba vegyíteni, de az

ő felsége 's nemzetem iránti igaz hajlandóságom nem engedi elmellőznöm, meg nem inteni ő felségét kegyelmed által, a' fenyegető veszedelmek felől."

„Tudom ugyan, ő felsége minden környülményekről értesítetik minden felől, de a' budai dolgokról 's irányokról talám nem épen úgy mint valóban vagynak. A' vezér, a' nádor fenyegetőzésein, hogy német seregeket kíván ellene hozni, szerfelett felbőszült. Mint bizonyost írhatom kegyelmednek, hogy Ramadán szándzsák béget küldötte postán a' tatár khámhoz kinek erősen meghagyatott a' porta részéről, mi szerint a' budai vezérrel, ennek felszólítására, azonnal egyesítse erejét. Komolyan irt a' vezér, hogy Sain Girai szultánt azonnal indítsa meg Budára, mert a' keresztyének császára nem a' békét ügyekszik megkötni, de erejét a' török birtokok ellen fordítani; 40.000 tatárt kér a' khámtól. Ezenkívül van egy Kantamir nevű basa, ki Neszterfejérvár vidékén mintegy 10.000 tatárral táboroz, \*) ennek élte vesztese alatt parancsolja, hogy nem várván a' nagyobb tatár erőt, éjjel nappal siessen hozzá. Írt a' tengeri fő vezérnek is; ki most a' Borisztenes martján Ozi nevű rég' elpusztult várat újra építette, és augusztus 10-dike táján elvégezte. Saját emberünk, ki ott jelen volt, 93. három evezős- és 117. más féle hajót látott. Ennek is megparancsolta, a' lovasságot, melly a' martokon vele volt, hozzá küldje. Nekem is ír kérőleg, ezen seregeknek engednék szabad átmenetelt országomon, sőt a' magaméit is egyesiteném velek, mert nádor uram Nagyszombat mellett táborba fog szállani, Nádasdy uramat már Palota mellett Vadkertre szállította, és a' német seregeket is sietve hívogatja, így tehát neki is gondoskodnia kell maga dolgairól."

„Én másként ezen állapotokról semmit sem hallottam, hanem a' vezér sebes hírnöke, érkezvén hozzám

---

\*) „Qui circa Nester Albam, circiter cum 10.000, Tartarorum versatur."

tegnap előtt, tegnap vele beszéltem, 's így a' hozott levelből és izenetekből értettem meg, a' miket irtam, 's kegyelmed által ő felségének is tudtára juttatni akartam, Bár tudom, ő felségének elég hadai vagynak, mellyekkel ő nekik ellentállhatna, de ez Magyarország romlása és pusztulása nélkül meg nem történhetik; és így, kegyelmetek eszközölje azt, hogy ő felsége a' nehézségeket, mik nem olly nagyok, egyenlítesse ki; ne engedjék ezen dolgot fegyverrel elhatároztatni, miből Magyarországnak végveszedelme következhetnék. A' török császár erejét, legnagyobb romlással tapasztalta már gyakran, a' mi szegény hazánk! kegyelmed jó tudja a' mi nemzetünk állását! \*) Igaz szavamat adom, mihelyt a' német sereg belép Magyarországra, a' török azonnal megköti a' békét a' perzsával, mert ez azt még most is sürgeti, és éppen ezért állott meg a' nagyvezér Diárbekirben Mesopotamiában, hol telelni is fog. De ezek mind távolabb vagynak. Én az istenre kérem kegyelmed által ő felségét, vegye elejét hogy a' tatárok meg ne jöjenek, mi csak úgy törtenhetik meg, ha az alkudozások siettetni fognak, 's a' béke megkötetik. Mert ha a' tatárok megjönnek, sem a' vezér, sem semmi keresztyén sereg meg nem fogja akadályoztathatni, hogy fel ne düljék, ki ne rabolják az országot. Nyilván példánk van midőn Huszt mellett berontottak; virágjában volt akkor Magyarország, hatalmas mezei hadai voltak, Rudolf császárnak, 's még is feldúlták az országot. \*\*) Így, midőn Várad vivatott, egész Magyar- és Erdélyország táborban volt Basta mellett, és még is mindent feldúlt a' tatár."

---

\*) „Vires Imperatoris Turcici saepius maxima cum clade experta est misera patria nostra; bene experta est Vestra Dominatio statum nostrae Nationis.“

\*\*) „Florens erat Vngaria, potentissimi campestris exercitus erant Rudolphi Caesaris, et tamen vastarunt Vngariam.“

„A' vezér felől bizonyosan irhatom, hajlandó a' békéhez, mert az neki a' portáról is meg van parancsolva. Ámbár pedig a' porta a' keresztyén fejedelmeket is be akarta foglalni e' jelen egyezkedésbe, úgy hogy most azokkal is kötné meg ő felsége a' békét, de én magam levertem róla, elébe terjesztvén: hogy így azt bizonyosan végre nem hajtandja, mert a' római császár készebb lesz talán országainak nagy részét elveszteni, mint azoknak ügyét ezzel egybefoglalni, hanem csak végezze ő most a' maga dolgait, 's amazok is mikor istennek úgy fog tetszeni igazítsák el külön villongásaikat. Ezen tanácsomért nehezteltek rám a' portán ülő keresztyén követek, 's különbféleképen becstelenítettek is, de én nekik úgy írtam miből megérthessék, hogy én ő tőlök semmit nem várok.“ \*)

„Ha tehát a' tatárok megjönnek, nem a' vezér lesz oka hanem nádor, uram fenyegetései, mert a' török nem érti úgy a' tréfát mint kegyelmetek. A' vezér heves ember és bosszújában hatalmas. \*\*) Az olai-bég azokat miket a' nádortól hallott megírta neki, 's ez azonnal útnak indította postán Ramadán béget, egy más fő emberét pedig a' portára küldötte; és így a' két császár között, minden dolgok rútúl felzavartatnak.“

„Nagyon szükséges ezért, hogy kegyelmetek minél előbb jól végezzen, mert a' legbizonyosabban irhatom kegyelmednek, hogy a' khám, Sain Giraival együtt még most is ott mulat, hol a' várat építették; mert gondolák, a' lengyelek ezen építést nem fogják megengedni, de semők, sem a' kozákok közül senki is meg nem jelenvén,

---

\*) „Propter hoc meum Consilium Oratores Christiani in Porta, indignati sunt, et me varie diffamarunt, ad quos ita scripsi, ut intelligant me nihil ab illis expectare.“

\*\*) „Quia Turca non ita intelligit subtilitates, sicut Vestrae Dominationes. Vezirius est homo vehemens, et in suis apprehensionibus potens.“

igy a' tatárok sem küldöttek ő ellenek dűlőkat. Ha a' tatárok, mit isten távoztasson! megindúlnak, nekem is elég gondot 's nyugtalanságot fognak okozni, mert én ugyan országomon keresztül semmiképen sem engedek nekik útát, 's e' mint tudom felgerjedend ellenen haragjok, öt vagy hat napi járó földet fog kelleni kerűlniök, átmenvén elébb az egész Havasalföldén, Kralova, Orsova, Mutana felé, Titelnél kelvén át a' Tiszán, 's így Bácsmegyének 's Pestnek véve útjokat, \*) de még ezen kerűlés mellett is 18. vagy 20. nap alatt Budán lesznek, söt Kantamir elébb is, minthogy 4 napi járó földdel közelebb van."

„Én ma irok a' vezérnek, ezen dolgot nem csak hogy helyben nem hagyom, de őt érette meg is korholom. \*\*) Magam Váradra megyek ki, hogy a' posták közelebb találhassanak. Ha melly dologban az én szolgálatom fog kívántatni, igaz őszinteséggel és örömet szolgálók ő felségének. Kegyelmetek könnyen jól végre hajthatja a' dolgot, csak ne késedelmeskedjék, mert valóban, kár főrog a' késedelemben. Isten tartsa meg kegyelmedet jó egészségben. Gyulafejérvár. Augustus 29. 1627. Jó akaró ücsce: Gábriel."

Azonban már Bethlennek ezen tudósításai előtt néhány nappal, kedvezőbbre fordúlt a' béke ügye, mellynek végrehajtása ismét a' biztosságokra utasíttatott. Augustus 24-dikén Ferdinand biztossai barátságosan megkeresték az egy darab időre már széllyeloszlott, de ismét egybegyűlt törököket, ne sajnálanák a' szemben létre fáradtságukat, 's egyenlitenék el végre szép szerével a' még fenforgó nehézségeket. A' törökök készségüket jelenték azonnal, miként ezt Mehemet basának Sennyey Istvánhoz augusztus 25-kén írott leveléből kitetszik, melly szóról szóra így hangzott: „Mi Mehemet

---

\*) „Per Bacsmegye et Pest iter faciendo."

\*\*) „Factum hoc non solum disvadebo, sed etiam reprehendam."

pasa, a' hatalmas és győzhetetlen török császárnak fő begler békje, és Egren fő helytartója. Minden hozzánk illendő úri köszönetünknek és jó akaratunknak ajánlásának utána, istentől jó egészséget, minden kívánata szerint való jókat kívánunk nagyságodnak. Tekintetes nagyságos, minekünk jó akaró úr szomszéd barátunk! A' nagyságod mi nekünk tegnapi napon küldött levelit vöttük tisztességgel, annak minden értelmet megértettük, hogy isten segítségével holnapi napon, úgymint csöterteken nagyságtokkal szemben lételünk lehet; minekünk is azon jó akaratunk vagyon, és kívántuk volna, hogy az üdöt ennyi ideig héjában ne mulattuk volna, hanem a' két hatalmas császároktól reánk biztatott nagy dolgokat régen jó móddal végben vihettük volna, a' mely sem hatalmas császárinknak méltóságok, sem mi tisztességinknek ellene nem esett volna, hanem a' szegénységnek megmaradására és csendességére lőtt volna; és kérjük azon a' teremő istent, hogy holnapi napon való szemben lételünk, minden szent dolgoknak és a' közönséges jóra való hasznos dolog legyen. Ezzel istennek ajánljuk nagyságodat. Datum in Szűny. 1627. die 25. Augusti. Nagyságod úr barátja: idem qui supra.“

Más nap még bizonyosbbat akarának tudni a' török biztosok, az egybejövetel órájáról, következő levelökben: „A' hatalmas és fölséges római császár részéről, a' két hatalmas császárok között való mostani szent békeségnek tractájára elrendeltetett commissarius úr barátinknak, minden hozzánk illendő tisztességes úri köszönetünknek és jó akaratunknak ajánlásának utána, istentől sok jót, és jó egészséget is kívánunk. Tekintetes és nagyságos úr barátink! Tegnapi napon tisztességes követink által nagyságtokkal elvégeztük volt, hogy e' mai napon, úgymint csöterteken, isten segítsége velünk lévén, nagyságtokkal az elrendelt helyen, a' hol össze szoktunk gyűlni, szemben legyünk, és a' mi közönséges jóra nézendő, hasznos és szent dolog, azok felől nagyságtokkal barátságosan beszélgezzünk. Mivel azért is-

ten bennünket mindnyájunkat tegnapi napon öszvehozott mind fejenként, készek vagyunk a' szemben lételre, és csak nagyságtoktól akarunk érteni, melly órában legyen e' mai napon a' szemben létel, a' mellynek okaért bücsületes követinket bocsátottuk nagyságtokhoz, hogy nagyságtok azok által minket informáljon, hány órákor kellessék innét az elrendelt helyre indulnunk. Kivánjuk pedig a' teremő istentől, hogy ez mi mai szemben lételünk legyen hasznos, és ennyi sok heában való üdö mulatásink ne legyenek haszontalanok, hanem elsőbben legyen istennek tisztességére. a' mi hatalmas császárink bücsületekre, és minekünk örök emlékezetünkre. Ezzel isten tartsa meg nagyságtokat, Datum in Szűny 1627. die 26. Augusti. Nagyságtoknak jó akaró úr baráti: a' hatalmas győzhetetlen török császárnak a' mostani két hatalmas császárok között való szent békeségre elrendeltetett fő commissáriusi."

Ezen szembenlét után már olly gyorsan halada előre a' béke dolga, hogy september 6-dikán, midőn Bethlen titoknoka, említett levelével Pázmány Péterhez Sellyére érkezett, már egy két nap alatti bevégeztetését reménylék. Egy kevéssé még az veté hátra, hogy Ferdinand biztosai a' főbb pontok iránt magoktól semmi elhatározó feleletet nem adhatván, minden előforduló esetben a' teljes hatalommal felruházott nádorhoz kelle küldeniök. Épen egy illy követségben utazék a' nevezett napon Eszterházi Dániel Sellyén keresztül, a' nádorhoz, 's betérvén az érsekhez, ez Bethlen levelét azon utasítással adá át neki: mutassa meg bátyjának, 's adja értesére, vigyazóbban bánják a' törökkel, mert ha bár nem nagy hitelt lehet is mindig adni Bethlen írásainak, azok mégis miket a' tatárról ír, figyelmet gerjeszthetnek. Bethlen hírnökét, hidegebb válaszszaal bocsátá el az érsek mint talán ő reményllheté. „Nem kell csodálkoznia“ úgymond „hogymét gyanúk gerjedtek újabb mozgásai felől, mert a' dán és svecus követségjárások méltó okot szolgáltathattak azokra, 's a' korább évek eseményei mélt-

tó aggodalmat szülhetek a' jövődőről. Ha magát jól viselendi, jobban fognak iránta érezni, róla szólni. Miket felöle jogtalanul beszélnek, nem az ő felsége akaratjából beszélnek. Egyébb iránt a' törökkel a' béke már már megkötetett, úgy hogy két vagy három nap alatt annak teljes bevégzését reménylhetni.“ \*)).

September 12-dike volt a' nap, melly ennyi sok kölcsönös vitatkozásoknak, egyenetlenségeknek, és fáradságos alkudozásoknak valahára véget vetett. A' zsitvatorki, bécsi, komáromi, és gyarmathi békekötések nagyobb részint ez alkalommal is megerősítettek; Vácz dolga ismét újabb követség útjára halaszthatott: a' Horváthországban épített palánkok lerontása, a' gyarmathi 3dik czikkely értelmében egy részről Frangepán Miklós grófra, másról Mehemet egri basára bízott, a' következő 1628diki januar. 12-kén foganathra veendő; a' két császár részéről kölcsönösen küldendő követség 's ajándék dolgában azon átalút találtatott, hogy jelenleg, mind két császár egymást, a' békekötés helyéről bizonyos főbb emberek által a' biztosok aláírása alatt kiadandó szerződési pontok megküldése mellett, kölcsönösen tudósítsa, az így megküldött pontokat mindegyik császár maga pecsétével erősítse meg, és ajándékok bár ha nem is nagyok küldése mellett adja a' főköveteknek, ezután pedig négy hónapok lefolyása alatt küldessenek meg az ünnepies követségek által a' béke pontokat megerősítő császári oklevelek, még pedig úgy, hogy karácson napra a' török követ Esztergomba, Ferdinandé pedig Komáromba szálván, innen kölcsönös tudósítás után 1628-ki január. 2-kán ez Szőnybe, amaz pedig Almásra jöjön, és a' két helység között, egyenlő köz helyen egyszerre változva, illendő ajándékokkal induljanak rendeltetési helyeikre; a' hódolt faluk és ott lakó nemesek dolga a' zsitvatorki 16-dik és 17-dik, a' bécsi 3-dik, és gyarmathi 4-dik czikkely értelmében ismét biztosságokra ha-

---

\*) Pázmány Péter levele. Selliae 6. Sept. 1627.

lasztatott; a' nádor és a' budai basa közt létre jött utóbbi fegyver szünet ideje alatt elfogottak ingyen, a' többiek tűrhető sarczon rendeltetének viszszaadatni; a' csatázások ismét keményen eltűntettek, az ellen vétők szigorú megbüntetésére egy részről a' nádor, másról a' budai vezér hatalmaztaték meg; végre, a' hadak egybe csapásai ellen is óvás téteték, 's az eddigi, bár minemű kölcsönös kártételekre, feledés leple húzaték. Nevezetes ezen békekötésben, hogy Murtezanak, kinek abba befolyását Ferdinand eleinte annyira gátlá, hivatalában sokáig megmaradása iránt egy különös czikkely hozaték. Azon kérdés, melly igen lényeges részét tevő ezen egyezkedésnek, hány évekre terjesztessék ki a' béke, még a' czikkelyek szerkesztésekor is nagyobb vitatkozásokra adott alkalmat. A' török biztosok minél többre, vagy legalább 25-re kívánák, nyilván azért, mert Ahaza basa, 's a' perzsák Erzerum mellett ismét tönkre tevők az ellenek küldött jancsár hadakat, \*) Ferdinandéi pedig épen ezért nem akarák magokat, legalább még most sok időre előre lekötelezni; ezen tekintetből, minthogy e' köz értelemmel megállapított egyesség pontok iránti oklevelek, az eddig divatozó szokás szerint, az azokra befolyással volt illető három nemzet részére, római, magyar, és török nyelven szerkesztetének, a' latin szerkezetbe e' szavakat kívánák világosan betéttetni: „*ut pax ad 25. annos extendatur, placeret quidem Dominis Commissariis*“ mit a' törökök határozva akarának így: „*placuit Dominis Commissariis*“, azon okot vetvén, hogy a' török igéknek nem lévén azon idő határozatai, mellyek a' latinnak, azt az ő nyelveken másképen lehetetlen is volna kifejezni. Miután maga akarattjától egyik rész sem távozik semmit is, az egésznek elhatározását a' két császár jóváhagyására halaszták, 's a' Ferdinandéi a' latin szerkezetben meg tarták ezt: „*placeret quidem Dominis Commissariis*“, de az egyesség tekintetéből nem

---

\*) Hammer, 60. 61. 62. l.

ellenzék, hogy a' törökök magok nyelvén határozva ne tegyék így: *placuit Dominis Commissariis*,“ \*) A' magyar szerkezet, mint Gévay Antal is már igen helyesen gyanítá, \*\*) csak fordítása lévén a' latinnak, abban is a' „tetszenék“ szó tartaték meg.

Elhárítatván így végre minden nehézségek, szeptember 13dikán a' Szőny és Komárom közötti mezőn, az illető három nyelven készült oklevelek a' biztosok által aláíratlak, 's megpecsételtettek, kiköttetvén ez alkalommal az is, hogy a' budai vezér, ki e' jelen egyezkedésen személyesen jelen nem leheté, azoknak jóváhagyását 's megerősítését rövid időn megküldje Ferdinandnak. Mind a' három nyelvbeli szerkezetnek jeles példányát

---

\*) „Als man zue Sön mit den Türggen verwichenen Jahren *circa negotium pacis* sambkomen, vnd die *Articulos Sülhwa Torokianos revidirt*, ist neben andern damals fürgefallenen *incidenten* daruon geredt worden: Weilen vigore *articularum* die *praefigirte* Zeit der *induciarum* nit weit von Ihrer endtschafft wär, ob's nit villeicht baiden thail armen Vnderthanen vnd Leuthen zue guetem wurdte komen, da man den geschlossenen friden noch auf etliche Jar thet *extendieren*, wie es dan die türkhen Ihrer seits hefftiger urgirt, dan wie an vnserem orth entlich ist dahin bechlossen vnd ein *articul formiert*, *ut pax ad 25. annos extendatur*, *placeret quidem D. D. Commissariis*, die Türggen aber wolten durchausz, wir solten im *exemplari* sezen: *placuit Dnis Commissariis*; weil wir aber hieezue - - - nit so *absolute* geuolmechtigt, haben wir so weit vnsz nit einlassen wöllen, sondern sein der be . . . verbliben vnd gelassen worden; vnd haben wir gesezt . . . . in vnserm *diplomate* vnd *recess. placeret quidem D. D. Commissariis* etc. die Türken haben in ihrem *exemplari* . . . in der Türkischen sprach aufgesetzt *placuit* etc. ausz vrsachen . . . wie man fürgeben, dasz es sich in der sprach nit so *accurate* lasse *distingvieren*, vnd die sprach nit solche *tempora* hab wie die Lateinische.“ stb. A' biztosok tudósít. 1628.

\*\*) Az 1627-dik évi sept. 13-dikán költ szőnyi békekötés czikkelyei, deákul, magyarul, és törökül. Bécsben. 1837. IV. lap.

közlé már tavál Gévay, betüröl betüre úgy mint azt a' bécsi cs. k. titkos levéltárban lévő eredetiekben találá; a' magyart, mostani írásmóddal, még 1836-ban szerzett azon kori másolatomból még egyszer közre bocsátani itt, e' békekötési irományok kiegészítése teszi szükségessé. Következő az szóról szóra:

„Minthogy az időtől \*) fogván, miolta az ennekelötte való végezések, úgymint síva-toroki, bécsi, komáromi, és utólszor gyarmathi, a' két hatalmas császár között lettenek, sok külömb külömbféle ellenköző dolgok történetnek mind a' két részről, mellyekkel a' megnevezett békeségek meghántódtanak. Látván a' két hatalmas császár a' szegény megnyomorodott községnek inségét, könnyöröletességekből indétattanak arra, hogy a' megnevezett végezések újokban helyekre állattassanak, és azok ellen történt dolgok eligazéttassanak. Annakokáért bizonyos főcommissáriusokat, minket rendelték mind a' két részről ö Hatalmasságok, a' kik ez dolgot jó \*\*) végben vigyük, úgymint a' hatalmas \*\*\*) Ferdinand római császár, német, magyar, cseh, dalmatia, horváth, tóth etc. országoknak királya ö Felsége részéről a' Nagyságos Sennyey Istvánt váci püspöket \*\*\*\*) római császár ö Felsége tanácsát, és Magyarországhban udvari Cancellariusát, a' Nagyságos Gerardus Questenbergert, *szabad urat*, a) és azon Fölséges római császárnak hadakozó tanácsát, a' Nagyságos Galanthai Eszterhasy b), Dánielt, *szabad urat*, és azon római Császárnak ö Felségének c), tanácsát, és a' Nagyságos, Kohári Pétert, *szabad urat*,

---

\*) Az eredetiben, Gévay szerint: *időtől*.

\*\*) Ugyanott: *jól*.

\*\*\*) U. o. *Második Ferdinand*.

\*\*\*\*) U. o. *püspököt*.

a) A' deák szerkezetben. *Liberum Baronem*.

b) Az eredetiben: *Eszterhas*.

c) U. o. *Császár ö Felsége*.

és mégis ugyan azon római Császárnak ő Felségének a), tanácsát, és a' Dunántúl való végházainak vicegeralisát. A' hatalmas török császár Szultán Murat Hán, Mekka, Medina, és Jérusálem és sok több országoknak császára részéről, parancsolatjából, és telyeshatalom adásából, a' tengeren innét való hadainak főszerdárját és kedves vezérét, Budának helytartóját, és ennek a' szent békeségnek tractájának hatalmas császár képebeli főcommissariusát a' Tekintetes és Nagyságos vezér Murtéza pasát, kinek itt jelen nem létében, ugyan azon telyes hatalommal lévő ő Hatalmassága Commissariusit, a' Nagyságos budai mufti Issa Effendit, a' Nagyságos egri Mehemet pasát, a' Nagyságos Amhet esztergami béget, a' Nagyságos Muharem szolnaki béget, és a' becsületes Dzsihán budai azap agát, a' Felséges erdélyi fejedelem emberének a' Nemzetes Toldalaghi Mihálynak, Marus székek király birájának jelen létében. A' kik egybegyűlvén a' szőnyi mezőben, ezer hatszáz és huszonhét esztendőben, Szent-Mihály havában, sok tanácskozások és fáradtságok után, a' következő articulusokra léptünk, és azokon megnyugodtunk.“

### Első Articuluss.

„Minden rendbeli, a' szent békeségre nézendő végezések, és azoknak articulusi, tudniillik, sitvatoroki, bécsi, komáromi, és gyarmathi, a' mellyek ennekelőtte elvégeztettenek, és mostan másképen nem csináltattanak, vagy meg nem újétattanak, minden részeiben, czikkeiben, és punctjaiban, megmaradjanak, és erőssen, fölbomolhatatlanól, mind a' két részről megtartassanak.“

### Második Articuluss.

„Minthogy mi közöttünk commissariusok között, bizonyos okokból mostan Vácza dolga el nem végeződhe-

---

a) U. o. császár ő Főlsége.

tett, főképen pedig Bolondvár miatt, úgy alkudtunk meg arról, hogy ez a' dolog a' mostani főkövetségek által a' hatalmas császárok portáin végeztessék el, és ha szintén akkor végbenmenetele nem lehetne is, mind addig a' szent békeség szentől megtartassék mind a' két részről, és Vác is ezen állapotban maradjon, valamíg a' hatalmas Császárok magok e' dolgról végezést nem tesznek, a' mint a' gyarmathi végezés is magával hozza.“

### Harmadik Articulus.

„A' Horváthország határiban mind a' két részről újonnan építettett \*) palánkoknak elvonyása felől, melyeket a' végezesek ellen csináltak, megerősítették arról a' gyarmathi harmadik articulus, úgy hogy a' követségnek változása után tizedik nappal, úgymint januariusnak, \*\*) a' következő ezer hat száz huszonnyolcz esztendőbelinek, tizenkettedik napján, mindjárt kezdjenek hozzá, és el is végezzék a' két részről arra rendeltetett urak, úgymint a' hatalmas római császár ö Felsege részéről a' Tekintetes és Nagyságos Gróf Tersacki Miklós, \*\*\*) és a' hatalmas török császár részéről a' Tekintetes és Nagyságos vezér Murtéza pasa rendelkezéséből a' Nagyságos Mehemet egri pasa. Hogyha pedig ezeknek valami akadékjok lenne, mások arra rendeltetve lesznek alkalmatosak mind a' két részről.“

### Negyedik Articulus.

„Hogy a' szent békeséget végbenvivén a' commissarius urak a' két hatalmas császárok között, ö Hatalmasságok neve alatt bizonyos és úri renden való előljáró követek által, ugyan ezen tractának helyéről, a' Commissariusoknak jelenlétekben, tudósítsák egymást róla,

---

\*) Az eredetiben: *építettett*.

\*\*) U. o. *Januarius havának*.

\*\*\*) U. o. *Trsacki Miklós*.

elküldvén a' Commissariusok pecsétetes végezéseket, hogy mind a' két hatalmas császár hasonlóképen erősítse meg, melyet ő Hatalmasságok pecsétí alatt a' főkövetek kezekben adjanak, és mind a' két részről egyenlő ajándék küldessék, melly ne legyen bátor derekas, azután négy holnap alatt küldessenek el a' derekas követségek a' folyól \*) megírt és megerősítetett frigy-levelekkel, úgy hogy a' jövendő \*\*) karácson napjára a' hatalmas török császár követi \*\*\*) jüjenek Esztergamban, és a' hatalmas római császár követi Comáromban, és onnét egymást tudósítván, januarius havának második napján ezer hat száz huszonyolcz esztendőben, a' hatalmas római császár részéről való követ Szőnyben szálljon, a' hatalmas török császár részéről való követ pedig Almásra, a' két falu között egyenlő köz helyen egyszersmind változván, a' hatalmas török császár főköveti a' hatalmas római császárhoz jöjenek becsületes ajándékokkal, és a' hatalmas római császár részéről való követek hasonló ajándékokkal menjenek a' fényes portára."

#### Ötödik Articulus.

„A' mi pedig a' holdúlt falukat, azoknak panaszit, sok rendbeli inségit és summáit, és újonnan erőszakkal, vagy akármi módon a' végezések után és azok ellen elfoglalt és holdúlásra 's adózásra erőltetett \*\*\*\*) faluk, és a' békeség ellen mind a' két részről építettött \*\*\*\*\*) palánkok, és a' holdúltságban lakozó nemesek dolgát illeti, mind a' két részről, azok az előbbeni végezések, tudniillik a' sitvatorokinak tizenhatodik és tizenhetedik, a' bécsinek harmadik, a' gyarmathinak negyedik, és a'

---

\*) U. o. folyól.

\*\*) U. o. jövendő.

\*\*\*) A' deák szerkezetben csak egyes számban áll: *Legatus*.

\*\*\*\*) Az eredetében: *erőltetött*.

\*\*\*\*\*) U. o. *építettet*.

komárominak is continentiája és articulusi szerint igazíttassanak el, úgy hogy a' hatalmas római császár két arra való alkotmányos főúri embereket rendeltessen, kiknek egyike a' Dunántúl való földre, a' másika pedig a' Dunán innét valóra legyen, a' hatalmas török császár részéről is két kapucsi pasa küldessék a' portáról, egyik a' Dunán túl való földre, másik a' Dunán innét és ezek bizonyosan \*) köz helyen egyövé gyűlvén a' magokkal leendőekkel, a' kiket a' magyarországi palatinus, és a' budai vezér ő nagyságok mellettek \*\*) rendelnek, mindenemű dolgot igazítsanak el és vigyenek jó végben, úgy hogy mind a' két résznek az ő igaza meglegyen. A' holdúlt faluknak pedig summájokat, se adójokat feljebb ne verjék addig, a' míg az elrendeltetött \*\*\*) commissariusok egybe gyűlvén azokat eligazéttják, és annak eligazítására az elrendeltetött \*\*\*\*) urak, mind a' két részről a' jövőndő ezer hatszáz huszonnyolcz esztendőben, tizenkettődik januarii hozzá kezdjenek."

#### Hatodik Articulus.

„A' rabok dolgán úgy alkudtunk meg, hogy a' melly rabok a' mostani induciák alatt, mellyek a' nagyságos Magyarország palatinusa és a' nagyságos budai vezér között lettenek, elvitettenek, azok mind a' két részről ingyen bocsáttassanak el minden sarcz nélkül. \*\*\*\*\*) A' mellyek pedig azokon kívül találtnak, azokat egyik rabot a' másikért adják *vissza*. \*\*\*\*\*) A' kiknek pedig sarczon kölletik kiszabadólni, az törhetőképén legyen,

---

\*) Az eredetiben: *bizonyos*.

\*\*) U. o. *melléjek*.

\*\*\*) U. o. *elrendeltetett*.

\*\*\*\*) U. o. *elrendeltetett*.

\*\*\*\*\*) U. o. *nélkül*.

\*\*\*\*\*) A' müncheni codexben is mindig így íratik e' szó; az eredetiben: *vissza*.

melly dolgot a' magyarországi palatinus és a' budai vezér ő nagyságok igazétsanak el."

#### Hetedik Articulus.

„Minthogy az előbbeni szent békeségnek idejében csak kilencz esztendő vagyon hátra, a' megromlott szégyenségnek épületire *tetszenék a' commissarius uraknak hogy bátor huszon öt esztendőig tartatnék meg* mind a' két hatalmas császárok részéről a' békeség, mindazonáltal a' hatalmas császárok végezzék el a' mostani főkövetség által, ha annyi, több, avagy kevesebb esztendőkre akarják megtartani, és azt írássák be magok ő hatalmasságok hitlevelekben."

#### Nyolczadik Articulus.

„A' csatázásoknak titalmáról, és a' kereszködőknek szabados útjokról, hogy mind a' két részről a' hatalmas császárok országi békével maradjanak, megerősétnének az előbbeni azokról való articulusok minden részeiben, a' kik pedig azok ellen vétnek, azokat a' generalisok, pasák és bégek mind a' két részről büntessék meg, ha azok pedig nem büntethetnék, a' hatalmas római császár részéről Magyarország palatinusa ő nagysága, a' hatalmas török császár részéről pedig a' budai vezér ő nagysága, engedelem nélkül \*) büntessék meg, azokat \*\*) is, a' kiknek akaratjokból efféle békeség ellen való dolgok történnek."

#### Kilenczedik Articulus.

„Minthogy a' tiszteknek gyakor változások, a' szent békeségben akadályt szerezhetnek, a' vég várakban olyan kapitányok, pasák és bégek, és gondviselők tartásának mind a' két részről, a' kik békesség szeretők, és

---

\*) Az eredetiben: *nélkül* :

\*\*) U. o. *azokat*.

szegénység oltalmazók legyenek; azok pedig az ő tisztekben és hivataljokban sokáig megmaradjanak, és ezt a' szent békeséget, mellynek végben vitelében most is fáradozott a' nagyságos Murtéza pasa budai vezér ő nagysága megtartván és oltalmazván, az ő tisztiben és hivataljában sokáig megtartassék."

### Tizedik Articulus.

„Hatalmas török császár ő felségének, a' tengeren avagy szárazon lévő minden országainak, a felséges római császár részéről és hadaitól semmi bántások ne legyen, és az \*) felséges római császárnak, avagy tengeren avagy szárazon lévő minden országainak, azon hatalmas török császár részéről, sem hadaitól, semmi bántások ne legyen.

### Tizenegyedik Articulus.

„A' megnevezött \*\*) dolgok kivől, mindennemű kártételek, és ellenkezések, \*\*\*) mind a' két részről, a' sitvatoroki, bécsi, és a' több végezések' ellen, a' mostani frigynek idejéig a' kik lettenek, bizonyos okokért mind a' két részről azok elnyomattak legyenek, és elfelejtve. A' mostani végezések pedig mind a' két részről, mindennemű részeiben szentől és minden fogyatkozás nélkül, minden rendektől megtartassanak. Mind ezeknek nagyobb bizonyására, mi a' felől \*\*\*\*) megnevezett telyes hatalommal lévő commissariusok, ugyan ezen szőnyi mezőben, ezeket az articulusokat, kezünk írása alávetésével, és pecsétünkkel megerősítettük. \*\*\*\*\*) Mivel pedig a' nagyságos vezér, maga jelen nem lehetett

---

\*) Az eredetiben: *azon*.

\*\*) U. o. megnevezett.

\*\*\*) U. o. *ellenközések*.

\*\*\*\*) U. o. *föllyül*.

\*\*\*\*\*) U. o. *megerősítettük* :

végeztünk \*) azt, hogy ő nagysága is, a' római császár ő felsége részéről való commissariusoknak, ezeknek megerősítését megküldje mentől hamarébb. Actum in campo Szőniensi, die 13. mensis Septembris Anno 1627."

Stephanus Sennyey

Daniel Eszterházy m. p.

Eppus Vacien. m. p.

(P. H.)

(P. H.)

Gerardus Questembergh m. p.

Koháry Péter. m. p.

(P. H.)

(P. H.)

Öt török aláírás 's ugyan annyi pecsét helye.

A' biztosok által aláírt ezen béke-levélnek kölcsönös kézhez szolgáltatása, a' 4-dik czikkely értelmében az egyezkedés helyéről, Ferdinand részéről Balogh István, a' török részről pedig Mohammed bég által eszközölteték, mint Hammer megjegyzi <sup>2)</sup> még az 1627-ki év vége előtt, Kazy szerint pedig <sup>3)</sup> mintegy november 18-dika táján. A' török követ, 7. paripából, 's némelly drágább öltözetből álló ajándékot is vive Ferdinandnak, ki ekkor Prágában épen fiának cseh királylányának koronáztatása ünnepét ülé; 's mint ugyancsak Kazy állítja, nemcsak a' szultán nagy fájdalmát jelenté ki előtte a' miatt, hogy neheztelését a' Bethlennek szolgáltatott segítségért magára vonta, de annak nevében ígéretet is tett, mi szerint a' megboszontott császár barátságát, szolgálatait által fog ügyekezni ismét megnyerhetni, a' legnagyobb alázatossággal és meghunyászkodással könyörögvén egyszersmind, a' kétes hadba bonyolodott szultánt hagy-

---

\*) Az erediben: *végeztük*.

1) A' török aláírásokat 's pecséteket szépen magyarázza Gévay, említett közlésében.

2) 76. lap.

3) 233. lap.

ná bátorságban; de a' töröknek e' béke alkudozások egész folyamata alatt kitiintetett magaviselete végig pillantása után, illyes mit elhinni alig ha lehet? A' szultán azonnal megerősíté a' béke levelet, 's különös oklevelébe foglalván, Balogh Istvánnal visszatérő főkövete Redzsep basa által küldé meg Ferdinandnak. \*) Török nyelven szerkezett oklevele következő vala:

„Az örök és halhatatlan istennek, az előszámlálhatatlan minden dolgok igazságos és mindenható terem-tőjének kegyelme, az ő legkisebb prófétájának Mehe-metnek, ki barátja istennek, dicsősége az emberi nem-zetnek, 's kinek kedvéért teremté az isteni felség ezen mindenséget, csodatételei kedvezése és bővsége, úgy a' Mahomet törvényei boldogságos négy magyarázóinak, 's minden szenteknek és országaink, tartományaink védői-nek közbenjárása által! kiknek mindnyájan örök áldás legyen“!

Ez után következik, a' nagy úr czémét magában foglaló jegy, melly ez: *Szultán Murat Hân, a' min-dig győzedelmes Ahmet Hân szultán fia.* Utána az oklevél így folytatik;

„Mi, kik vagyunk a' kelet és nyugot császársa, a' világ egyedül igazgatója, Europa, Ázsia és Afrika ural-kodója, a' hajdani caesarok és a' régi híres perzsa ki-rály Gem utódja, a' föld minden királya koronájának ajándékozója, a' mindenható isten árnyéka, második nagy Sándor, a' mokkai és medinai felséges két ház szolgája, a' kelet városa ékessége, a' világ lakosai fe-libe emelt, szent Jeruzsálem védője, a' zsarnokok meg-alázója, a' fehér és fekete tenger egyedül uralkodója, Egyiptomnak és egész Arábiának, az Abyssinok, Negban, Jemen, Aden, Sanan, Aleppó, Damaszk, Trîpolis, Zul-chádria, Anatólia, Karamánia, Szivas, Achair, Trabi-zonda, Mezopotámia, Ninive, Archa Serezul, a' geor-

---

\*) Gévay közlése III. l. Hammer. 76. l.

giánok, kurdok, oláhok, Bogdánia, a' tatárok, Kaffa, Krim, a' kipchari mező, Dagisztán, a' császári város Konstantinápoly, mellyet, a' föld minden más városai irigyelnek, a' harczfiai laka Algir, Jos, Tunis, Tripolis, Barbaria, Cyprus, Rhodus, Caesaria, Amasissa, Basra, Tahia, az üdv laka Babilonia, Rumilia, Bosznia, Buda, Eger, Temesvár, Kanizsa, és más számtalan vidékek, országok és tartományok szultánja, szultán-fi Murat Hán Szultán, Murat Hán szultánnak, Szelin Hán szultán fiának, Szulejmán szultán onokájának fia.“

„A' Jézus hitén lévő nagy lelkű és dicsőséges fejedelemnek, a' messiás vallásabeli minden hatalmasságok választottjának, a' keresztyén népek közötti perlekedések közbírájának, a' dicsőséggel és felséggel felruházott, nagyság és szerencse urának Ferdinandnak, a' rómaiak uralkodójának, Német, Cseh, Magyar, Tóth, Horváth országok, Austria, Allemannia és más hasonló vidékek 's tartományok császárjának! kinek vége boldog legyen, és teljesedjenek be ohajtásai.“

„Miután a' mi részünkről és rendelésünkből, Murtéza basa kedves, hű, vezériünk, titkos tanácsosunk, és az ottani véghegyeink generálisa, az általunk neki adatott hatóság is teljes hatalomnál fogva, 's más kinevezett, alább megírt biztosaink, úgymint a' bölcs Isza budai mufti, igen becsületes Mehemet egri basa, becsületes Ahmet esztergomi bég, szinte becsületes Muharrem szolnoki bég, és a' vitézlő Dzsihán budai arabok agája.“

„A' ti részeteokről kinevezett biztosokkal, a' keresztyén urak között dicsőséges Sennyey István váczai püspök és magyarországi kancellárral, Questemberg Gerard szabad úr és hadi tanácsossal, Galanthai Eszterházi Dániel szabad úrral, és Kohári Péter szinte szabad úr's a' dunáninneni véghegyek algenerálisával; kiknek végök boldog legyen! a' dicsőséges erdélyi fejdelem Bethlen emberének Toldalaghi Mihálynak jelenlétében, összejöttek.“

„És mind két részről bíztosok meggondolták volna: miképen a' zsitvatoroki, bécsi, komáromi és gyarmathi békekötésekben némelly nehezségek maradtak, mik nem keves károkat 's csapásokat hoztak mind a' két rész alattvalóira; az említett bíztosok Szőny helységben, a' mi prófétánk 1037-dik éve muharrem holdjának 15-dikén, a' Jézus születésének pedig, kin örök áldás maradjon! 1627-dik éve szeptember 12-dikén egybegyűlvén, 11. általok elfogadott és megpecsételt czikkelyeket végeztek, és állapítottak meg, mellyeknek követek által kelle kölcsönösen, megerősítés és jóváhagyás végett, mind két részre megküldetnie; \*) tudósítván továbbá bennünket a' felől, hogy ezen békekötést ti is elfogadtátok és jóvá hagyátok, esedeztek, mi szerint az, a' mi részünkről is erősítettnek még hasonlóképen, és iratnék szóról szóra császári szerződés-levelünkbe.“ \*\*)

„Mi tehát, kik a' mi felséges portánkkal igaz jó barátságot tartó hatalmasságok akaratjának teljes öszinteséggel szoktunk megfelelni, meggondolván, hogy Ferdinand császár levele, kinek vége boldog legyen! és a' mind két részről bíztosok által végezett 's megpecsételt szerződések, a' mi császári méltóságunkhoz, és hírlinkhöz nevünkhöz illendők, az említett egyezkedést, jelen saját császári kezünkkal aláírt határozatunk és szerződés-levelünk kiadásával megerősítettük 's jóváhagytuk.“

„Értésül adjuk annak okáért, hogy a' Szőnyben, mind két rész bíztosai által, kölcsönös egyetértéssel végezett czikkelyek következő tartalmúak:“

---

\*) Az deák fordítás így szól ugyan: „Qui debuissent per reciprocos Internuncios utriusque partis confirmari et ratificare“, de a' hitelesebb olasz így: „Che dovevano con reciprochi internuncii esser mandati ad ambe le parti, per esser ivi confermati e ratificati.“

\*\*) „Che dalla parte nostra fosse parimente confermata et inserta di verbo ad verbum, nella Imperiale nostra Capitulatione.“

Itt következnek a' már felebb előadott czikkelyek szóról szóra.

„Melly aláírt és megpecsételt 11. czikkelyek általunk elfogadtatnak és helyben hagyatnak; parancsolván, hogy őszintén megtartassanak, 's ellenek semmi el ne követessék mind addig, míg a' római császár Ferdinand részéről, kinek vége boldog legyen! kölcsönösen megtartatnak minden portjaikban. Én esküszöm az örök istenre, ki semmiből teremtette a' mennyet és földet, 's a' mi nagy prófétánkra, hogy sem a' mi császári részünkről, sem a' mi fiaink, ottani véghelyeinket oltalmazó fővezéreink, sem a' mi győzedelmes seregeink heglerbégei és bégei, sem végre a' mi felséges portánk keresztyén hűbérnökei részéről a' romai császár birtokai, kinek vége boldog legyen! várai, erősségei, és alattvalói nyugtalanítatni nem fognak, hanem e' jelen békekötés és egyesség pontosan 's őszintén megfog tartatni. Költ a' mi császári székes helyünkben Konstantinápolyban Rebiul-evvel havának utolsó napján 1037-ben.“ \*)

Ezen megerősítő okleveleken kívül, még egy más külön levelet is hozza Redzsep heglerbég, ekkor már kinevezett kanizsai basa, a' szultántól Ferdinandnak, melyben a' nagy úr e' bekének, a' szerződések 7-dik czikkelye szerint a' biztosok által császári jóváhagyásra halasztott 25. évekre kiterjesztését megerősíti. Mennyire az idő viszontagságai miatt megrongyolott, azonkori olasz fordításból kivehetni, tartalma következő volt: „A' Jézus törvényén lévő fejdelmek legdicsőségesbjének, a' messiásban hívó népek minden nagyai felettinek, a' keresztyén nemzetek közötti perlekedések közbirájának, a' dicsőség és felség magasztos palastjával felruházott-

---

\*) A' deák fordításban, valamint az olaszban is még utána van vetve ez: „Id est anno Domini 1628.“ de Gévay a' kelés idejét 1627-diki november 30-dika és december 9-dika közé helyezi.

nak, a' nagyság és szerencse birtokosának, Ferdinand római császárnak, a' mi barátunknak, kinek isten adjon boldog véget“! \*)

„Ezen császári jelünknel fogva tudva legyen, miképen a' mi felséges portánkra, melly az isteni kegyelem, és a' mi nagy prófétánk Mehemet Musztafa csodatételeinek bősége által, a' világ egyedül uralkodóinak menedéke, és a' föld legnagyobb hatalmasságaitól is tiszteltetik, küldött követek, a' becsületes Balogh István által barátságos leveletek megadaték, és hogy az, az ottománok császára' módja és szokása szerint lefordítatván, 's vezéreink és főországláraink által császári székünk elébe terjesztetvén, a' benne foglaltatott barátságos dolgokat megértettük; a' többek között pedig azt is, miképen a' szönyi mezőn, mind két rész biztosai egybejövén, és látván, hogy az előbbeni békekötés czikkeielyiben több olly bonyolodott dolgok maradtanak, melyekből több izetlenségek keletkeztek; jónak itélték a' békét a' szegénység haszna tekintetéből újabb tárgyalás alá venni, és a' következő 25. évekre bizonyos czikkeikben ismét megkötni, mikről egymásnak pecsétés leveleket és térítvényeket is adtak kölcsönösen, \*\*) mel-

---

\*) „Rivestito del superbo manto di gloria et Maiesta, et possessore di grandezza et prosperita, Ferdinando Imperatore Romano, nostro amico, à cui Dio concedi felice fine.“

\*\*) Itt az iromány nagyon hibás, értelmét még is nagyobb részint ki lehet venni. „Et in oltre, come li Commissarii d'am . . . le parti essendo convenuti insieme nelle campagne di Sun, havendo visto come i . . . . . alcuni articoli della pace conclusa per il passato, erano molte cose intricate, dal . . . . . quali sariano successe multe rotture, haveriano giudicato a' proposito per q . . . . . et beneficio delli poveri sudditi di trattar di nuovo, et concluder la Pace . . . . . Articoli per 25. anni venturi, delche sariano date scambievolmente ser . . . . . et riversi sigillati.“ stb.

lyeket kedvességed átnézzén és helyben hagyván, egyet belőlök, említett követe által azért küldé császári zsámolyunkhoz, hogy azt részünkről is helyben hagyván és megerősítvén, császári szerződés-levelünkbe foglalnók. Miután pedig mi az említett írást jól átnéztük és megfontoltuk volna, tekintethe vévén, hogy a' mi dicsőséges elődeinknek mindenkor szokások volt a' kegyelem kapuját mindennek kitárni, 's kegyelmes ajakkal fordulni az egész világ felé, barátságot mutatva azok iránt kik azt a' felséges portával fentartani ohajtják, 's ellenségeskedest azok ellen, kik azt akarnák, 's hogy magokat annál könnyebben engedék megkérlelni, minél inkább czélozott a' süker a' szegény alattvalók javára 's nyugalma, mi is a' megkötött békeséget és barátságot, a' megállapított 25. esztendőre elfogadjuk, helyben hagyjuk, és a' biztosok által megpecsételt czikkelyek és szerződések megújítására császári megegyezésünket adjuk. Mihezképest egy, a' mi császári kezünkkel írott határozatban már meg is parancsoltuk, hogy a' mi felséges jelünkkel megerősített császári szerződés-levelünknel fogva, melyet a' mi császári palotánkban növekedett, immár kanizsai basává nevezett Méltóságos Redzsep basa beglerbégünktől elküldöttünk, az ő megérkezéssel azon szerződés-level értelmében, a' megkötött békeczikkelyei őszintén teljesedésbe vétessenek, és a' katonák féken tartassanak; kötelességévé tévén a' véghelyek kormányzóinak is, miszerint azon békét az úrnak segedelmével megőrizzék, 's ellene, a' mi szerződés-levelünk sérelmével senki is cselekedni ne merészeljen, a' merészlők pedig megfenyítessenek és büntetessenek, sőt buzdítsanak mindenkit napról napra e' mi barátságunkra, miszerint a' mi részünkről, sem a' nemzetes bölcs vezérünk és szerdárunk a' budai basa, sem más beglerbégek, bégek, véghelyek kapitányai és keresztyén szolgálók a' béke ellen valamit el ne kövessenek, hanem a' mi barátságunknak jó sikere legyen, és a' szegény alattvalók az úrnak se-

gedelmével végre nyugodalmat találhassanak. \*) Röviden tehát, a' mi részünkről a' béke ellen semmi nem fog történni, az elvégzett dolgok sérelmére semmi el nem követetni, de méltó hogy azt kedvességed is őszintén megtartsa, 's megtartani másoknak is minél gyakrabban parancsolja, mi szerint így a' barátság naponként öregbedhessék."

„Költ Konstantinápoly császári városunkban, Rebulachir holdnak elején 1037.“ \*\*)

Ferdinand részéről Kueffstein János Lajos báró alsó-ausztriai kormányzéki elnök küldeték főkövetül, 10.000 tallernál többet érő arany és ezüst készületekből álló ajándékokkal Konstantinápolyba, de ennek a' lobogó zászlóval és kivont karddal bemenetel, mit a' rendkívüli követek közül eddig elő még csak Czernin báró nyerhete meg a' törököktől, meg nem engedteték, 's az ennél fogva Redzsep basának is megtagadtaték Bécsben. A' követek Bécsben, 's Konstantinápolyban naponként 110. tallért kaptak. Az 1628-déki nyáron, mind Redzsep, mind Kueffstein báró, miután ennek a' ferenczesek és a' jesuiták által kieszközlött azon utasítása melleti buzgolkodása is, hogy amazoknak Újlakon a' görögök kezébe jutott sz. Capistranus János testét kiadatná; ezeknek pe-

---

\*) Itt ismét hiányos e' levél, „Commandando alli Governatori delle nostre frontiere, accio con l'ajuto del Signore Conserv. .... la predetta pace, et nissuno ardire di far cosa in pregiuditio della nostra Capito .... et siano puniti et castigati coloro che lo volessero fare, applicandosi tutti di far ..... di giorno in giorno questa nostra amicitia, accio dalla parte nostra, si il Generoso et pr ..... nostro Vesir et Serdar Bassa di Buda, come anco gli altri Beglerbei, Begh, et Capi ..... frontere, et Christiani nostri servi, non faccino cosa contra la Pace, maturo ..... quelli che lo voranno fare, accio da questa nostra amicitia risulti il bene ..... sperare, et li poveri sudditi con l'ajuto del Signore ne conseguischino il de .... riposo."

\*\*) Itt is utána vettetik: „Cioe li ..... dell' Anno 1628.“ de úgy látszik szinte hibásan.

dig a' török birodalomba szerződés szerint bevételöket kieszközölné, süker nélkül marada, visszatért. \*) Ferdinand csak az 1628-ki szeptember 10-kén adá ki e' békekötést megerősítő oklevelét. \*\*)

Ennyiből áll, mit e' nevezetes békekötés felől, részint egybeszedheték, részint felfedezheték, 's hazámfiával közleni annál szükségesbnek tarték, minél inkább tudom e' szerződésnek a' hon azon kétes állásakor 's gondtele viszonyai közötti fontosságát, mellyek csak hamar ennek létre jutása után, az 1629-ki november 15-kén bekövetkezett Bethlen Gábor halála miatt, 's az erdélyi fejedelmi széknak az erötelen brandenburgi Katára, ettől pedig ügyes fortéllyal I-ső Rákoczi György kezei közé jutása alkalmával előállottak, 's minél inkább csodálkozom, hogy mégis történetiróink csak emlékét is alig ítélek egy két szóban fentartani érdemesnek, a' király 's a' nemzet sok fáradsága, törekedése 's gondja általi alakulásáról pedig mélyen halgatnak.

---

\*) Hammer, 76. 77. l.

\*\*) Gévay közlése III-dik l.